

EDUSKUNTA ASIAKIRJAVIHKKO

VALIOKUNNAT

& 5^ ;1*0 #Vj,

~ .....⁷ T~

Asian valiokuntakäsittely

HE 56/2004 vp

laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta

Ministeriö Oikeusministeriö

Saapurts -vaihe	Asiantuntijavaihe /Jaostokäsittely	Ratkaistavana	Käsittely päättynyt
	Keskustelin/aiheet		]

Täysistunto lähettänyt 27.04.2004 lakivaliokuntaan mietintöä varten

Käsittelyyn yhdistetty LA 136/2004 vp aloitteita

Lakivaliokunta Saapunut

28.04.2004

Käsittely päättynyt 01.04.2005 LaVM 1/2005 vp

Käsittelyvaiheet

- 28.04.2004 Ilmoitettu asia valiokuntaan saapuneeksi mietinnön antamista varten. I käsittely
- 25.05.2004 Asiantuntijasuunnitelma hyväksytty
- Asiantuntijoiden kuuleminen
- lainsäädäntöneuvos Désirée Söderlund, oikeusministeriö (K)
  - hallitussihteeri Päivi Salo, sosiaali- ja terveysministeriö (K)
  - ylilääkäri Terhi Hermanson, sosiaali- ja terveysministeriö (K)
  - esittelijäneuvos Arja Myllynpää, Terveystieteiden tutkimuskeskus (K)
  - professori Leena Palotie, Kansanterveyslaitos (K)
  - dosentti Ismo Ulmanen, Kansanterveyslaitos (K)
  - professori Antti Sajantila, Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos (K)
  - lakimies Ann-Mari Lahtinen, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto (K) Jatkettu I

käsittely

- 26.05.2004 Asiantuntijoiden kuuleminen
- käräjätuomari Simo Vira, Turun käräjäoikeus (K)
  - asianajaja Ville Salonen, Suomen Asianajajaliitto (K)
  - lakimies Arto Nikkarinen, Väestöliitto (K)
  - puheenjohtaja, lastenvalvoja Marian Tuomi, Lastenvalvojain Yhdistys ry (K)
  - lastenvalvoja Leena Luoto, Lastenvalvojain Yhdistys ry
  - oikeustieteen kandidaatti Salla Lötjönen, (K)
- 10.06.2004 Asiantuntijoiden kuuleminen
- professori Juha Lappalainen, (K)
  - oikeustieteen lisensiaatti, vastaava tutkija Maija Saksiin, (K)
- 08.09.2004 Asiantuntijoiden kuuleminen
- lainsäädäntöneuvos Désirée Söderlund, oikeusministeriö (K)

[http://fakta, eduskunta Ji/triphome/bin/thw/trip/?\\${base}=vkfa038t\\${snhtml}=vkn...](http://fakta.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip/?${base}=vkfa038t${snhtml}=vkn...) 1.4.2005
Valtiopäiväasia, HE 56/2004 Sivu 2/2

„ 24.09.2004 Asiantuntijoiden kuuleminen
- professori Martin Scheinin, {K}
07.10.2004 Asiantuntijoiden kuuleminen
- lainsäädäntöneuvos Désirée Söderlund, oikeusministeriö (K)
20.10.2004 Todettu asiantuntijakuuleminen päättyneeksi.
Yleiskeskustelu
09.12.2004 Päätetty ottaa tämän asian yhteydessä käsiteltäväksi:
- LA 136/2004 vp
14.12.2004 Jatkettu yleiskeskustelu
18.03.2004 Jatkettu yleiskeskustelu
01.04.2005 Jatkettu yleiskeskustelu
Yksityiskohtainen käsittely
Valmistunut:
- La VM 1/2005 vp

Päivitetty 01.04.2005 13:52:06

http://fakta.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip/?\${base}=vkfa03St\$fsnhtml}=vkn... 1.4.2005

HE 56/2004 vp laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta

ASiantuntijasvunnitelma

Tiistai 25.5.2004 klo 10.15

- Oikeusministeriö
- Sosiaali- ja terveysministeriö
- Terveydenhuollon oikeusturvakeskus
- Kansanterveyslaitos
- oikeuslääkäri Antti Sajantila, Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos
- Helsingin kaupungin sosiaalivirasto

Keskiviikko 26.5.2004 klo 10.00

- Turun kärjäoikeus
- Suomen Asianajajaliitto
- Väestöliitto
- Lastenvalvojan Yhdistys ry
- Professori Eva Gottberg
- oikeustieteen kandidaatti Salla Lötjönen

OIKEUSMINISTERIÖ

56/2004 vp

Lainvalmisteluosasto

Désirée Söderlund

y^&yj\$

MUISTIO

24.5.2004

HE

j.
^ V-

HALLITUKSEN ESITYS 56/2004 vp EDUSKUNNALLE LAEIKSI OIKEUSGENEETTISESTÄ ISYYSTUTKIMUKSESTA JA ISYSSLAIN MUUTTAMISESTA

YLEISTÄ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta. Uudella lailla kumottaisiin voimassa oleva laki eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista (veritutkimuslaki). Isyyslakiin ehdotetaan samalla tehtäväksi tarvittavat seurannaismuutokset.

Oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella tarkoitetaan isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tehtävää ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geenituotteiden tutkimista.

Uudistuksen tavoitteena on nykyaikainen lainsäädäntö, jolla turvataan periytymistä koskevan näytön saaminen isyyden vahvistamista ja kumoamista koskevissa oikeudenkäynneissä. Uudistus lisää mahdollisuuksia saada oikeudellinen isyys vahvistetuksi.

UUDEN LAIN SUHDE VANHAAN LAKIIN

Uusi laki vastaa keskeisiltä kohdiltaan veritutkimuslakia. Tuomioistuin voi määrätä oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tehtäväksi isyyden vahvistamista ja isyyden kumoamista koskevissa oikeudenkäynneissä. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen isyyden selvittämisen yhteydessä.

Tutkimusta varten tarvittava näyte otetaan lapsesta, lapsen äidistä ja isäksi oletetusta miehestä. Tutkimuksessa tarpeelliset näytteet ottaa laillistettu tai luvan saanut lääkäri. Tutkimus tehdään Kansanterveyslaitoksessa tai Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen toimiluvan saaneessa yliopiston laitoksessa tai terveydenhuollon toimintayksikössä. Lain nojalla toteutettu näytteenottoja tutkimus maksetaan valtion varoista.

UUDISTUKSEN KESKEISET KOHDAT

Uusi laki mahdollistaa näytteenoton ja tutkimuksen nykyistä useammassa tapauksessa. Samalla uusitaan lain terminologia.

Jos tutkittava on kadonnut, tutkimus saadaan tehdä hänestä aiemmassa yhteydessä otetusta näytteestä. Vaihtoehtoisesti tutkimuksessa saadaan käyttää tutkittavasta aiemmin tehdyn tutkimuksen yhteydessä saatuja tietoja. Jos tutkittava on kuollut, mutta häntä ei vielä ole haudattu tai tuhattu, tutkimuksessa tarpeellinen näyte saadaan ottaa vainajasta. Jos näytettä ei voida ottaa vainajasta, tutkimus saadaan tehdä hänestä toisessa yhteydessä otetusta näytteestä tai siinä saadaan käyttää tutkittavasta aiemmin tehdyn tutkimuksen yhteydessä saatuja tietoja.

Jos mies on kadonnut tai kuollut eikä tutkimusta varten saada hänestä otettua näytettä tai toisen tutkimuksen yhteydessä saatuja tietoja, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi miehen vanhemmista yhdessä jopa vastoin heidän tahtoaan. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen miehen vanhemmista, jos siihen on heidän molempien suostumus.

Jos miehen isyyttä koskevaa oikeusgeneettistä isyystutkimusta ei voida tehdä muulla tavoin, miehen muut sukulaiset voivat suostumuksellaan osallistua siihen. Ennen tällaisen tutkimuksen tilaamista, tutkimuksen tekijältä on pyydettävä lausunto siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja.

Tutkittava, joka määrätään tutkimukseen, veloitetaan siihen uhkasakolla. Tutkittava, joka ei noudata määräystä, voidaan määrätä tuotavaksi näytteenottoon. Näytteenottajalla on oikeus saada poliisilta virka-apua näytteen ottamiseksi.

Tuomioistuin voi määrätä hävittämiskiellon tulevassa isyysasiassa tarpeelliselle kudosnäytteelle.

Uuden lain säännöksiä noudatetaan soveltuvin osin myös äitiyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jos oikeusgeneettinen tutkimus on tarpeen erittäin harvinaisissa äitiyden selvittämistä koskevissa tapauksissa.

Isyyden kumoamiselle säädetty viiden vuoden määräaika ehdotetaan lyhennettäväksi kahteen vuoteen. Viiden vuoden pituinen kanneaika otettiin aikanaan lakiin, koska oikeusantropologisia tutkimuksia ei ollut luotettavuusongelmien vuoksi mahdollista tehdä ennen kuin lapsi oli täyttänyt kolme vuotta. Tällaisia tutkimuksia ei enää tehdä, minkä vuoksi viiden vuoden kanneaika on tarpeettoman pitkä. Perheen ja lapsen kannalta on hyvä saada nopeammin varmuus siitä, tuleeko äiti tai mies riitauttamaan lapsen syntyperän.

LAIN SÄÄTÄMISJÄRJESTYS

Näytteenotto merkitsee puuttumista tutkittavan ruumiilliseen koskemattomuuteen. Puuttuminen on kuitenkin lievää, ja se tehdään isyysasiassa tarvittavan tutkimustuloksen saamiseksi. Isyyden vahvistamisella on suuri merkitys lapselle. Lapsella on oikeus tuntea vanhempansa. Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta voidaan säätää tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

ASIAN VALMISTELU

Hallituksen esitys perustuu työryhmämietintöön. Oikeusministeriö sai mietinnöstä 19 lausuntoa. Kaikki lausunnonantajat pitivät uudistusta tarpeellisena. Yli puolet lausunnonantajista vastusti kuitenkin mietintöön sisällynyttä ehdotusta, jonka mukaan tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi haudatusta vainajasta. Vajaa puolet lausunnonantajista suhtautui kielteisesti ehdotukseen, jonka mukaan miehen vanhemmat voitaisiin määrätä tutkimukseen vasten tahtoaan.

Lausunnonantajien enemmistön näkemyksen mukaisesti hallituksen esityksessä ei ehdoteta, että tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi haudatusta vainajasta. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin, että miehen vanhemmat voitaisiin yhdessä määrätä tutkimukseen vasten tahtoaan.

Esitys on viimeistelty virkatyönä oikeusministeriössä. Viimeistelyn yhteydessä oikeusministeriö on neuvotellut sosiaali- ja terveysministeriön, Terveystieteiden tutkimuskeskuksen, Kansanterveyslaitoksen ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksen kanssa.

OIKEUSMINISTERIÖ
Lainvalmisteluosasto
Désirée Söderlund

LIITE MUISTIOON
25.5.2004

Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

1. Hallituksen esitys

Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

15 § *Näytteen hävittämisen kieltö* (1 momentti)

Tuomioistuimien voi riippumatta siitä, onko isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia vireillä, sakon uhalla kieltää sairaalaa tai muuta laitosta taikka terveydenhuollon ammattihenkilöä hävittämästä 5, 6, 8 tai 14 §:n mukaan otettua näytettä. Kielto voidaan määrätä hakemuksesta, jos hakija antaa selvityksen siitä, että näytteen säilyttäminen voi olla tarpeen todisteiden saamiseksi sellaisessa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jossa hakija on asianosaisena tai jonka hän aikoo panna vireille.

2. Ehdotus, että lakivaliokunta korjaisi 15 §:n 1 momenttia seuraavasti:

15 § *Näytteen hävittämisen kieltö*

Tuomioistuimien voi riippumatta siitä, onko isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia vireillä, sakon uhalla kieltää sairaalaa tai muuta laitosta taikka terveydenhuollon ammattihenkilöä hävittämästä 5, 6, 8 tai 14 §:ssä tarkoitettua henkilöstä otettua näytettä. Kielto voidaan määrätä hakemuksesta, jos hakija antaa selvityksen siitä, että näytteen säilyttäminen voi olla tarpeen todisteiden saamiseksi sellaisessa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jossa hakija on asianosaisena tai jonka hän aikoo panna vireille.

Perustelut: Momentin tarkoituksena on turvata näytteen säilyminen silmällä pitäen tulevaa isyysasiaa. Näyte on voitu ottaa esim. sairauden hoitamisen yhteydessä. Jos tällainen näyte tarvitaan isyysasiassa, on tärkeätä, että tuomioistuimien voi turvata näytteen säilyttämisen antamalla hävittämiskiellon.

15 § muutos
SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ Terhi
Hermanson
Päivi Salo

MUISTIO

HE 56/2004 vp

24.5.2004

Lakivaliokunnalle

HE 56/2004 vp

Hallituksen esityksen lähtökohtana on tarve nykyaikaistaa veritutkimuksia koskeva laki sisällöllisesti siten, että mahdollistettaisiin isän ja lapsen biologisen sukulaisuuden selvittäminen nykyaikaisin lääketieteellisin keinoin ja lisättäisiin mahdollisuuksia vahvistaa lapsen ja isän välinen sukulaisuussuhde.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää ehdotusta tarpeellisenä ja ehdotuksia kannatettavina.

Ehdotuksen mukaisesti ministeriö pitää isyyden selvittämistä lapsen kannalta keskeisenä asiana. Se on kuitenkin tärkeää lähinnä isän ollessa elossa, jolloin lapsella on mahdollisuus solmia häneen henkilökohtainen suhde. Isän kuoltua isyyden selvittäminen perustuu erityisesti taloudellisiin syihin.

Ehdotuksen mukaan, miehen olleissa kateissa tai kuollut ja jos hänestä ei olisi saatavissa muuten näytettä (aiemmin otettu kudosnäyte tai kudosnäyte vainajasta) miehen vanhemmat voisi määrätä tutkimukseen.

Heidän kieltäytyessään olisi käytettävissä uhkasakko, vastentahtoinen näytteenottoon tuominen ja poliisin virka-apu näytteen ottamiseksi.

Ministeriön käsityksen mukaan etujen vertailun sekä yksilön koskemattomuuden ja yksityisyyden suojan kannalta tämä ehdotus on ongelmallinen, koska lapsen biologisen isyyden selvittämisen intressi painottuu voimakkaasti muiden intressien kustannuksella. Miehen vanhemmat voivat luonnollisesti suostua näytteen antoon vapaaehtoisesti.

Oikeudessa asianosaisen lähisukulainen voi kieltäytyä todistamasta, jottei hänen olisi velvollisuus kertoa tapahtumista jotka hän ehkä lähisukulaisiaan suojatakseen haluaisi salata. Näissä tilanteissa asianosaisella itsellään on mahdollisuus vastata todistukseen. Tämän lakiehdotuksen mukaan vanhemmat voitaisiin määrätä näyttöön antoon tilanteessa, johon he eivät itse ole voineet vaikuttaa ja johon asianosainen mies ei enää ole vastaamassa. Näytteen anto voisi johtaa siihen, että lakiosaan oikeutettujen perillisten määrä lisääntyisi isyyden vahvistamisen vuoksi tai vanhemmat jäisivät paitsi perintöä, joka heille muuten tulisi kuolleen lapsensa jälkeen.

Tutkimuksen tekijä

Ehdotuksen mukaan tutkimukset tekee Kansanterveyslaitos taikka sellainen yliopiston laitos tai terveydenhuollon toimintayksikkö, jolle Terveystieteiden tutkimuskeskus on antanut luvan tehdä kyseisiä tutkimuksia.

Voimassaolevassa lainsäädännössä jo oleva lupamenettely on katsottu tarkoituksenmukaiseksi säilyttää laissa. Vaihtoehtoisesti voitaisiin säätää, että tutkimukset tehtäisiin vain tietyssä (/ tietyissä) laissa nimeltä mainitussa laitoksessa tai yksikössä. Järjestelmä olisi selkeä, mutta rajaisi tutkimuksen tekijöiden piiristä pois muut laitokset tai yksiköt. Tällaista ratkaisua voidaan perustellusti

Postiosoite:, PL 33, 00023 Valtioneuvosto
Käyntiosoite:

Puhelin 09-16001
Suorapuhelin
Telekopio

Sähköposti: etunimi.sukunimi@stm.vn.fi
X400:

pitää yhdenvertaisuusperiaatteen vastaisena. Esitetyn kaltainen lupamenettely asettaa siten muut lain asettamat edellytykset täyttävät laitokset tai yksiköt yhdenvertaiseen asemaan laissa erikseen mainitun Kansanterveyslaitoksen kanssa.

Ehdotus vastaa tutkimuksen tekijän osalta voimassa olevaa lainsäädäntöä. Voimassa olevan veritutkimusasetuksen 2 §:n mukaan veri tutki musta voidaan tehdä Terveystieteiden tutkimuskeskuksen luvan nojalla. Oikeusturvakeskukselle on nykyään myös muussa lainsäädännössä säädetty tehtäväksi toimia vastaavanlaisena lupaviranomaisena. Esimerkiksi lääketieteellisestä tutkimuksesta annetun lain (488/1999) mukaista alkiotutkimusta saa tehdä vain oikeusturvakeskuksen luvan nojalla. Ministeriön näkemyksen mukaan terveydenhuollon oikeusturvakeskuksella on siten mahdollisuus muun muassa asiantuntijalausuntojen avulla toimia tässä asiassa lupaviranomaisena. Ministeriö pitää siten esitystä tältä osin perusteltuna.

Esityksen valmistelun aikana on käyty keskustelua termistä "terveydenhuollon toimintayksikkö" luvan saajan yhteydessä. Vaihtoehtoisena terminä esillä on ollut sana "laitos". Ministeriön näkemyksen mukaan termiä laitos ei kuitenkaan tulisi tässä yhteydessä käyttää, koska "terveydenhuollon laitos" -käsitteenä viittaa sairaalan tai terveyskeskuksen vuodeosastoon, jossa annetaan laitoshoidoa (vastaparina termi avohoito). Tämä tulkinta saa vahvistusta säädösten sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa perusteista avohoidon ja laitoshoidon määrittämiseksi (1241/2002). Tästä johtuen nyt esityksessä ehdotettu muotoilu, jossa lupa myönnettäisiin yliopiston laitokselle tai terveydenhuollon toimintayksikölle, on ministeriön näkemyksen mukaan perusteltu.

24.5.2004

Eduskunnan lakivaliokunnalle

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI OIKEUSGENEETTISESTÄ ISYYS- TUTKIMUKSESTA JA ISYYSLAIN MUUTTAMISESTA (HE 56/2004 vp)

Terveysturvakeskus pitää oikeuslääketieteellisiä isyystutkimuksia koskevan lainsäädännön uudistamista perusteltuna ottaen huomioon toisaalta tutkimusmenetelmien kehittyminen ja toisaalta muun lainsäädännön kehitys, erityisesti perustuslain perusoikeussäännöksistä johtuvat vaatimukset. Oikeusturvakeskus yhtyy myös ehdotetun uuden lainsäädännön keskeisiin lähtökohtiin ja periaatteisiin.

Ehdotetun oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevan lain säännöksistä liittyvät Terveysturvakeskuksen toimintaan suoraan vain lain 3 ja 21 §:n säännökset, jotka koskevat tutkimuksen tekijöitä ja tutkimuksen tekemiseen liittyvää lupajärjestelmää. Lakiehdotuksen 3 §:n mukaan tutkimus tehdään Kansanterveyslaitoksessa tai lain 21 §:n mukaisen Terveysturvakeskuksen luvan saaneessa yliopiston laitoksessa tai terveydenhuollon toimintayksikössä. Luvan myöntämisen edellytyksenä olisi 21 §:n mukaan, että laitoksella tai toimintayksiköllä on tutkimusten tekemistä varten asianmukaiset tilat ja laitteet sekä henkilöstö ja että toimintaa johtaa laillistettu tai luvan saanut lääkäri, joka on perehtynyt oikeusgeneettisten isyystutkimusten tekemiseen. Ehdotetussa 21 §:ssä säädettäisiin lisäksi luvan peruuttamisesta.

Terveysturvakeskus katsoo, että kyseisten tutkimusten tekeminen -ottaen myös huomioon niihin liittyvät oikeudelliset kysymykset - vaatii erityistä perehtyneisyyttä juuri oikeusgeneettisten tutkimusten tekemiseen. Tähän vaadittavaa asiantuntemusta on oikeusturvakeskuksen käsityksen mukaan tällä hetkellä Kansanterveyslaitoksen ohella ainoastaan Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksella. Oikeusturvakeskus katsoo, että tutkimusten tekemiseen oikeutetut laitokset voitaisiin määrittellä suoraan laissa vastaavalla tavalla kuin ulkomaalaislaissa (301/2004), jossa tarkoitettu - oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen nähden vastaavatyypinen -DNA-tutkimus biologiseen sukulaisuuteen perustuvan perhesiteen selvittämiseksi tehdään lain 66 §:n mukaan Kansanterveyslaitoksessa tai Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksessa.

Jos tutkimuksen tekijöiden yksiselitteistä määrittelyä laissa ei kuitenkaan pidetä perusteltuna, voidaan herättää kysymys, onko perusteltua asettaa yksi tutkimuksen tekijä muihin nähden erityisasemaan edellyttämättä siltä muilta vaadittavaa lupaa, jota ei siten myöskään voisi peruuttaa.

Terveysturvakeskus katsoo, että yliopiston laitokselle tai terveydenhuollon toimintayksikölle myönnetyn luvan peruuttamista koskevat, oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevan lain 21 §:n 2 momentin säännökset ovat jossain määrin epäselvät. Momentin ensimmäisen virkkeen mukaan oikeusturvakeskus voisi peruuttaa laitokselle tai toimintayksikölle myönnetyn luvan, jos sen tekemisessä oikeusgeneetti-sissä isyystutkimuksissa tai lain 7 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa lausunnoissa esiintyy vakavia puutteita tai jos sen toiminnassa on olennaisesti rikottu voimassa olevia säännöksiä. Momentin viimeisessä

virkkeessä peruuttaminen esitetään kuitenkin myös vaihtoehtona toiminnan keskeyttämiselle tilanteessa, jossa kyseisessä laissa tarkoitettussa toiminnassa esiintyy puutteita tai epäkohtia. Lupa voitaisiin momentin viimeisen virkkeen perusteella peruuttaa siten Terveystieteiden tutkimuskeskuksen käsityksen mukaan lievemmin edellytyksin kuin ensimmäisen virkkeen perusteella. Kyseisiä säännöksiä tulisi oikeusturvakeskuksen näkemyksen mukaan vielä selkeyttää.

Oikeusturvakeskus toteaa lisäksi teknisluonteisena yksityiskohtana, että oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevan lain 16 §:n 1 momentin toisessa virkkeessä, jossa viitataan uhkasakon tuomitsemisen mahdollistaviin kyseisen lain säännöksiin, pitänee viitata 15 §:n 2 momentin sijasta saman pykälän 3 momenttiin.

Ylijohtajan sijaisena.
Apulaisjohtaja

Tarja Holi

Esittelijäneuvos

Arja Myllynpää

Kansanterveyslaitoksen asiantuntijoiden kommenttilyhenneimä hallituksen esityksestä laista ja asetuksista oikeusgeneettisiksi isyystutkimuksiksi (HE 56/2004).

Kansanterveyslaitoksen asiantuntijaedustajina esitämme kunnioittaen Eduskunnan lakivaliokunnalle seuraavaa. Puheenvuoro keskittyy lähinnä lain ja asetusten niihin seikkoihin, jotka koskevat laissa säädettyä tutkimuksen tekijää tai itse tutkimukseen liittyviä määräyksiä.

- Uusi lakiesitys korvaa vuodelta 1975 olevan lain veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista (veritutkimuslaki). Oikeuslääketieteellinen isyystutkimus on tällä hetkellä kokonaan DNA:n perustuvaa tutkimusta, jota vanha laki ei tuntenut. Näin ollen on uusi menetelmäkehityksen huomioonottava laki erittäin tarpeellinen ja selventää huomattavasti tutkimuksen tekijän toimintaa. Lain ja siihen liittyvien asetusten säännökset eivät merkittävästi aiheuta muutoksia nykyiseen isyystutkimuksen käytäntöön, joskin se tuo joitakin uusia velvoitteita tutkimuksen tekijä-taholle.
- On toimintaa selkeyttävää, että asetuksessa isyyden määrittämiseksi suoritettavista oikeusgeneettisistä tutkimuksista (1§) säädetään yksityiskohtaisesti tutkimuksen tekemisestä sekä annettavan lausunnon sisällöstä. Nämä säännökset vastaavat hyvin isyystutkimuksen nykykäytäntöä.
- Tutkimuksen tekijästä säädetään lain 3§:ssä, jossa määritetään tutkimuksen tekijöiksi Kansanterveyslaitos tai Terveystieteiden tutkimuskeskuksesta luvan saannut yliopiston yksikkö tai terveydenhuollon toimintayksikkö. Ottaen huomioon isyystutkimuksen suhteellisen vähäiset vuosittaiset näytemäärät (n. 1000 isyystapausta vuosi), on mielestämme perusteltua, että tutkimukset keskitetään Suomessa yhteen paikkaan. Näin taataan näytteiden kulkuun ja käsittelyyn liittyvän logistiikan ja turvallisuuskäytännön ongelmattomuus sekä varmistetaan riittävän asiantuntemuksen kertyminen ja ylläpito. Tämä korostuu edelleen uuden lain sukulaisten tutkimista koskevan 7§:n lausunnonantovelvoitteiden vuoksi.
- Mielestämme on hyvä, että uusi laki tehostaa isyyden selvittelyä mahdollistamalla entistä tehokkaammin vainajan veri ym. näytteiden käyttämisen sekä miehen tai äidin sukulaisten tutkimisen. Viimemainitut tutkimukset vaativat tutkimuksen tekijältä tehokkaiden laskenta- ja simulointimenetelmien hyödyntämistä.
- Tutkimuksen tekijän kannalta on selkeää, että lakiehdotuksen 11§:ssä määritetään verinäyte ensisijaiseksi elävältä henkilöltä otettavaksi näytteeksi. Lisäksi asetuksessa säädetään tarkemmin näytteen ottamisesta lääkärin valvonnassa. Tämä varmentaa käytännössä sen, että tutkittavat näytteet otetaan lääkintähenkilökunnan valvonnassa ja ne siten ovat peräisin oikeilta henkilöiltä.

Ismo Ulmanen
Dosentti
Isyystutkimuslaboratorion esimies

Leena Palotie
Akatemiaprofessori

Professori Antti Sajantia

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

24.5.2004

Viite: **Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta (HE 56/2004vp)**

Oikeusgeneettiset tutkimusmenetelmät ovat kehittyneet tasolle, jossa isyyden tai muun sukulaisuuden tutkiminen on mahdollista aiempaa huomattavasti suuremmalla varmuudella. Toisaalta tutkimusmenetelmien kehittyminen on luonut tilanteen, jossa isyyden tai muun sukulaisuuden selvittämiseen voidaan käyttää näytteitä, jotka aiemmin eivät olisi olleet soveltuvia ko. asian ratkaisemiseksi. Täten isyystutkimuksia koskevan lainssäädännön uudistaminen on ollut perusteltua ja

HE 56/2004 vp
Lauri 45/2004/F 779

ehdotetun uuden lainsäädännön keskeiset kohdat ovat kannatettavia. Esitän Eduskunnan lakivaliokunnalle harkittavaksi seuraavat yksityiskohdat Hallituksen esityksessä laiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta:

3§ Tutkimukset tekijä

Hallituksen esityksen 3§:n mukaan tutkimus tehdään Kansanterveyslaitoksessa tai 21§:n mukaisen Terveystieteiden tutkimuskeskuksen luvan saaneessa yliopiston laitoksessa tai terveydenhuollon toimintayksikössä. Sen sijaan lain valmisteluvaiheessa 3§:ssä ehdotettiin isyystutkimusten tekijöiksi Kansanterveyslaitosta ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitosta.

Isyystutkimusten tekemistä Kansanterveyslaitoksen ohella Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksessa puoltavat seuraavat näkökohdat:

- Merkittävin seikka valtion kustannuksella tehtävien isyystutkimusten laadun takaamiseksi ja tekopaikkojen valitsemiseksi on ns. akkreditointi, joka on ulkopuolisen tarkastajan suorittama laadunvalvonta laboratorion toiminnasta. Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksen oikeusbiologian laboratorio on akkreditoitu vuodesta 2000 ensimmäisenä ko. tutkimuksia tekevänä laboratoriona Suomessa.
- Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos pystyy tarjoamaan "täyden palvelun järjestelmän", jossa isyysneuvonta, näytteidenotto, näytteiden ratkominen ja lausunnon kirjoittaminen tapahtuvat samassa talossa. Tämä säästää näytteen lähettämiskustannuksia ja viivettä näytteen saapumisessa laboratorioon.
- näytteiden jakaminen kahden laboratorion välillä nopeuttaisi isyystutkimuksiin tarvittavaa aikaa ja siten muutos palvelisi asiakkaita paremmin kuin yhden laboratorion järjestelmä.
- Isyystutkimukset ovat perinteisesti osa valtion järjestämää lääketiedettä ja on tematiikaltaan keskeinen oikeuslääketieteellinen ongelma. Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksessa on geneettisen oikeuslääketieteen professuuri (perustettu v. 2003), jonka viranhaltijan tehtävä on alan jatkuvuuden takaaminen sekä vastaaminen alan korkeimmasta tutkimuksesta ja opetuksesta. Isyystutkimusten suorittaminen yliopiston laitoksessa on myös sopusoinnussa uuden yliopistolain kanssa, jossa yhteiskunnallinen ja paikallinen vaikuttavuus on lisätty yliopiston perustehtäviin.
- Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksessa on em. professuurin alaisuudessa oikeusbiologian laboratorio, jossa on oikeusgeneettisiin isyysmtkimuksiin perehtynyt henkilökunta

Oikeuslääketieteen laitos
Lääketieteellinen tiedekunta

PL 40 (Kytösuontie 11), 00014 Helsingin yliopisto
Puhelin (09) 191 27447, faksi (09) 191 27518, www.helsinki.fi/yliopisto

Institutionen för Rättsmedicin
Medicinska Fakulteten

PB 33 (Brånakärrsvägen 11), FIN-00014 Helsingfors universitet
Telefon +358 9 191 27447, fax +358 9 191 27518, www.heisinki.fi/universitetet

Department of Forensic Medicine
Faculty of Medicine

PL 40 (Kytösuontie 11), 00014 Helsingin yliopisto
Telephone +358 9 191 27447, fax +358 9 191 27518, www.helsinki.fi/university

---

- Uudistetussa ulkomaalaislaissa (114/2000, 18 f §) on tutkimuksen tekijöiksi, ns. pakolaisten perheiden yhdistämistapauksissa, määritetty Kansanterveyslaitos ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos. Nyt harkittavaksi esitetty muutosehdotus olisi analoginen ko. lain kanssa. Käytännössä Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos on tehnyt kaikki ko. DNA-testit. Täten Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitokselle on kertynyt mittava kokemus vaativista "monimuotoisista" isyys- ja äitiystutkimuksista.

- Osoituksena alan osaamisesta laajempien perheyhteyksien ja erifyisnäytteiden tutkimuksissa on Helsingin yliopisto oikeuslääketieteen laitoksessa tehty Opetusministeriön alaisuudessa aloitetun (v. 1992) toisessa maailman sodassa luovutetuille alueille jääneiden suomalaisten sankarivainajien tunnistamistyötä. Tunnistamisessa on käytetty isyystutkimuksen ja perheyhteyden selvittämisessä uusia laboratorioissamme kehitettyjä menetelmiä tuloksellisesti. Kyseisessä työssä ja pakolaisten perheiden yhdistämistutkimuksissa käytetään isyystutkimuksiin uudessa lakiesityksessä määrittämissä tilanteissa menetelmiä ja perheyhteyden selvittelyprosessia, joista Suomessa ei muilla laboratoriolla tai tutkimuslaitoksilla ole näin mittavaa kokemusta.

- Oikeusbiologian laboratorio on suorittanut suomalaiselle suuronnettomuuksien tutkintayksikölle isyystutkimusperiaatteiseen perustuvaa yksilöntunnistusta mm. Italian (Milano) ja Turkin (Diyarbakir) lento-onnettomuuden suomalaisuhrien tunnistamiseksi. On selvää, että suuronnettomuuden tapahtuessa suomessa yksikään suomalainen laboratorio ei yksinään selviä koko tunnistamisprosessista. Tässäkin mahdollisessa tilanteessa Kansanterveyslaitoksen ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksen yhteistyö tulisi olemaan keskeisen tärkeää. Nyt harkittavaksi esitettävässä muutosehdotuksessa yhteistyöstä tulisi päivittäistä rutiinia, joka em. tilanteessa olisi logistiikaltaan jo harjaantunut.

Antti Sajantila, LT, professori Geneettinen
oikeuslääketiede Oikeusbiologian
laboratorion johtaja

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta

Helsingin sosiaaliviraston puolesta esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Esityksessä mainitut uudistukset ovat kaikki tarpeellisia ja kauan odotettuja. Erityisesti Isyyslain muutokset koskien avioliitossa syntyneen lapsen isyyden kumoamista kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä (35 §) tai avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen tunnustamisesta (42 §), ovat toivottuja. Mitä nopeammin virheelliset isyydet kumotaan, sen parempi sekä lapsen että miehen kannalta. Lapselle ei synny "väärää" isäkuvaakaan eikä miehen tarvitse osallistua lapsen, jonka biologinen isä hän ei ole, elatukseen. Toki miehelläkin runnesiteensä lapseen on.

Isyyden vahvistamisoikeudenkäyntien määrä on Helsingissä vaihdellut: vuonna 2001 oikeudenkäyntejä oli 8 kpl, 2002 24 kpl ja 2003 13 kpl. Oikeudenkäynnin sujumiseksi on tarpeen sisällyttää lakiin määräys, että näyte isyystutkimukseen saadaan ottaa vastoin tutkittavan tahtoa. Helsingissä on aina silloin tällöin joku vastaaja määrätty poliisin toimesta tuotavaksi verinäytteen luovuttamiseksi. Yleensä vastaajat ovat tällöin antaneet näytteensä, koska ovat luulleet, että se on pakollista. Viime aikoina tietoisuus siitä, ettei näytettä saa ottaa vastoin tutkittavan suostumusta, on kuitenkin levinnyt ja aiheuttanut lastenvalvojan kannalta pelkoa siitä, ettei isyyttä saadakaan vahvistetuksi (ei edes hyvästä makaamisnäytöstä huolimatta).

Vuosittain on myös isyyden vahvistamisoikeudenkäyntejä, joissa mahdollinen isä on kuollut ja kannetta ajetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan. Näissä tapauksissa on hyvä, jos hänen vanhempansa voidaan velvoittaa viimesijaisesti isyystutkimukseen. Sama koskee tietysti tapauksia, joissa mahdollinen isä on kadonnut.

Käytännön kannalta erittäin hyvä uudistus on se, että DNA-näyte voidaan ottaa posken limakalvolta aiheuttamatta lapselle turhaa kipua. Näin on jo joissakin tapauksissa tehtykin, mutta koska nykyinen laki puhuu vain verinäytteestä, eivät lääkärit ole useinkaan suostuneet pyyntöön limakalvonäytteen ottamiseksi, vaan ovat käskeneet odottamaan lapsen näytteen ottamisessa siksi, kunnes lapsen suonet ovat riittävän kehittyneet. Tämä on tarpeettomasti pitkittänyt isyyden selvittämistä ja aiheuttanut ahdistusta niin äidissä kuin tutkittavassa miehessäkin.

Ann-Mari Lahtinen Helsingin
sosiaalivirasto

TURUN KÄRÄJÄOIKEUS
Sairasbuoneenkatu 2-4, PL 376 ,
20101 Turku
Käräjätuomari Simo Viira /

HE 56/2004 vp

w^p tyf7*o<t 4 3',

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Tässä muistiossa tarkastellaan hallituksen lakiehdotusta laiksi oikeusgeneettiseksi isyystutkimuksesta lähinnä tuomioistuimen menettelyllisistä lähtökohdista. Vähemmälle huomiolle jäävät säännösten oikeuspoliittiset kysymykset, sillä Turun käräjäoikeus on lausunut niistä aikaisemmassa yhteydessä.

1 § Lain soveltamisala

Käräjäoikeus on jo lainvalmistelun aikaisemmassa vaiheessa kiinnittänyt huomiota siihen, että tässä yhteydessä isyyslakiin tulisi ottaa säännökset myös äidin sukuaseman vahvistamisesta. Esillä olevan lakiehdotuksen 1 §:n 3 momentissa ja 23 §:ssä ovat säännökset lain soveltamisesta sen varalta, että oikeusgeneettinen tutkimus olisi tarpeen äitiyttä koskevaa kysymystä ratkaistaessa.

Yleisperusteluissa lausutaan, että äitiyttä koskevaan kanteeseen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Kannetta kutsutaan vahvistuskanteeksi. Viittauksen merkitys jää epäselväksi, sillä myös isyyden vahvistamista ja isyyden kumoamista koskevat kanteet ovat vahvistuskanteita. Nekin pannaan vireille, käsitellään ja ratkaistaan oikeudenkäymiskaaren säätämässä menettelyssä.

Jos tarvittavia muutoksia ei tehdä isyyslakiin, jäisi säätämättä, kuka on oikeutettu nostamaan kanteen äitiyden vahvistamisesta tai kumoamisesta, mitä äidin kuolema vaikuttaa oikeuteen nostaa kanne ja missä määräajassa kanne on nostettava. Muun ohella nämä seikat on tarkoin säädetty isyyden vahvistamisen tai kumoamisen ollessa kysymyksessä. Pelkkä viittaus vahvistuskanteeseen lain esitöissä saattaisi houkutella jopa oikeudenkäynnin väärinkäyttöön yhä monikulttuurisemmaksi muuttuvassa yhteiskunnassa esimerkiksi riitaisen perinnönjaon yhteydessä.

Isyyslain nimi tulisi tässä yhteydessä muuttua ja se saattaisi olla esimerkiksi "Laki sukuaseman vahvistamisesta".

4 § Lapsen, äidin ja miehen tutkiminen

Lakiehdotuksen mukaan pääsääntönä olisi, että esillä oleva näyte otetaan lapsesta, äidistä ja miehestä, vaikka usein onkin riittävää DNA-tutkimuksen suorittaminen ainoastaan miehestä ja lapsesta. Tämä käy ilmi selkeästi vain lainkohdan perusteluista.

Tarpeettomien kulujen välttämiseksi säännös tulisi kenties kirjoittaa esimerkiksi niin, että tutkimus voidaan määrätä tehtäväksi äidistä, lapsesta ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä tai vain kahdesta viimeksi mainitusta.

5 § Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta

Lakiehdotuksen perusteluista ei käy ilmi, mitä tarkoitetaan 5 § 1 momentin sanonnalla, "jos näyte on saatavilla".

Lainkohta voisi kuulua, jos sanonnalla on jokin erityinen merkitys, esimerkiksi "aiemmin otetusta saatavilla olevasta kudosnäytteestä tai...".

7 § ja 8 § Miehen muiden sukulaisten ja äidin sukulaisten tutkiminen

Mainittujen lainkohtien perustelujen mukaan tutkittava henkilö voi peruuttaa suostumuksensa aina siihen asti, kunnes tutkimustulokset ovat voineet tulla hänen tai muiden asianosaisten tietoon.

Laista tuo mahdollisuus ei käy ilmi. Perusteluista ei myöskään ilmene, miksi suostumus tulisi voida peruuttaa. Lisäksi on epäselvää, mitä tarkoitetaan sanonnalla "on voinut tulla tietoon".

Kun tuomioistuimen on säädettäväksi ehdotetun 7 § 2 momentin mukaan hankittava edeltä käsin tutkimuksen suorittajan lausunto siitä, edistääkö aiottu tutkimus asian selvittämistä, ei sen jälkeen annettavaa suostumusta tulisi voida ainakaan ilman erityistä syytä sallia peruutettavaksi. Suostumuksen peruuttaminen haittaa oikeudenkäynnin sujuvuutta ja aiheuttaa tarpeettomia kustannuksia.

9 § Velvoite näytteen antamiseen

Lakiehdotuksen perustelujen mukaan yleisistä prosessioikeudellisista periaatteista seuraa, että tuomioistuimen on ennen määräyksen antamista kuultava tutkittavaa ja tämän laillista edustajaa, mikä sinänsä on totta.

Perustelujen viittaus oikeudenkäymiskaaren 12 luvun säännöksiin on kuitenkin vähintäänkin harhaanjohtava. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 6 ja 7 § koskevat asianosaisen läsnäolovelvollisuutta riita-asian suullisessa menettelyssä ja oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 9-23 §:ssä säädetään tuomioistuimen asianosaiselle asettama velvoitteet laiminlyönnin seurauksista. Isyysasia on niin sanottu indispositiivinen asia, jossa sovinto ei ole sallittu. Siten teoriassakin vain oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 16-23 §:t voisivat tulla isyyttä koskevassa asiassa sovellettavaksi.

Kuten edellä lausutusta käy ilmi, lain perusteluissa tarkoitettut oikeudenkäymiskaaren 12. luvun säännökset koskevat ainoastaan riita-asian kantajaa ja vastaajaa eli lasta, hänen äitiään ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevaan miestä. Säännökset eivät ole sovellettavissa henkilöön, josta on tarkoitus ottaa ainoastaan oikeusgeneettisen isyystutkimuksen suorittamisessa tarpeellinen näyte. Hänen henkilökohtainen läsnäolonsa ei oikeudenkäynnissä ole tarpeen. Esimerkiksi käsillä olevan säädettäväksi ehdotetun lain 20 §:n otsikossa sellaisesta henkilöstä käytetään nimitystä muu kuin asianosainen ja häntä palkkionsa määrätään oikeudenkäynnin todistajaan koskevaa säännöstä soveltaen. Oikeudenkäynnin asianosaishiirin ulkopuoliseen ei siis voida soveltaa asianosaisia koskevia säännöksiä.

Kuulemisvelvollisuutta ei tulisi jättää yleisen prosessuaalisen periaatteen varaan, vaan säädettävän lain 9 §:ään olisi otettava kumottavaksi tulevan eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevasta tutkimuksista annetun lain 2 §:n 2 momentin mukainen kuulemisvelvollisuutta koskeva määräys. Tuo lainkohta säätää, että ennen määräyksen antamista on sille, jota määräys koskisi, varattava tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Säännös on selkeä, menettely yksinkertainen ja käytännössä riittävä.

10 § Velvoitteen noudattamatta jättäminen

Poliisilain 40 §:n mukaan poliisin velvollisuudeksi on säädetty antaa virka-apua vain, jos niin on erikseen säädetty. Tiedossani ei ole, että erityissäännöstä olisi olemassa sen varalta, että tuomioistuimella velvoitetaan niskoittelevan henkilön tuotavaksi lääkärin luon tarpeellisen näytteen ottamista varten. Poliisilain 12 § ei sekään soveltune tähän tilanteeseen.

Lainkohdan 2 momenttiin tulisi tehdä lisäys jonka mukaan tuomioistuimella ja lääkärillä on oikeus saada poliisilta virka-apua näytteen ottamiseksi.

14 § Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta

Lakiehdotuksen perustelujen valossa on epäselvää, kuka on oikeutettu tekemään pyynnön näytteen ottamisesta. Suostumusta ei siihen vaadita omaisilta.

Näytteen tutkiminen edellyttää omaisten suostumusta tai tuomioistuimen määräystä. Omaisilla tarkoitetaan lain perustelujen mukaan vainajan puolisoa ja perillisasemassa olevia. Onko heitä kaikkia kuultava ja tuleeko esimerkiksi kateissa olevalle perillisasemassa olevalle määrätä kuulemisvelvollisuuden täyttämistä varten edunvalvoja, jos heidän suostumustaan tarvitaan tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa, on epäselvää. Miten sitten tulisi sellaisessa tapauksessa menetellä, että leski ja perillisasemassa olevat tai joku heistä ei suostu näytteen tutkimiseen. Onko omaisilla oikeus hakea muutosta, jos tuomioistuin vastoin heidän tahtoaan päättää näytteen tutkimisesta. Ihmetyttää myös se, miksi lainkohdassa käytetään sanontaa ilman vainajan omaisten lupaa, kun aikaisemmin on puhuttu saman tapaisessa yhteydessä heidän suostumuksesta. Sanonnalla "omaiset" ei liene vakiintunutta sisällöllistä merkitystä lainsäädännössä.

Luvan vaatiminen näyttäisi olevan lisäksi ristiriidassa sen kanssa, että näytteen ottamiseen vireillä olevassa asiassa ei 4 tai 5 §:n mukaan ole tarpeen hankkia 14 §:ssä vaadittavaa lupaa.

15 § Näytteen hävittämisen kieltö

Uhkasakon asettaminen tuntuu liioitellulta viranomaisen tai terveydenhuollon ammattihenkilön ollessa kysymyksessä.

16 § Oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltaminen

Säännös tuntuu tarpeettomalta ja on jossain määrin harhaan johtava. Sen perusteella saattaa olettaa, että muut oikeudenkäymiskaaren säännökset eivät tulisi sovellettavaksi tuomioistuimen käsitellessä ja ratkaistessa puheena olevaan tutkimukseen liittyviä kysymyksiä.

Viittaussäännös 16 §:n 1 momentissa olisi siirrettävissä asiayhteyteensä 10 §:n 4 momentiksi, 16 §:n 2 momentin säännös 19 §:n 2 momentiksi ja 16 § 3 momentin säännös 15 §:n 3 momentiksi.

LAKIVALIOKUNNALLE

**ASIA: HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI
OIKEUSGENEETTISESTÄ ISYYSTUTKIMUKSESTA JA ISYYSLAIN
MUUTTAMISESTA HE 56/2004 vp. Lyhennelmä puheenvuorosta**

Totean otsikkoasiassa Suomen Asianajajaliiton edustajana kohteliaimmin seuraavaa:

Kuten Asianajajaliiton veritutkimustyöryhmän mietinnöstä antamassa lausunnossa 16.3.2001 on todettu, on tarve vanhentuneen lain uudistamiselle selkeä. Valitettavana voidaan sen sijaan pitää sitä, ettei lakiehdotuksen yhteydessä ole vielä kyetty antamaan esitystä hedelmöityshoitoja koskevaksi laiksi.

Lakiehdotuksessa on syytä kiinnittää huomioita ainakin seuraaviin seikkoihin:

Isyystutkimuslain 5 §:n rajausta, jonka mukaan näytteen ottaminen on rajattu koskemaan vainajaa vain ennen hautaamista / tuhkaamista, voidaan pitää hyvänä; sen sijaan olemassa olevan elinaikana annetun näytteen käyttäminen tutkimuksen käyttämiseen liittyy näytteen antamisajankohdan osalta oikeusturvanäkökohtia, ja säädökseen saattaisi olla aiheellista ottaa määräys siitä, miten näytteen identifiointi näytteen antajan henkilöllisyyteen varmennetaan asetusluonnoksen 3 §:ssä säädettyä menettelyä vastaavalla tavalla.

Isyystutkimuslain 6 §:n rajausta mahdollistaa isän vanhempien tutkiminen jopa ilman heidän suostumustaan voidaan lapsen oikeuksien tehokkaan toteutumisen turvaamiseksi pitää varauksin hyvänä, samoin voidaan varauksin perusteltuna pitää kaukaisempien sukulaisten tutkimuksen vain heidän suostumuksensa perusteella

Isyystutkimuslain 13 §:n mukainen vain kahden vuoden mittainen säilytysaika näytteille lienee käytännössä aivan liian lyhyt, koska hankalassa esim. kansainvälisiä ulottuvuuksia käsittävissä asiassa kahden vuoden aika tuskin riittänee lainvoimaisen tuomion saamiseen. Määräajan pidentämistä tulisikin tältä osin harkita.

Isyystutkimuslain 14 § mahdollisen tulevan tutkimisen kannalta tutkimisen edellytykset ja sen pyytämiseen oikeutetut tulisi määritellä lakiehdotuksen mukaista muotoilua tarkemmin.

Isyystutkimuslain 23 §:n mukainen mahdollisuus lain soveltamisesta äitiin soveltuvin osin tilanteessa, jossa käytetään vieraan henkilön munasoluja vallitsevassa tilanteessa, jossa hedelmöityshoitoja koskevaa lakia ei ole vielä säädetty, saattaa avata mahdollisuuden äitiyden kumoamiskanteille tilanteissa, joihin lakiehdotusta ei ole tarkoitettu.

Isyyslain 35 §:n ja 42 §:n mukaisia isyyden kumoamiseen liittyvien kanneaikojen lyhentämistä voidaan lapsen oikeusturvaan liittyvillä perusteilla pitää hyvänä. Asiassa tulee kuitenkin arvioida, onko kahden vuoden määräaika kaikissa tilanteissa perusteltu.

Sivu 2/2

Helsingissä toukokuun 26, päivänä 2004

Suomen Asianajajaliiton puolesta

Ville Salonen
Asianajaja, varatuomari, Helsinki
Asianajotoimisto Ulla-Riitta Harju Oy

V Ä E S T Ö L I I T T O

HE 56/2004 vp
Lainp 46/2004/C 33

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Pyydettyinä lausuntona hallituksen esityksestä laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta (56/2004) Väestöliitto ry esittää kunnioittaen seuraavaa:

Esityksessä ehdotetaan ajanmukaistettavaksi isyyden selvitystä koskeva lainsäädäntö vastaamaan lääketieteen kehitystä. Kehitys on teknisesti yksinkertaistanut aiempaa isyyden selvityskäytäntöä ja uusia menetelmiä sovelletaan jo nyt käytännössä puutteellisesta lainsäädännöstä huolimatta. Lainsäädännön ajanmukaistaminen on siten tarpeen.

Koska lakia on tarkoitus soveltaa paitsi biologisen isyyden myös biologisen äitiyden määrittämiseen tulisi lain nimi muuttaa laiksi oikeusgeneettisistä vanhemmuus-tutkimuksista.

Esityksen uhkasakon määräämistä, näytteiden säilyttämistä, näytteiden ottamisesta tulevan tutkimuksen varalta ja tutkimukseen määrätyn näytteenantovelvollisuutta koskevat kohdat ovat kannatettavia.

Esityksen mukaan vanhemmuuden selvittämisessä tarvittava näyte voitaisiin ottaa tutkittavan saatavilla olevasta kudoksesta ja vainajasta, jota ei ole haudattu tai tuhkattu. Esitykseen voidaan tältä osin yhtyä.

Sen sijaan Väestöliitto katsoo, ettei se voi kannattaa esitystä siltä osin, kuin on kyse näytteen ottamisesta miehen tai äidin lähisukulaisista vastoin näiden suostumusta seuraavilla perusteluilla:

Esityksen mukaan voitaisiin isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa oikeudenkäynnissä asianosaisena olevan miehen tai äidin sekä miehen, jonka voidaan epäillä olevan oikeudenkäynnissä tarkoitettujen lapsen isä vanhemmat velvoittaa tarvittaessa antamaan vastoin tahtoaan näyte isyyden selvittämiseksi.

Esitystä on perusteltu mm. sillä, että isyyden selville saaminen voi olla lapselle hyvin tärkeä asia ja että näytteen ottamisen yhteydessä tapahtuva puuttuminen ihmisen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen on sangen lievää.

Kysymystä lapsen halusta saada selvyyttä biologisen isän isyydestä ja tiedon saannin vaikutuksia lapsen kehitykseen ei ole selvitetty. Ei voida pitää itsestään selvänä sitä, että kaikki lapset, joita asia mahdollisesti koskee ylipäänsä haluavat asiaan selvyyttä. Niin kauan kuin näistä seikoista ei ole riittävä tutkimustietoa ei myöskään lapsen mahdollista tarvetta saada tietää biologinen vanhempansa voida pitää lainmuutokseen oikeuttava perusteluna.

Henkilön oikeus suojata lähisukulaisiaan on erittäin tärkeä oikeusperiaate, jota ei tule mitenkään heikentää riippumatta siitä, millä lailla tiedonsaanti tapahtuu. Perustelu siitä, että toimenpide on nopea, kivuton ja riskitön ei poista sitä tosiseikkaa, että sen seurauksena voi esiintyä seikkoja, jotka peruuttamattomasti muuttavat useiden ihmisten käsityksen omasta identiteetistään vastoin heidän tahtoaan.

Esityksen mukaan ainoastaan vanhemmat voitaisiin velvoittaa antamaan näyte vastoin tahtoaan. Esitys ei kuitenkaan sisällä riittäviä moraalisia tai juridisia perusteluja sille, miksi juuri vanhemmat tulisi velvoittaa alistumaan tällaiseen varsin syvälle menevään puuttumiseen yksilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vanhemmat eivät voi olla mitenkään vastuussa lapsensa tähän kysymykseen liittyvästä käyttäytymisestä.

Esityksen sisältämät pakkokeinosäännökset mahdollistavat näytteen pakko-oton käytännössä. Niiden soveltaminen saattaisi kuitenkin helposti johtaa yksilön kannalta kohtuuttomiin tilanteisiin tapauksissa, jossa ikääntyneet - ja mahdollisesti asiaa käsittämään kykenemättömät - vanhemmat voitaisiin pakkokeinoin alistaa näytteen ottoon. Pakkokeinojen käytön traumatisoiva vaikutus voi olla erittäin huomattava.

Tahdonvastainen näytteenotto vanhemmista tulisi kyseeseen vain tilanteissa, joissa mies on kuollut tai pysyvästi tavoittamattomissa. Siksi ei toimenpiteellä yleensä voitaisi saada aikaan varsinaista lapsi-vanhempisuuhdetta vaan ainoastaan perintöoikeudellinen suhde. Todennäköisenä lopputuloksena olisi se, ettei suku jonka jäsenet on pakotettu näytteen antoon halua olla missään tekemisissä näin aikaan saadun uuden jäsenensä kanssa.

Lakia ei mielestämme voida soveltaa irrallaan siitä käsityksestä, joka lailla halutaan luoda vanhemmuudesta. Esitys korostaa voimakkaasti biologisen vanhemmuuden arvoa suhteessa sosiaaliseen vanhemmuuteen. Väestöliitto katsoo, että sosiaalista vanhemmuutta on pidettävä yhtä tärkeänä kuin biologista vanhemmuutta. Lapsen kehitykselle on erittäin tärkeitä pysyvä ja luottamukseen perustuva suhde aikuiseen, oli tämä lapsen biologinen vanhempi tai ei. Sen vuoksi ei lapsen huoltajuus- ja kiintymyssuhteita pitäisi järkyttää ilman erittäin painavaa syytä asettamalla biologinen vanhemmuus aina etusijalle ja ajamalla sen selvitystä kaikin keinoin vaarantaen samalla olemassa olevat ihmissuhteet. Biologisen vanhemmuuden selvitys on välttämätöntä vain, jos lapsella ei ilman sitä olisi vähintään yhtä ja enintään kahta huoltajaa. Koska nykyinen isyyslaki mahdollistaa useissa tapauksissa lapselle ajallisesti rajoittamattoman oikeuden saada sosiaalisen isän isyys kumottua ja biologisen isän isyys vahvistettua lainuudistuksella edesautetaan mahdollisuutta käytännössä isättömien lasten syntyyn. Tätä ei voida pitää sen enempää lapsen kuin yhteiskunnankaan edun mukaisena.

Nykyinen isyyslaki ei ota ollenkaan huomioon hedelmöityshoitojen seurauksena syntyneitä lapsia. Oikeuskäytännössä asia on ratkaistu ainoastaan aviolaisten (KKO 1999:77) ja isyytensä

tunnustaneen isän osalta (KKO 2000:85). Nyt käsiteltävä lakiesityskään ei ota kantaa heidän asemaansa.

Maassamme syntyy vuosittain noin 1500 lasta hedelmöityshoitojen seurauksena. Näissä hoidoissa luovutussukusoluja käyttäneitten vanhempien ja niistä syntyneiden lasten sekä sukusoluja luovuttaneiden henkilöiden oikeudet vanhemmuuteen ja sen kumoamiseen olisi määriteltävä ensi tilassa. Tämä edellyttää hedelmöityshoitolaian säätämistä. Väestöliitto toivoo, että eduskunta ryhtyisi mahdollisimman pikaisesti toimiin lain aikaansaamiseksi.

Helsingissä 25.5.2004

VÄESTÖLIITTO RY

Reino Hjerppe
puheenjohtaja

Helena Hiila
toimitusjohtaja

Lastenvalvojain yhdistys ry
Puheenjohtaja, lastenvalvoja Marian Tuomi

HE 56/2004 vp

Laus 46/2004/D 33

Turku 25.5.2004

Eduskunta
Lakivaliokunta

Asia: Hallituksen esitys HE 56/2004 vp laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta

Viite: Lakivaliokunnan kutsu asiantuntijana kuulemista varten

Lausuntonaan Lastenvalvojain yhdistys ry esittää, että Lakiehdotus oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta on asianmukainen ja vastaa nykypäivän muuttuneita tilanteita. Lakiehdotus antaa selkeät ohjeet niihin erityistilanteisiin, joissa mies on kuollut tai kadonnut. Lakiehdotus myös virallistaa käytännöt, mitkä 14 §:ssä esitetään, samoin 11 §:ssä, 1 mom.:ssa, jossa näyte voi olla myös suun limakalvolta. Tämä mahdollisuus on hyvä mm. pienten vauvojen kohdalla. Samoin ulkomailta lähetettäviin verinäytteisiin tarvitaan joissakin tapauksissa vaikeasti hankittava lupa, jolloin suun limakalvolta otettu näyte on helpompi lähettää. Hyvänä pidetään myös hautarauhan kunnioittamista.

Lakiehdotus isyyslain muuttamisesta 11 §:n kohdalla selkeyttää lastenvalvojan toimivaltaa ja mahdollisuuksia. Pykälissä 35 ja 42 esitettyä isyyden kumoamisen kanneajan lyhentämistä kahteen vuoteen pidetään Lastenvalvojen yhdistys ry:n mielestä liian lyhyenä. Käytännön työssä on havaittu, että kaksi vuotta on usein aika, minkä jälkeen vaikeitakin elämäntapahtumia katsotaan toisin tavoin.

Puheenjohtaja Marian Tuomi
Lastenvalvojen yhdistys ry

Lastenvalvoja Leena Luoto
Lastenvalvojen yhdistys ry

marian.momi@turku.fi

[leena.luoto\(a\).hel.fi](mailto:leena.luoto(a).hel.fi)

OTK (väit), M.A. Salla Lötjönen
Malmin raitti 7 as. 7 00700 Helsinki

puh (02) 2626 111 tai (02) 2626 249

puh (09) 31043 759

HE 56/2004 vp

LAVP 46/2004/E 32

LAKIVALIOKUNNALLE

Viite: Hallituksen esitys HE 56/2004 vp. laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta

Pyydettyinä lausuntona esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Hallituksen esityksen 56/2004 vp tarkoituksena on kumota eräistä veri- ja muista periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista annettu laki ja korvata se uudella lailla oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista. Lakia sovellettaisiin myös oikeusgeneettiseen tutkimukseen, joka tehdään äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi. Koska tällä hetkellä käytännössä lähes kaikki tutkittavista tapauksista koskevat isyyden selvittämistä, keskityn seuraavassa isyyden selvittämiseen.

Pääosin geneettisiä tutkimuksia varten tarvittavan veri- tai sylkinäytteen antaisivat lapsi, lapsen äiti ja asianosainen mies. Jos lapsen biologiseksi isäksi epäilty mies on kuollut tai kadonnut, eikä hänen isyyttään ole mahdollista tutkia säilytettyjen tai ruumiista otettavien näytteiden avulla, esityksen mukaan olisi kuitenkin mahdollista turvautua miehen vanhempiin tai hänen muihin sukulaisiinsa miehen isyyden selvittämiseksi. Tässä piilee esityksen isoin ongelma: miehen vanhemmat voidaan pakottaa vasten tahtoaan antamaan näyte poikansa isyyden selvittämiseksi. Muilta sukulaisilta vaaditaan heidän suostumuksensa.

Kysymys on, kuten esityksessäkin todetaan, perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvästä ristiriidasta. Toisaalta on kyse lapsen oikeudesta saada tuntea vanhempansa, mikä on turvattu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 7.1 artiklassa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan soveltamiskäytännössä (*Mikulic v. Kroatia* 7.2.2002, hakemus 53176/99, para 54, 64-65), ja toisaalta on kyse miehen vanhempien ruumiillisesta koskemattomuudesta, joka on myös turvattu mm. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa, Euroopan unionin perusoikeuskirjan 3 artiklassa sekä Suomen perustuslain 7.2 artiklassa. Henkilökohtaista koskemattomuutta biolääketieteellisten toimenpiteiden yhteydessä suojaa myös Euroopan neuvoston ihmisoikeuksia ja biolääketiedettä koskeva yleissopimus, jonka Suomi on allekirjoittanut, mutta ei ole vielä ratifioinut. Esityksessä on myös todettu, että lapsen oikeutta tuntea vanhempansa tukee myös Suomen perustuslain 6 §, joka turvaa lapsen oikeutta tasa-arvoiseen kohteluun. Koska kyse on keskeisesti perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvästä ristiriidasta, esitän, että lakivaliokunta pyytäisi lakiesityksestä penismslakivaliokunnan kannanoton.

Kumpikaan esitetyistä perus- ja ihmisoikeuksista eivät ole sillä tavoin loukkaamattomia, että voitaisiin suoralta kädeltä sanoa toisen olevan toista voimakkaampi. Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan alle kuuluvia oikeuksia voidaan rajoittaa "silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä...muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi." Suomen perustuslakiin ei sisälly suoranaisesti lapsen oikeutta saada tuntea vanhempansa tai biologinen alkuperänsä, mutta Suomi on velvollinen noudattamaan tekemiään kansainvälisiä sitoumuksia, kuten mainitut YK:n lapsen oikeuksien sopimus tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla, joiden soveltamisalaan mainitut oikeudet

kuuluvat. Perustuslain 7.2 artiklaan sisältyvää henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa voidaan rajoittaa perustuslakivaliokunnan muotoilemin rajoitusperustein (PeVM 25/1994 vp). Näihin kuuluvat mm. lailla säätämisen edellytys, rajoitusten tarkkarajaisuus ja täsmällisyys, painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimus, suhteellisuus ja riittävät oikeusturvajärjestelyt.

Ensinnäkin on tarkasteltava, ovatko oikeus tuntea vanhempansa ja oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen samantasoisesti tunnustettuja oikeuksia, eli ovatko ne asetettavissa etusijajärjestykseen toisen hyväksi. Lapsen oikeuksien sopimuksen 7.1 artikla viittaa ensin mainitun oikeuden väistyvyyteen, sillä oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan on turvattava artiklan mukaan vain, *mikäli mahdollista*. Toisaalta molemmat oikeudet on sijoitettu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan alle, mikä viittaa puolestaan mainittujen oikeuksien tasaveroisuuteen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käsittelemissä tapauksissa, joissa lapsen oikeutta tuntea vanhempansa on käsitelty, ei ole otettu suoraan kantaa puuttumiseen *sivullisen* ruumiilliseen koskemattomuuteen, mutta Euroopan tuomioistuin on katsonut, että siinä tapauksessa, että jäsenvaltiolla ei ole keinoja pakottaa *isää* DNA testeihin, jäsenvaltiolla tulee olla vaihtoehtoinen tapa saada isyyskanne puolueettomasti ratkaistuksi nopeasti. (*Mikulic v. Kroatia*, para 64, *Szarapo v. Puola*, 23.8.2002, hakemus 40835/98).

Yksilön ruumiilliseen koskemattomuuteen aiemman ihmisoikeustoimikunnan ratkaisukäytännön nojalla on sen sijaan saatu kajota vastentahtoisesti mm. psykiatrisen tutkimuksen yhteydessä rikostutkintaa varten (*Xv. Saksan liittotasavalta* DR 24 (1981), tuberkuloosi- tai röntgentestauksen yhteydessä kansanterveyden ja testattavan oman terveydedun nimessä (*Åcmanne ja muut v. Belgia*, DR 40 (1984), vankilassa järjestyksen ylläpitämiseksi ja rikoksen ennaltaehkäisemiseksi tapahtuvaa huumetestausta varten virtsanäytteestä (*Peters v. Alankomaat* DR 77-A (1994) tai lasten hammashoidon yhteydessä terveyden ylläpitämiseksi (*J.R., G.R., R.R. ja Y.R. v Sveitsi*, DR 81-A (1995)).

Koska edellä mainittuja perus- ja ihmisoikeuksia ei ole mahdollista kiistatta laittaa etusijajärjestykseen, jää viimekätinen ratkaisu yhteiskunnallisen argumentoinnin ja suhteellisuusperiaatteen perusteltavuuden varaan. Esityksessä painotetaan lapsen biologisen alkuperän selvittämistä tilanteessa, jossa määritelmän mukaisesti hänen mahdollisen biologisen isänsä vahvistumisesta huolimatta mies ei tule täyttämään hänen tarvettaan sosiaaliselle isälle. Tämän lisäksi motiivina isän vahvistamiselle voi olla myös taloudelliset vaikutteet. Jo olemassa olevan sosiaalisen isän mahdollisuuteen ei oteta kantaa.

Esityksessä argumentoidaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumisen vähäisyydellä, millä viitataan näytteen antamiseen veri- tai sylkinäytteen muodossa. Pelkkää näytteenantoa voitaneenkin pitää vähäisenä toimenpiteenä. Sen sijaan tutkittavan vastentahtoinen tuominen näytteenantoon tarvittaessa poliisin virka-apua käyttäen ylittää yksilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumisen vähäisyyden kynnyksen, etenkin kun kyseessä ovat kenties miehen iäkkäät vanhemmat. Sekä komiteanmietinnössä että hallituksen esityksessä viitataan lisäksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ään, mikä mahdollistaa lähisukulaisten kieltäytymisen todistamasta asianosaista vastaan. En ole yhtä mieltä hallituksen esityksen kanssa siitä, että tilanne isyystutkimuskysymyksessä poikkeaisi olennaisesti oikeudenkäymiskaaressa mainitusta.

Yhteenvedonä esitän mielipiteenäni, että en pidä perusteltuna vastentahtoista puuttumista isäksi epäillyn miehen vanhempien ruumiilliseen koskemattomuuteen veri- tai sylkinäytteen ottamiseksi lapsen biologisen isyyden selvittämistä varten. Toisaalta jätän laki- tai mahdollisesti perustuslakivaliokunnan harkintaan, millä vaihtoehtoisella tavalla lapsen isyys voidaan tällaisessa tapauksessa varmistaa. Yhtenä vaihtoehtona on ottaa uudelleen harkintaan hallituksen esityksestä poisjätetty vaihtoehto edesmenneen isäkandidaatin haudan avaamisesta, mikä on perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta ongelmattomampi vaihtoehto, sillä kuolleen henkilön ei katsota nauttivan perusoikeussuojasta elävän henkilön tavoin.

Helsingissä, 26. toukokuuta 2004

Salla Lötjönen

HE 56/2004 vp
LAVP 52/2004/A 52

Juha lappalainen:

Eduskunnan lakivaliokunnalle   £_f^'ö ¥

Asia: Hallituksen esitys n:o 56/2004 oikeusgeneettisestä isyys-
tutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta.

1. Lakiesityksen yleinen prosessioikeudellinen problematiikka koskee kysymystä, mikä on se henkilöpiiri, johon kuuluvat voidaan vasten tahtoaan pakkokeinoin määrätä tutkimukseen ja mitä pakkokeinoja voidaan käyttää. Esityksessä omaksuttu linjaus siitä henkilöpiiristä, jotka voidaan tutkimukseen pakottaa (ks. lain 4-8 §), on nähdäkseni perusteltu. Ehdotettu sääntely vaikuttaa kylläkin melko mutkikkaalta erilaisine ehtoineen ja tois-sij aisuusmääräyksineen.

Isyysprosessin asianosaisten ja ulkopuolisen isäkandidaatin velvollisuus alistua tutkimukseen (4 §) on hyväksyttävissä ilman mitään vastaväitteitä jo asian luonnosta johtuvana. Samoin näyttää hyväksyttävältä periaate, ettei haudattua vainajaa kaiveta ylös geneettistä isyystutkimusta varten (5,2 §).

Miehen ja äidin vanhempien ja sukulaisten tutkimista koskevien säännösten perusteluissa on tehty vertailuja asianosaisen lähimaisten oikeuteen kieltäytyä todistamasta ja todettu aiheellisesti, ettei isyystutkimus ole täysin todistajantehtävään rinnastettava asia. Oikeus kieltäytyä todistamasta asiassa, jossa lähimainen on asianosaisena (ks. OK 17:20), on yhteydessä kohutuuttomaan kiusaukseen antaa asiassa perätön lausuma. Tätä elementtiä ei sisälly isyystutkimukseen alistumiseen. Tässä mielessä isyystutkimukseen alistuminen rinnastuu paremminkin velvollisuuteen esittää hallussaan olevaa oikeudenkäyntiaineistoa (asiakirjoja tms.) tuomioistuimelle 1. ns. editiovelvollisuuteen. Voidaan todeta, että vaikka asianosaisen lähimaisia ei voida vastoin tahtoaan velvoittaa todistamaan oikeudenkäynnissä, he ovat kuitenkin eräin poikkeuksin editiovelvollisia (ks. OK 17: 12,2) .

Kysymys on omaisiin kohdistuvassa isyystutkimuksessa punninnasta, missä kulkee isyyden selvittämistäintressin raja suhteessa ulkopuolisen henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen. Ottaen huomioon niiden tilanteiden toissijaisuus, joissa lähimaisten tutkiminen tulee esityksen mukaan aktueelliksi ja että omaisista voidaan pakkokeinoja kohdistaa vain aivan läheisimpään henkilöpiiriin (6-8 §), ei esitystä voitane pitää mainitussa punninnassa liiaksi isyyden selvittämistäintressiä korostavana, vaan linjanveto vaikuttaa tässä suhteen pikemminkin varovaiselta.

2. Lakiehdotuksen yksityiskohtien osalta kiinnittäisin huomiota vain seuraavaan kysymykseen:

Lakiehdotuksen 1,3 §:n mukaan lakia sovellettaisiin myös sellaiseen oikeusgeneettiseen tutkimukseen, joka tehdään äitiyttä koskevan kysymyksen selvittämiseksi. Tätä asiaa koskevia menettelysäännöksiä on lakiehdotuksen 23 §:ssä. Varsinaista isyyslakia vastaavaa "äitiyslakia" meillä ei ole eikä liioin mitään erityisiä

oikeudenkäyntimenettelyä koskevia säännöksiä (ehdotetun 23 §:n ohella), jotka koskisivat äitiyskysymyksen selvittämistä (esim. missä tuomioistuimessa käsitellään, keillä on kanneoikeus jne.). Tämä voi tietysti olla ongelma niissä harvinaisissa tapauksissa, joissa äitiyden selvittäminen tuomioistuimessa tulee ajankohtaiseksi. Nähdäkseni tällaiset ongelmat eivät kuitenkaan sinänsä estä säätämästä geneettistä tutkimusta koskevassa laissa, että lakia voidaan soveltaa myös äiti-lapsisuhteen selvittämiseen. On erikseen pohdittava, mitä lainsäädäntötarpeita tämä ongelma kenties synnyttää siviili- ja prosessioikeudessa. Esityksessä ei ole viittauksia tällaisen lainsäädännön tarpeeseen.

Maija Saksiin
10.6.2004

^^^»sy/*r,
77

Lakivaliokunnalle

Lakivaliokunnan pyytämänä lausuntona hallituksen esityksestä 56/2004 vp laiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta esitän kohteliaimmin seuraavan.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslakiin ehdotetaan tehtäväksi tästä seuraavat tarvittavat muutokset. Tuomioistuin voisi määrätä tutkimuksen tehtäväksi henkilöstä aikaisemmin otetuista näytteistä, vainajasta sekä pakkokeinoja käyttämällä myös muusta kuin oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä tai isäksi oletetun miehen isästä ja äidistä.

Lakiehdotuksessa asettuu vastakkain yhtäältä henkilön itsemääräämisoikeus ja ruumiillinen koskemattomuus ja toisaalta esityksen perusteluissa painavaksi yhteiskunnalliseksi intressiksi luonnehdittu lain tavoite eli mahdollisuus selvittää lapsen isyys. Keinona tavoitteen toteuttamiseksi esitetään DNA testin käyttämistä sekä näytteen ottamisen mahdollistamista kuolleesta henkilöstä sekä isäksi epäillyn henkilön isästä ja äidistä, myös vastoin heidän tahtoaan.

Olen lausunrossani pohtinut näitä ehdotuksia perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvien näkökohtien valossa.

Ehdotuksen taustalla, joskaan ei ilmilauseutena, näyttäisi olevan käsitys siitä, että isyyden vahvistaminen tai kumoaminen on poikkeuksetta lapsen edun mukaista ja siksi muiden intressien on väistyttävä. Tällainen ajattelutapa on hyvin ongelmallinen. Erityisesti perusoikeuksien kannalta ei nähdäkseni voida hyväksyä ajattelua, jonka mukaan oikeuksien ristiriitatilanteessa aina olisi annettava etusija lapsen edulle. Se on ongelmallista erityisesti siksi, että lapsen edun käsite on hyvin tulkinnanvarainen. YK:n lapsen oikeuksia koskeva sopimus tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen tulkintakäytäntö ei näyttäisi antavan tukea tämän tapaiselle tulkinnalle, joskaan ei myöskään asetu selkeästi tällaista tulkintaa vastaan.

YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59-60/1991) 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa tuomioistuinten ja hallintoviranomaisten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Säännöstä on kritisoitu muun muassa siksi, että lapsen edun käsite on avoin ja määrittelemätön. Käsite on avoin subjektiivisille tulkinnoille kun se jättää lapsen edun tulkinnan sille instituutiolle tai organisaatiolle, joka kulloinkin soveltaa tätä standardia.¹ Lapsen etu on otettava huomioon ennen muita huomioon otettavia seikkoja, mutta sillä ei ole kuitenkaan absoluuttista etusijaa. Sopimuksen valmisteluasiakirjoista käy ilmi, että eräät tahot korostivat, että on

Ks. tästä kritiikistä *Detrick Sharon: A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Hague 1999, s. 88-89.

tilanteita, joissa kilpailevat oikeudelliset intressit ja yhteiskunnalliset intressit on asetettava lapsen edun kanssa samaan asemaan tai jopa lapsen edun edelle. Lapsen etu ei voi kaikissa tapauksissa olla ensisijainen, sillä joissain tilanteissa toisilla tahoilla voi olla yhtäläisiä tai jopa tärkeämpiä oikeudellisia intressejä. Lapsen etua tulisi aina toteuttaa, mutta säännös sallii määrätyn jouston sen mahdollistamiseksi, että muiden ihmisten intressit voidaan ottaa huomioon."

Lapsen etua koskeva säännös onkin ymmärrettävä eräänlaiseksi yleissäännökseksi, jota tulee soveltaa yhdessä muiden lapsen oikeuksia koskevan sopimuksen säännösten kanssa, se voi toimia myös oikeuksien ristiriitatilanteessa ristiriidan ratkaisusääntönä sekä arvioinnin perustana aukkotilanteissa, joihin muut säännökset eivät sovellu.³ Esimerkiksi korkein hallinto-oikeus on eräässä perheen yhdistämistä koskevissa asiassa katsonut, että lapsen etu on sellainen seikka, joka oikeuttaa poikkeamaan muualla lainsäädännössä asetetuista vaatimuksista. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan ulkomaalaislaissa asetettu toimeentuloedellytys ei voi syrjäyttää lapsen oikeuksia turvaavia säännöksiä vaan lapsen etu vaati, että perhe yhdistettiin Suomessa vaikka oleskelulupaa hakeneen henkilön toimeentulo ei ollut turvattu (KHO:2003:92).

YK:n lapsen oikeuksia koskevan sopimuksen 7 artiklan 1 kohdan mukaan lapsella on, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän kanssaan.⁴ Sopimusta laadittaessa monen maan näkemyksen mukaan oikeus tietää vanhempansa ei voinut olla absoluuttinen oikeus ja eräät EU:n jäsenvaltiot ovatkin tehneet siihen varauksia

keinohedelmöitykseen, adoption ja nimettömänä synnyttämiseen liittyvien poikkeuksien mahdollistamiseksi. Ilmaisuu "mikäli mahdollista" onkin vaikeasti tulkittavissa biologisen ja lääketieteellisen tiedon ja tutkimuksen nopean kehittymisen vuoksi.⁵

Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että 7 artikla ei ole sillä tavoin tarkkarajainen, että täsmällisesti tiedettäisiin, mihin se velvoittaa valtiota. Kuitenkin perustelujen mukaan ehdotettu sääntely, joka mahdollistaa näytön hankkimisen isyyden vahvistamiseksi, joka tapauksessa edistää artiklan taustalla olevia tavoitteita. Perustelujen mukaan lapsen oikeudet puoltavat sitä, että oikeus-geneettisen tutkimuksen mahdollisuuksia voidaan käyttää nykyistä laajemmin silloin, kun se tapahtuu puuttumatta kenenkään henkilökohtaiseen koskemattomuuteen enemmän kuin voidaan pitää hyväksyttävänä (s. 9). Tämä lähtökohta ei ole ongelmaton. Ratkaisevaa on, mitä tarkoitetaan oikeudella tuntea vanhempansa ja miten pitkälle menevää toisten perusoikeuksiin puuttumista voidaan tällä perusteella pitää hyväksyttävänä. Ei siis ole yksiselitteistä, voiko säännöksen tarkoittama oikeus tuntea vanhempansa, olla poikkeuksetta oikeuttamisperuste henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumiselle. Ilmaisuu "jos mahdollista" viittaa siihen, ettei oikeus ole absoluuttinen, jolloin oikeuksien ristiriitailanteessa sillä ei välttämättä ole ehdotonta etusijaa.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 8 artiklan mukaan valtiot kunnioittavat lapsen oikeutta identiteettiinsä, mukaan lukien kansalaisuus, nimi ja perhesuhteet. Säännös antaa suojaa identiteettiin puuttumista vastaan ja asettaa valtioille velvollisuuden auttaa ja suojella lasta, jolta on laittomasti riistetty jokin osa hänen identiteettiään. Säännöksen taustalla on Argentiinassa vanhemmiltaan riistetyt lapset. Säännöksen nykyinen merkitys lienee kuitenkin muualla kuin identiteettiin kohdistuneiden laittomien loukkausten estämisessä tai niiden seurausten korjaamisessa. Myös tämän säännöksen osalta on toistaiseksi kuitenkin epäselvää, minkälaisia velvollisuuksia säännös asettaa valtiolle.⁶ Hallituksen esityksen perusteluissa ei ole viitattu tähän säännökseen.

Hallituksen esityksessä on esimerkkinä ulkomaisista ratkaisuista esitelty Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Saksan

²emt. s. 91.

³emt. s. 93.

⁴*The child shall be registered immediately after birth and shall have the right from birth to a name, the right to acquire a nationality and, as far as possible, the right to know and to be cared for by his or her parents.*

⁵emt. s. 153-154.

⁶emt. 159-165.

lainsäädännössä omaksutut ratkaisut. Missään muussa Pohjoismaassa näytettä ei voida ottaa ilman suostumusta miehen sukulaisilta. Jos nyt esitetyt lainmuutokset hyväksytään, poikkeaisi Suomen lainsäädäntö merkittävästi muiden Pohjoismaiden lainsäädännöstä. Muissa Pohjoismaissa omaksuttua ratkaisua voitaneen pitää osoituksena siitä, että on katsottu, ettei lapsen etu oikeuta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumista pakkokeinoin.

Hedelmöityshoitoja koskevia lakimuutosehdotuksia arvioidessaan perustuslakivaliokunta on todennut, että perustuslain 10 §:n yksityiselämän suoja turvaa oikeuden identiteettiin. Perustuslakivaliokunnan mukaan on ongelmallista, jos henkilön alkuperästä on viranomaisella tietoja, joita hän itse ei voi saada. Sen vuoksi perustuslakivaliokunnan mukaan 18 vuotta täyttäneellä oli oikeus saada tietää sukuolosuhteiden luovuttajan henkilöllisyys eikä tiedon saaminen voi jäädä riippumaan luovuttajan suostumuksesta.⁷

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvataan oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Tässä yhteydessä on syytä selostaa muutamaan oikeustapausta, joissa ihmisoikeustuomioistuimien on ottanut kantaa säännöksen tulkintaan.

Ihmisoikeustuomioistuimien on korostanut, että on löydettävä oikeudenmukainen tasapaino lapsen edun ja vanhempien etujen välillä. Tässä punninnassa on lapsen edulla erityinen tärkeys. Lapsen etu voi syrjäyttää vanhempien oikeudet erityisesti silloin, kun vanhempien etu voisi vahingoittaa lapsen terveyttä ja kehitystä.⁸

Ihmisoikeustuomioistuimien on todennut, että artikla 8 ei turvaa oikeutta perintöön. Tuomioistuimien on kuitenkin hyväksynyt sen, että perintöoikeutta koskevat asiat läheisten sukulaisten välillä voivat kuulua artiklan soveltamisalaan, koska ne muodostavan perhe-elämän osan. Se, että oikeudellisesti tunnustettujen lasten perintöoikeus oli erilainen merkittiin tuomioistuimien mukaan erilaista kohtelua syntymän perusteella. Siksi oli tutkittava, oliko olemassa erilaisen kohtelun oikeuttava hyväksyttävä peruste sekä se, olivatko toimenpide ja keinot oikeassa suhteessa tavoitellun päämäärän kanssa. Tuomioistuimien mukaan ainoastaan hyvin painavat syyt mahdollistavat sen, että syntymään perustuvaa erilaista kohtelua voitaisiin pitää sopimuksen mukaisena. Toisten sukulaisten oikeuksien suojeleminen voisi olla tällainen oikeuttava peruste. Suhteellisuutta arvioitaessa tuomioistuimien kiinnitti huomiota siihen, että muut perilliset olivat tietoisia lapsen olemassaolosta. Siksi tuomioistuimien mukaan ei ollut suhteellisuusperiaatteen mukaista sulkea lasta isänsä perintöoikeuden ulkopuolelle. Tässä asiassa oli selvää, että isä oli halunnut tunnustaa lapsen. Hän asui yhdessä äidin kanssa, hänellä oli tarkoitus mennä tämän kanssa naimisiin ja hän oli myös tunnustanut lapsen.⁹

Toisessa ihmisoikeustuomioistuimen käsittelemässä tapauksessa isä ja lapsi eivät olleet koskaan asuneet yhdessä eikä vähäisiä yhteyksiä voitu pitää perhe-elämänä. Lapsi ei myöskään väittänyt, että hän olisi halunnut isyyden tunnustamista tunneperäisen turvan luomiseksi siitä, että hän on osa perhettä eikä luodakseen suhteita kuolleen

⁷PeVL 59/2002 vp, ks. myös LaVM 29/2002 vp.

⁸*Elshokv. Germany*, § 50; *T.P. and K.M. v. the United Kingdom*, no. 28945/95, § 71, 10.5.2001.

⁹*Camp and Bourimi v. The Netherlands* 3.10.2000 28369/95 para 35-39.

henkilön elossa oleviin perheenjäseniin tai ratkaistakseen epävarmuuden identiteetistään, sillä hän itse oli varma siitä, kuka hänen isänsä oli. Tässä asiassa ei tuomioistuimen mukaan artiklan 8 perhe-elämän suoja soveltunut, ei myöskään yksityiselämän suoja. Kyse asiassa ei ollut perhe-elämästä tai yksityiselämän suojasta, vaan siitä voitiinko todistaa, että kuolleen ja hakijan välillä oli perhesiteitä. Tuomioistuimen mukaan artikla 8 ei soveltunut tähän tapaukseen. Tuomistuin tähdensi erityisesti, että oikeutta tulla tunnustetuksi kuolleen henkilön perilliseksi ei voi johtaa sopimuksen 8 artiklasta. Näin siitä huolimatta, että tuomioistuimen mukaan

rilliseksi ei voi johtaa sopimuksen 8 artiklasta. Näin siitä huolimatta, että tuomioistuimen mukaan läheisten sukulaisten välinen perintöoikeus saattoi kuulua käsitteen perhe-elämä alaan.¹⁰

Nyt käsiteltävänä olevat lakiehdotukset merkitsevät puuttumista perustuslain 7 §:n turvaamaan henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden suojaan ja perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityisyyden suojaan. Perustuslakivaliokunta on pitänyt DNA-tunnisteen määrittämiseksi tarvittavan näytteen ottamista varsin lievänä puuttumisena henkilökohtaiseen koskemattomuuteen silloin, kun se on otettu rikoksesta epäilystä tai syytetystä tai pyynnöstä perhesiteeseen perustuvassa oleskelulupa-asiassa." Perustuslakivaliokunta on todennut, että velvollisuus osallistua terveystarkastuksiin puuttuu perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja rajoittaa 10 §:ssä turvattua itsemääräämisoikeutta.¹² Käsitellessään hallituksen esitystä laeiksi esitutkintalain ja pakokokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta¹³ perustuslakivaliokunta piti valtiosääntöoikeudellisesti merkittävänä sitä, että henkilönkatsastus DNA-tunnisteen määrittämiseksi voitiin kohdistaa myös muuhun henkilöön kuin rikoksesta epäiltyyn. Sivulliseen kohdistettuna toimenpiteen lievyydelle ei voi perustuslakivaliokunnan mukaan antaa valtiosääntöoikeudellista merkitystä. Sen sijaan asiaa on arvioitava siitä lähtökohdasta, että yksilö joutuu alistumaan näytteen ottamiseen, minkä seurauksena saadaan selville häntä yksilönä merkittävästi koskevaa arkaluonteistakin tietoa. Törkeiden rikosten selvittäminen oli valiokunnan mukaan ollut rajoitukselle hyväksyttävä peruste. Lisäksi sääntelyn tulee täyttää suhteellisuusperiaatteen vaatimukset. Perustuslakivaliokunnan mukaan keskeistä on toimenpiteen edellytykset. Se ei pitänyt riittävänä sivullisen katsastamisen edellytyksenä sitä, että "erittäin pätevin perustein voidaan olettaa näin olevan mahdollista saada selvitystä rikoksesta". Valiokunta totesi, että edellytystä oli kiristettävä ja lisäksi tuli edellyttää, ettei selvitystä ilman kohtuutonta vaivaa voida hankkia muulla tavalla.

Pelkästään nyt käsiteltävien lakiehdotusten perusteella näyttäisi siltä, että tutkimukseen määräämisen edellytykset ovat liian väljiä.

Perusoikeuksien rajoittamisperusteiden hyväksyttävyyttä ja oikeasuhtaisuutta arvioitaessa on tärkeää huomata, että lapsen oikeus tietää alkuperänsä on eri asia kuin oikeus perhesiteisiin, oikeus hoivaan, huolenpitoon ja elatukseen sekä perintöoikeus. Jotta sivulliselle ilman suostumusta määrättävää tutkimusta voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeuksien näkökulmasta hyväksyttävänä, on kiinnitettävä huomiota siihen, mihin tarkoitukseen näyte tarvitaan. Nähdäkseni vain siinä tapauksessa, että tavoitteena selvittää lapsen alkuperä, peruste on hyväksyttävä. Mikäli ensisijaisesti tarkoituksena on vahvistaa lapsen ja vanhempien välinen perintöoikeus, en pidä henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen puuttumista hyväksyttävänä. Tätä käsitystä tukee nähdäkseni myös se, että nyky-yhteiskunnassa näyttäisi olevan hyväksyttävää, että rintaperillisen perintöoikeus voidaan kokonaan poistaa testamentilla lakiosan sitä estämättä. Tämä tosin edellyttää vielä lain muutosta. Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että selvyyden saaminen isyydestä voi lapsen kannalta olla hyvin tärkeää. Perusteluissa puuttumista henkilökohtaiseen koskemattomuuteen pidetään *sangen lievänä*. Perustelujen mukaan etujen vertailu puoltaa ratkaisua, että lähisukulaisista voidaan ottaa näyte. Perusteluissa kuitenkin päädytään siihen, että lapsen tarvetta isyyden vahvistamiseen ei voitane pitää tärkeämpänä kuin miehen sukulaisten tarvetta saada suoja vakiintuneelle käsitykselleen omista sukulaisuussuhteistaan.

Ehdotetun 6 §:n mukaan miehen vanhemmat voidaan määrätä tutkimukseen, jos tutkimus voidaan kohdistaa kumpaankin vanhempaan. Tutkimus voidaan määrätä ilman suostumusta, jos esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että mies on lapsen isä. Tuomioistuin voi myös määrätä, että tutkimus tehdään miehestä, joka ei

¹⁰ *Haas v. The Netherlands* 13.1.2004 36983/97 " Pe

VL 7/1997 vp, PeVL 7/1999 vp.

¹² PeVL 64/2002 vp.

¹³ PeVL 36/2002 vp, HE 52/2002 vp.

ole asianosaisena oikeudenkäynnissä, jos siinä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että mies on lapsen isä. Perusteluissa todetaan, että yleensä on tarpeetonta määrätä toista miestä tutkimukseen nykyisten tutkimusten luotettavuuden vuoksi (s. 15). Toisen miehen määrääminen tutkimukseen voi perustelujen mukaan olla tarpeen, jos aviomies on kuollut ja miehen oikeudenomistajat ajavat isyyden kumoamista koskevaa kannetta avioliitossa syntynyttä lasta ja tämän äitiä vastaan. Tätä tilannetta ei mielestäni voi pitää suhteellisuusperiaatteen mukaisena riittävän painavana hyväksyttävänä perusteena henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumiselle. Näytteen ottamisen tarvetta ei voi perustella myöskään lapsen edulla. Kun lisäksi tutkimukseen määräämisen edellytyksenä on vain "aihetta olettaa", on ehdotettu sääntely nähdäkseni vaitiosääntöoikeudellisesti ongelmallinen.

Sen lisäksi, että näyte otetaan pakkokeinoin, merkitystä on myös sillä, miten näytettä ja siitä saatuja tutkimustuloksia säilytetään, kenelle niistä luovutetaan tietoja, mihin tarkoitukseen näitä tietoja voi käyttää. Mikäli tietoja voidaan luovuttaa muualle ja käyttää muihinkin tarkoituksiin, on perusoikeuteen puuttuminen merkittävämpää ja sille tulee olla hyvin painavat perusteet. Mitä väljemmin on säännelty sitä, mihin tarkoituksiin ilman suostumusta otettuihin näytteisiin perustuvia tutkimustuloksia voidaan myöhemmin käyttää sitä merkittävämmästä perusoikeuksiin puuttumisesta henkilön itsemääräämisoikeuteen on kysymys. Näyttäisi siltä, että tulisi säätää tarkemmin siitä, millä edellytyksillä aikaisemmin tehdyn oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää myöhemmin joissain toisessa asiassa ainakin niitä tapauksia varten, joissa näyte on saatu vastoin henkilön suostumusta.

Suhtaudun varauksellisesti myös siihen mahdollisuuteen, että lasta pidettäisiin säilössä näytteen ottamista varten jopa neljä tuntia, sillä hakeminen säilössä pitäminen ja näytteen ottaminen pakkokeinoin lapsesta voi olla hänelle hyvin traumaattinen kokemus (16 §).

Hallituksen esityksen perusteluissa kuvataan niitä vaikeuksia, joita oikeusgeneettisen tutkimuksen tekemisestä saattaa seurata, jos perheenjäsenen alkuperä heidän tahtomattaan paljastuu (s. 10). Kiinnitin huomioni siihen, että ehdotuksessa ei ole mainittu niitä ongelmia⁴, joita liittyy keinoalkuisten lasten perhesuhteiden selvittämiseen (luovutettu siittiö, munasolu, koti-inseminaatio). Olisi ehkä aika Ruotsin ja Norjan tavoin käynnistää myös keskustelu siitä, tulisiko avioliitossa syntyneen lapsen isyys määräytyä suoraan lain nojalla eli samalla tavalla kuin avioliitossa syntyneen lapsen isyys. Isyyttä koskeva lainsäädäntö on alun perin 1970-luvulta. Kolmessakymmenessä vuodessa ovat yhteiskuntamme käsitykset perheestä ja perhemuodot muuttuneet ratkaisevasti, ei ainoastaan mahdollisuus tutkia periytyvyyttä. Olisikin perusteltua uudistaa isyyslainsäädäntö. Tällä hetkellä lainsäädäntö ei perustu selkeisiin periaatteisiin siitä, milloin lapsen suhde isään ja äitiin perustuu tosiasialliseen vanhemmuuteen, milloin kysymys on lainsäädäntöön perustuvasta olettamasta (aviomies on lapsen isä, lapsen synnyttänyt nainen on lapsen äiti) ja milloin kysymys on perimään (DNA) perustuvasta vanhemmuudesta. Lainsäädännössä olisi myös selkeästi erottaa lapsen oikeus saada tietää alkuperänsä, perheen suojasta, elatuksesta ja perintöoikeudesta.

Perusoikeussuojan ulottuminen henkilön kuolemanjälkeisiin tai syntymää edeltäviin tilanteisiin, on klassinen perusoikeuksien yleisten oppien kysymys. En käsittele sitä tässä lausunnossani enempää, mutta kiinnitän valiokunnan huomiota siihen, että hallituksen esityksessä lähdetään siitä, että tutkimusta ei enää voida määrätä kuolleesta henkilöstä, jos hänet on haudattu, mutta sitä vastoin elävä henkilö voidaan ottaa talteen ja hänestä voidaan ottaa näyte pakkokeinojen avulla. Jos hyväksytään

⁴ Vastaavan tyyppisiä ongelmia käytettiin perusteena kohdunvuokrauksen ehdottomalle kieltämiselle.

ajatus, että perusoikeussuoja katkeaa henkilön kuolemaan, voi ratkaisua kummeksua perusoikeus-
näkökulmasta.

Helsingissä 10 päivänä kesäkuuta 2004

Maija Sakslin

HE 56/2004 vp
LVP 55/2004/493

OIKEUSMINISTERIÖ
Lainvalmisteluosasto
Désirée Söderlund

MUISTIO
8.9.2004

**VASTINEMUISTIO - HALLITUKSEN ESITYS LAEIKSI OIKEUSGENEETTISESTÄ
ISYYSTUTKIMUKSESTA JA ISYYSLAIN MUUTTAMISESTA (HE 56/2004 vp)**

YLEISTA

Hallitus on 23.4.2004 antanut eduskunnalle hallituksen esityksen laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta (HE 56/2004 vp). Lakivaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden lausuntojen johdosta oikeusministeriö lausuu kunnioittavasti seuraavaa.

OIKEUSGENEETTISTÄ ISYYSTUTKIMUSTA KOSKEVA LAKIEHDOTUS

Tutkimuksen tekijä (3 §)

Hallituksen esitys

Ehdotetun 3 §:n mukaan tutkimus tehdään Kansanterveyslaitoksessa tai Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen luvan saaneessa yliopiston laitoksessa tai terveydenhuollon toimintayksikössä.

Asiantuntijoiden näkemys

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää ehdotusta perusteluna. Se vastaa nykyisin voimassa olevaan lainsäädäntöä. Vaihtoehtoisesti voitaisiin säätää, että tutkimukset tehdään vain tietyissä laissa nimeltä mainituissa laitoksissa, mutta tällaista ratkaisua voidaan perustellusti pitää yhdenvertaisuusperiaatteen vastaisena. Hallituksen esitys asettaa muut laissa määrätty edellytykset täyttävät laitokset yhdenvertaiseen asemaan laissa erikseen mainitun Kansanterveyslaitoksen kanssa.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus katsoo, että tutkimusten tekeminen vaatii erityistä perehtyneisyyttä juuri oikeusgeneettisten tutkimusten tekemiseen. Tähän vaadittavaa asiantuntemusta on tällä hetkellä Kansanterveyslaitoksen ohella ainoastaan Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksella. Tutkimusten tekemiseen oikeutetut laitokset voitaisiin määrätä suoraan laissa vastaavalla tavalla kuin ulkomaalaislaissa (301/2004), jossa oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen nähden vastaaventyypinen DNA-tutkimus biologiseen sukulaisuuteen perustuvan perhesiteen selvittämiseksi tehdään lain 66 §:n mukaan Kansanterveyslaitoksessa tai Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksessa. Jos tutkimuksen tekijöiden yksiselitteistä määrittelyä laissa ei kuitenkaan pidetä perusteltuna, voidaan kysyä, onko perusteltua asettaa yksi tutkimuksen tekijä muihin nähden erityisasemaan edellyttämättä siltä muilta vaadittavaa lupaa, jota ei siten myöskään voisi peruuttaa.

Kansanterveyslaitos pitää perusteltuna ottaen huomioon isyystutkimuksen suhteellisen vähäiset vuosittaiset näytemäärät (n. 1 000 isyystapausta/vuosi), että tutkimukset

keskitetään yhteen paikkaan. Näin taataan näytteiden kulkuun ja käsittelyyn liittyvän logistiikan ja turvallisuusnäkökohtien ongelmattomuus sekä varmistetaan riittävän asiantuntemuksen kertyminen ja ylläpito. Tämä korostuu edelleen uuden lain sukulaisten tutkimista koskevan 7 §:n 2 momentin lausunnonantovelvoitteen vuoksi.

Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos toteaa, että merkittävin seikka valtion kustannuksella tehtävien isyystutkimusten takaamiseksi ja tekopaikkojen valitsemiseksi on ns. akkreditointi, joka on ulkopuolisen tarkastajan suorittama laadunvalvonta laboratorion toiminnasta. Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksen oikeusbiologian laboratorio on akkreditoitu vuodesta 2000 ensimmäisenä ko. tutkimuksia tekevänä laboratoriona Suomessa.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö voi hyväksyä, että laissa säädetään tutkimuksen tekijöiksi Kansanterveyslaitos ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos. Oikeusministeriö pitää kuitenkin edelleen perusteltuna myös hallituksen esitykseen sisältyvää ratkaisua, jonka mukaan muilta tutkimuksen tekijöiltä kuin Kansanterveyslaitokselta vaadittaisiin erityinen lupa.

Kysymys tutkimuksen tekijöistä voidaan ratkaista ainakin viidellä eri tavalla. Ensinnäkin tutkimukset voidaan määrätä tehtäväksi Kansanterveyslaitoksessa ja niissä laitoksissa/yksiköissä, joilla on toimintaan Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen myöntämä lupa. Tämä hallituksen esityksessä valittu ratkaisu vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä (veritutkimusasetuksen 2 §:n 1 momentti). Toiseksi voitaisiin määrätä, että tutkimukset tehdään Kansanterveyslaitoksessa ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksessa. Tämä vastaisi ulkomaalaislain 66 §:ssä tehtyä ratkaisua. Kolmanneksi voitaisiin edellyttää lupaa kaikilta tutkimusentekijöiltä ja neljänneksi voitaisiin keskittää kaikki lääketieteelliset isyystutkimukset Kansanterveyslaitokseen. Viidenneksi voitaisiin lailla säätää tutkimuksen tekijöiksi Kansanterveyslaitos ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos ja sallia, että myös muut laitokset Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen luvalla voisivat tehdä tutkimuksia.

Laissa on mainittava ainakin yksi tutkimusentekijä, koska lainsäädännöllä on varmistettava isyystutkimusten tekeminen. Ottaen huomioon, että maassa jo nyt on kaksi laitosta, joilla on isyystutkimuksissa edellytetty osaaminen, myöskään se vaihtoehto ei tule kyseeseen, että tutkimusten tekeminen rajoitettaisiin pysyvästi vain Kansanterveyslaitokseen. Jäljellejäävät siis hallituksen esityksen mukainen vaihtoehto, jonka mukaan laissa mainittaisiin erikseen Kansanterveyslaitos ja edellytettäisiin lupaa muilta laitoksilta, ja ulkomaalaislain mukainen vaihtoehto, jolloin laissa mainittaisiin sekä Kansanterveyslaitos että Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos sekä näiden yhdistelmä.

Perusteena sille, että laissa mainittaisiin kaksi tutkimusentekijää, olisi lähinnä se, että näillä kahdella jo on oikeus tutkimusten tekemiseen. Useamman tutkimuksen tekijän olemassaolo sinänsä voi nopeuttaa asioiden käsittelyä tuomioistuimissa ja lastenvalvojan luona. Joka tapauksessa tarkoituksena on asetuksella säätää tutkimuksen tekijöiden yhteistyöstä. Jos laissa mainitaan vain Kansanterveyslaitos suoraan lain nojalla oikeutettuna tutkimusentekijänä, lakiin on syytä lisätä

siirtymäsäännös, jonka mukaan ennen lain voimaantuloa veritutkimusten tekemiseen luvan saanut laitos voi jatkaa toimintaansa lain voimaantulon jälkeen ja siten ottaa huomioon se, että Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos sai 25.5.2004 luvan tehdä veritutkimuslain mukaisia tutkimuksia.

Lapsen, äidin ja miehen tutkiminen (4 §)

i

Hallituksen esitys

Ehdotetun 4 §:n mukaan tutkimus voidaan määrätä tehtäväksi lapsesta, äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 15) todetaan, että mieheen ja lapseen kohdistuvalla DNA-tutkimuksella voidaan isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi riittävällä varmuudella todeta, onko lapsi miehen biologinen jälkeläinen. Tästä huolimatta pykälässä ehdotetaan pääsäännöksi, että lapsen ja miehen lisäksi myös lapsen äiti määrätään tutkimukseen.

Asiantuntijoiden näkemys

Turun käräjäoikeus katsoo, että usein on riittävää DNA-tutkimuksen tekeminen ainoastaan miehestä ja lapsesta. Tarpeettomien kulujen välttämiseksi säännös tulisi kirjoittaa niin, että tutkimus voidaan määrätä tehtäväksi äidistä, lapsesta ja miehestä tai vain kahdesta viimeksi mainitusta.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, että säännös on syytä säilyttää hallituksen esityksen mukaisessa muodossaan.

Ehdotettu sääntely turvaa sen, ettei tutkimukseen tuoda väärää lasta. Silti sääntely antaa tuomioistuimelle mahdollisuuden määrätä vain lapsi ja mies tutkimukseen. Nykyisen sääntelyn mukaan tutkimus on määrättävä tehtäväksi lapsesta, äidistä ja miehestä (veritutkimuslain 2 §:n 1 momentti).

Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta (5 ja 6 §)

Hallituksen esitys

Ehdotetun 5 §:n 1 ja 2 momentin sekä 6 §:n 2 momentin mukaan, jos tutkittava on kadonnut tai kuollut, tuomioistuin voi määrätä, että tutkimus tehdään hänestä aiemmin otetusta kudospäätteestä, jos näyte on saatavilla, tai että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmasta tutkimuksessa saatuja tietoja.

Asiantuntijoiden näkemys

Turun käräjäoikeus katsoo, että lakiehdotuksen perusteluista ei käy ilmi, mitä tarkoitetaan 5 §:n 1 momentin sanonnalla "jos näyte on saatavilla". Lainkohta voisi kuulua esimerkiksi "aiemmin otetusta saatavilla olevasta kudospäätteestä tai ...".

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että elinaikana annetun näytteen tutkimuksessa käyttämiseen liittyy näytteen antamisajankohdan osalta oikeusturvanäkökohtia. Lainkohtaan olisi aiheellista ottaa määräys siitä, miten näytteen identifiointi näytteen antajan henkilöllisyyteen varmennetaan oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevan asetusluonnoksen 3 §:ssä säädettyä menettelyä vastaavalla tavalla.

Vastaava tutkija Maija Saksiin katsoo, että kun näyte otetaan pakkokeinoin, merkitystä on myös sillä, miten näytettä ja siitä saatuja tutkimustuloksia säilytetään, kenelle niistä luovutetaan tietoja, mihin tarkoitukseen näitä tietoja voi käyttää. Mikäli tietoja voidaan luovuttaa muualle ja käyttää muihinkin tarkoituksiin, on perusoikeuteen puuttuminen merkittävämpää ja siile tulee olla hyvin painavat perusteet. Mitä väljemmin on säännelty sitä, mihin tarkoituksiin ilman suostumusta otettuihin näytteisiin perustuvia tutkimustuloksia voidaan myöhemmin käyttää, sitä merkittävämmästä perusoikeuksiin puuttumisesta henkilön itsemääräämisoikeuteen on kysymys. Tulisi säätää tarkemmin siitä, millä edellytyksillä aiemmin tehdyn oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää myöhemmin jossain toisessa asiassa ainakin niitä tapauksia varten, joissa näyte on saatu vastoin henkilön suostumusta.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, että on aiheellista selventää ehdotetun lain 5 §:n 1 momenttia Turun käräjäoikeuden ehdottamalla tavalla. Selvennys kuvaa paremmin lainkohdassa tavoiteltua tarkoitusta. Lainkohta kuuluisi siten seuraavasti:

Jos 4 §:ssä tarkoitettujen tutkittavien olinpaikasta ei voida saada tietoa, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi hänestä aiemmin otetusta saatavilla olevasta kudospäätteestä tai että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmasta tutkimuksessa saatuja tietoja.

Oikeusministeriön arvion mukaan Suomen Asianajajaliiton huomautus on syytä ottaa huomioon viimeisteltäessä asetusta oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta siten, että asetukseen lisätään säännös, jonka mukaan näytteen säilyttäjän on esitettävä tutkimuksen tekijälle selvitys siitä, että

kudosnäyte on peräisin tutkittavasta. Selvittämiskynnystä ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista asettaa liian korkealle.

Oikeusministeriö pitää vastaava tutkija Maija Sakslinin huomautuksen perusteella aiheellisena, että näytteen säilyttämisen osalta 13 §:ään lisätään säännös, jonka mukaan tutkimuksen tekijän on palautettava muu kuin 11 § ja 12 §:ssä tarkoitettu kudosnäyte sille taholle, jolta näyte on saatu, viimeistään, kun kaksi vuotta on kulunut tutkimuksen tekemisestä. Terveystieteiden tutkimuskeskuksissa kuten sairaalassa kudosnäytteiden säilyttämiseen sovelletaan potilaan asemasta ja oikeuksista annettua lain 12 §:ää.

Oikeusministeriö katsoo, jos lain 6 §:n mukaisesti sallitaan puuttuminen miehen vanhempien henkilökohtaiseen koskemattomuuteen näytön saamiseksi miehen isyyttä koskevassa asiassa, 6 §:ssä on 4 §:n mukaisesti sallittava myös mahdollisuus määrätä tutkimus tehtäväksi miehen asianomaisesta vanhemmasta otetusta kudosnäytteestä tai että tutkimuksessa saadaan käyttää aiemmassa, toisessa yhteydessä, tehdyssä tutkimuksessa saatuja tietoja. Oikeusministeriö katsoo, että ehdotettu sääntely on

perusoikeussäännökset huomioon ottaen riittävän yksityiskohtainen ja turvaa tutkittavan oikeuden yksityisyyden suojaan. Vain tuomioistuimien voi määrätä puheena olevan tutkimuksen. Määräyksen antamisen edellytyksenä on, että sekä mahdollinen isä että hänen asianomainen vanhempansa on kadonnut tai kuollut. Sukulaisuussuhteista määrääminen ei ole itsemääräämisoikeuden piiriin kuuluva asia.

Miehen vanhempien velvoittaminen tutkimukseen (6 §)

Hallituksen esitys

Ehdotetun 6 §:n mukaan tuomioistuimien voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi miehen vanhemmista yhdessä, jos mies on kadonnut tai kuollut eikä tutkimusta voida tehdä 5 §:n 1 tai 2 momentin nojalla. Ehdotetun 9 §:n mukaan tutkittava on velvoitettava uhkasakolla osoittamaan todistuksella, että hänestä on otettu näyte. Ehdotetun 10 §:n mukaan tutkittava, joka ei veloitteen mukaisesti ole antanut näytettä, voidaan määrätä tuotavaksi näytteen ottoon ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tahtoaan. Kun poliisi on tuonut tutkittavan näytteen ottoon, lääkärillä on oikeus saada poliisilta virka-apua näytteen ottamiseksi.

Asiantuntijoiden näkemys

Ehdotusta kannattavat Helsingin kaupungin lastenvalvoja, Suomen Asianajajaliitto ja professori Juha Lappalainen. Vuosittain on isyyden vahvistamisoikeudenkäyntejä, joissa mahdollinen isä on kuollut ja kannetta ajetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan. Näissä tapauksissa on hyvä, jos hänen vanhempansa voidaan velvoittaa viimesijassa isyytutkimukseen. Sama koskee tapauksia, joissa mahdollinen isä on kadonnut (Helsingin kaupungin lastenvalvoja). Ehdotusta voidaan lapsen oikeuksien tehokkaan toteutumisen turvaamiseksi varauksin pitää hyvänä (Suomen Asianajajaliitto).

Ehdotusta eivät kannata sosiaali- ja terveysministeriö, Väestöliitto, OTK (väit.) Salla Lötjönen ja vastaava tutkija Maija Saksiin. Asiantuntijoiden mukaan tutkimukseen määräämisen edellytykset ovat liian väljiä. Ehdotus merkitsee puuttumista perustuslain 7 §:n turvaamaan henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden suojaan ja perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityisyyden suojaan (Maija Saksiin). Kysymys on perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvästä ristiriidasta. Toisaalta on kyse lapsen oikeudesta saada tuntee vanhempansa, mikä on turvattu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 7 artiklan 1 kappaleessa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan soveltamiskäytännössä ja toisaalta on kyse miehen vanhempien ruumiillisesta koskemattomuudesta, joka on myös turvattu muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa, Euroopan unionin perusoikeuskirjan 3 artiklassa sekä Suomen perustuslain 7 §:ssä. Lisäksi tutkittavan ruumiillinen koskemattomuuden suoja on turvattu myös Euroopan biolääketiedesopimuksen mukaan (Salla Lötjönen).

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, ettei ole tarvetta muuttaa ehdotettua säännöstä.

Hallituksen esitykseen sisältyvä ehdotus (6 §) merkitsee puuttumista miehen vanhempien oikeuteen henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaan (ja oikeuteen

yksityisyyden suojaan). Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Perustuslakivaliokunnan mukaan (PeVM 25/1994 vp) henkilökohtaisen koskemattomuuden suoja voidaan eräin edellytyksin rajoittaa. Hyväksyttäviin rajoitusperusteihin kuuluvat muiden muassa lailla säätämisen edellytys, rajoitusten tarkkarajaisuus ja täsmällisyys, painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimus, suhteellisuus ja riittävät oikeusturvajärjestelyt.

Oikeusministeriö katsoo, että edellä mainitut rajoitusperusteet täyttyvät ehdotuksen osalta.

Lailla säätäminen sekä täsmällisyys ja tarkkarajaisuus

Miehen vanhempien henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaan puuttumisesta säädettäisiin oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 6 §:ssä. Näytteen ottamisella miehen vanhemmista saadaan tarpeellinen näyttö isyyskysymyksen ratkaisemiseksi. Rajoitus on tarkkarajainen ja täsmällinen. Oikeuteen puuttuminen tapahtuu tuomioistuimessa käsiteltävässä isyysasiassa, jossa miehen vanhemmat ovat edustettuina joko asianosaisina tai todistajina. Ehdotuksen mukaan miehen vanhemmat voitaisiin velvoittaa tutkimukseen vain, jos mies on kadonnut tai kuollut, eikä tutkimusta voida määrätä tehtäväksi vainajasta otettavalla kudoksenäytteellä tai miehestä aiemmin otetusta kudoksenäytteestä taikka käyttämällä miehestä aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja.

Hyväksyttävyyys

Puuttuminen on painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima. Isyyslaissa säädetään henkilön sukuoikeudellisesta asemasta hänen isäänsä ja sen myötä isän sukulaisiin. Kaikilla ihmisillä tulee perustuslakiin sisältyvän yhdenvertaisuusperiaatteen (PL 6 §:n 1 - 3 momentti) nojalla olla oikeus päästä isyyslain sääntelyn piiriin. Vastasyntyneet kuuluvat oikeudellisesti syntymästään asti äitinsä sukuun.

Suhteellisuus

Ehdotettu 6 § täyttää myös vaatimuksen sallittavan puuttumisen suhteellisuudesta tavoiteltuun hyvään nähden (vahvistettu tai kumottu isyys). Isyystutkimusta varten tarpeellinen näyte otetaan miehen vanhemmista vain, jos näyttöä ei voida ottaa miehestä tai miehen kudoksesta (aiemmin otetusta tai vainajasta otetusta) tai tutkimukseen ei ole käytettävissä miehestä aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja.

Toimenpide on lievä, nopea ja kivuton.

Harkittaessa, voidaanko lailla sallia puuttuminen perustuslain suojaamaan oikeushyvään (henkilökohtaiseen koskemattomuuteen), on myös selvítettävä, onko puuttuminen vältettävissä muilla keinoin. Oikeusministeriö toteaa, että on ajateltavissa, että isyyslakia kehitettäisiin siten, että isyyslakiin sisällytettäisiin oletama, jonka nojalla avoparille syntyneen lapsen isä olisi äidin avomies. On myös mahdollista ajatella vaihtoehtoa, jonka mukaan avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isäksi vahvistetaan se mies, jonka äiti ilmoittaa olevan lapsen isä. Nämä vaihtoehdot johtaisivat siihen, että tällöin nykyistä useammassa tapauksessa oikeudellinen isyys ei vastaisi biologista isyyttä. Isyyden kumoamista koskevien oikeudenkäyntien määrä saattaisi lisääntyä huomattavasti. Miehen lähisukulaiset olisivat oikeudellisia sukulaisia lapselle, jonka biologisia sukulaisia he eivät ole.

Riittävä oikeusturva

Oikeusministeriö viittaa kohtaan "Velvoite näytteen antamiseen", jossa ehdotetaan, että 9 §:ään sisällytetään nimenomainen velvoite kuulla tutkittavaa ennen velvoitteen määräämistä. Tutkimukseen määrättyllä on oikeus hakea muutosta tuomioistuimen antamaan tutkimusmääräykseen.

Suomen kansainväliset ihmisoikeus-velvoitteet

Edellä mainitussa perustuslakivaliokunnan mietinnössä on todettu, että perusoikeuden rajoitus ei saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Oikeusministeriö toteaa, että YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen mukaan kaikissa lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Sopimuksen 7 artiklan 1 kappaleen mukaan lapsella on oikeus, mikäli mahdollista, tuntea vanhempansa. Mainitun artiklan 2 kappaleen mukaan sopimusvaltiot takaavat tämän oikeuden toteuttamisen kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Sopimuksen 8 artiklan 1 kappaleen mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan lapsen oikeutta säilyttää henkilöllisyytensä ja sukulaisuussuhteensa niin kuin lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti. Mainitun artiklan 2 kappaleen mukaan, milloin lapselta on laittomasti riistetty

hänen henkilöllisyytensä osittain tai kokonaan, sopimusvaltioiden on annettava hänelle asianmukaista apua ja suojelua pyrkimyksenään nopeasti palauttaa lapselle hänen henkilöllisyytensä. Sopimuksen 4 artiklan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin toimiin sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Perustuslain 22 §:ssä julkiselle vallalle on säädetty velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Muita huomioon otettavia näkökohtia

Oikeusministeriö pitää tärkeänä tässä yhteydessä kiinnittää huomiota isyylain keskeisiin periaatteisiin. Isyyslaissa säädetään lapsen ja hänen isänsä välisen sukulaisuussuhteen toteamisesta ja vahvistamisesta sekä mahdollisuudesta kumota sellainen oikeudellinen lapsi-isäsuhte, joka ei vastaa biologista lapsi-isäsuhdetta. Hallituksen esityksessä ei ehdoteta muutoksia isyylain keskeisiin periaatteisiin.

Isyyslaki muodostaa isyyskysymyksen sääntelevän perussäännöksen, johon ei sisälly säännöksiä siitä, millaisia oikeudellisia vaikutuksia oikeudellisella isyydellä on. Isyyslaissa ei säädetä isän asemasta lapsen sosiaalisena isänä. Sosiaalisesta vanhemmuudesta säädetään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa, jonka mukaan myös muu henkilö kuin lapsen biologinen vanhempi voi olla lapsen huoltajana. Mahdollisuudesta ryhtyä muun kuin oman biologisen lapsensa vanhemmaksi säädetään lapseksiottamisesta annetussa laissa. Isyyslaissa ei myöskään säädetä vainajan perillisistä.

Riitaisessa isyysasiassa lääketieteellisellä näytöllä on keskeinen asema. Isyysasiat ovat oikeudenkäyntiasioita, joissa sovinto ei ole sallittu, vaan tuomioistuimen tulee ratkaista asia sen mukaan, mikä asiassa on aineellinen totuus. Aineellisen totuuden selvittämiseksi tuomioistuin määrää veritutkimuslain nojalla asianosaiset veri tutkimukseen. Lääketieteellisten sukulaisuustutkimusmenetelmien nopean kehittymisen vuoksi on syntynyt selkeä tarve korvata veritutkimuslaki uudella lailla oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta. Uudistus lisää mahdollisuuksia saada oikeudellinen isyys vahvistetuksi.

Oikeusministeriö toteaa myös, että isyyden vahvistaminen ei tapahdu siten, että viranomaiset velvoittaisivat asianosaiset (äiti ja mies, 15-vuotta täyttänyt lapsi) isyyden vahvistamiseen. Hallinnollinen menettely kylläkin käynnistyy viranomaisten toimesta siten, että kunnan lastenvalvoja kutsuu äidin isyyden selvittämisen neuvotteluun saatuaan tiedon avioliiton ulkopuolella syntyneestä lapsesta. Äidillä on kuitenkin isyylain 8 §:n 2 momentin nojalla oikeus ilmoittaa lastenvalvojalle, että isyyden selvittämistä ei saa aloittaa tai jatkaa. Tällaisessa tapauksessa lastenvalvoja jatkaa isyyden selvittämisen vain, jos mies tunnustaa isyytensä. Sitä vastoin isyyden kumoamista koskeva asia tulee vireille aina yksityisen aloitteesta eli äidin, isän tai lapsen haastehakemuksesta. Jos mies on kuollut, hänen oikeudenomistajillaan on tietyn edellytyksin oikeus ajaa isyyden kumoamista koskevaa kannetta.

Oikeusministeriö toteaa, että hallituksen esityksessä miehen vanhempien asemaa isyysasiassa on verrattu todistajana olevan lähiomaisen oikeuteen kieltäytyä todistamasta riita-asiassa (OK 17:20). Professori Juha Lappalainen on tarkastellut kysymystä ja todennut, kuten hallituksen esityksessäkin on todettu, ettei isyystutkimus ole täysin todistajantehtävään rinnastettava asia. Oikeus kieltäytyä todistamasta asiassa, jossa lähiomainen on asianosaisena, on yhteydessä kohtuuttomaan kiusaukseen antaa asiassa perätön lausuma. Tätä elementtiä ei sisälly isyystutkimukseen alistumiseen. Tässä mielessä isyystutkimukseen alistuminen rinnastuu paremminkin velvollisuuteen esittää hallussaan olevaa oikeudenkäyntiaineistoa (asiakirjoja tms.) tuomioistuimelle eli ns. editiovelvollisuuteen. Vaikka asianosaisen lähiomaisia ei voida vastoin tahtoaan velvoittaa todistamaan oikeudenkäynnissä, he ovat kuitenkin eräin poikkeuksin editiovelvollisia (ks. OK 17:12,2). Kysymys on punninnasta, missä kulkee isyyden selvittämisen rajat suhteessa ulkopuolisen henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen ottaen huomioon niiden tilanteiden toissijaisuus, joissa lähiomaisten tutkiminen tulee esityksen mukaan ajankohtaiseksi ja että omaisista pakkokeinoja voidaan kohdistaa vain aivan läheisimpään henkilöpiiriin (6-8 §). Esitystä ei mainitussa punninnassa voida pitää liiaksi isyyden selvittämisen intressiä korostavana, vaan linjanveto vaikuttaa tässä suhteen pikemminkin varovaiselta.

Oikeusministeriö toteaa, että miehen vanhempien osallistuminen oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen ei paljasta sitä, onko mies vanhempiensa biologinen lapsi vai ei. Sen sijaan miehen muiden sukulaisten, esimerkiksi miehen muiden lasten, tutkiminen voi paljastaa, että asianomainen sukulainen ei ole oikeudellisten vanhempiensa yhteinen biologinen lapsi. Miehen vanhemmat yhdessä ja miehen muut sukulaiset ovat siten eri asemassa sen suhteen, voiko tutkimus paljastaa arkaluonteisia tietoja asianomaisen henkilö omasta alkuperästään tai hänen lapsestaan. Esityksessä ehdotetaan, että miehen muut sukulaiset voidaan määrätä heidän suostumuksellaan oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen (ks. 7 §)

f

Asian valmistelussa oli esillä vaihtoehto, että tuomioistuimen määräyksestä miehen hauta saataisiin avata näytteen ottamiseksi oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten. Ehdotuksesta luovuttiin, koska ilmeni, että yhteiskunnassa on laajalti tarve ylläpitää hautarauhan kunnioittamista.

Käsillä oleva hallituksen esitys ei koske hedelmöityshoidon antamisen edellytyksiä ja siihen liittyvää tarvetta muuttaa isyyslakia. Hallitusohjelman mukaan hedelmöityshoidon antamista koskeva hallituksen esitys annetaan kuluvalle vaalikaudella eduskunnalle.

Euroopan neuvoston ihmisoikeuksia ja biolääketiedettä koskevan yleissopimuksen soveltamisala kattaa terveydenhuollon alla suoritettavat toimenpiteet. Hallituksen esitys puolestaan koskee oikeudenhoitoa isyyttä koskevassa asiassa. Lailla oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta turvataan näytön saaminen isyysasiassa. Näytteen ottaminen on säädetty lääkärin tai tämän valvonnassa muun terveydenhuollon ammattihenkilön velvollisuudeksi, koska asian luonteen vuoksi laissa tarkoitetun näytteen voi ottaa vain lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö (verinäyte, näyte suun limakalvolta, muu kudonäyte).

Oikeusministeriö katsoo, että viime kädessä kyse on arvovalinnasta. Oikeusministeriö katsoo edellä mainituin perustein, että ehdotus on linjassa perusoikeussäännösten lainsäädännölle asettamien vaatimusten kanssa. Perusoikeuden rajoitusedellytyksistä ei seuraa estettä eduskunnalle hyväksyä ehdotus muuttumattomana tavallisessa lain säätämisyjärjestyksessä.

Lausunnon antaminen muun sukulaisen tutkimisesta (7 §)

Hallituksen esitys

Ehdotetun 7 §:n mukaan tutkimus voidaan määrätä tehtäväksi myös miehen muista sukulaisista kuin vain hänen vanhemmistaan, kuitenkin vain heidän suostumuksellaan.

Perusteluissa on todettu (s. 17), että tutkittava voi määräyksen jälkeenkin peruuttaa suostumuksensa aina siihen asti, kunnes tutkimustulokset ovat voineet tulla hänen tai muiden asianosaisten tietoon. Suostumusta ei siis voisi peruuttaa enää sen jälkeen, kun lausunto on lähetetty tuomioistuimelle.

Asiantuntijoiden näkemys

Turun käräjäoikeus katsoo, että perustelujen mukaan tutkittava henkilö voi peruuttaa suostumuksensa aina siihen asti, kunnes tutkimustulokset ovat voineet tulla hänen tai muiden asianosaisten tietoon. Laista tuo mahdollisuus ei käy ilmi. Perusteluista ei myöskään ilmene, miksi suostumus tulisi voida peruuttaa. Lisäksi on epäscivää, mitä tarkoitetaan sanonnalla "on voinut tulla tietoon". Kun tuomioistuimen on hankittava edeltä käsin tutkimuksen tekijän lausunto siitä, edistääkö aiottu tutkimus asian selvittämistä, ei sen jälkeen annettavaa suostumusta tulisi voida ainakaan ilman erityistä syytä sallia peruutettavaksi. Suostumuksen peruuttaminen haittaa oikeudenkäynnin sujuvuutta ja aiheuttaa tarpeettomia kustannuksia.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, ettei ole tarvetta muuttaa hallituksen esitystä tältä osin. Säännöksessä tarkoitettu tutkimus voi paljastaa tutkittavalle hänen omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja esimerkiksi sen, etteivät sisarukset olekaan täyssisaruksia. Vaikka tuomioistuimen on ennen suostumuksen vastaanottamista selvittävä tutkittavalle, voiko tutkimuksessa tulla esiin tällaisia seikkoja, tutkittavan on voitava peruuttaa suostumuksensa viimeiseen mahdolliseen hetkeen, joksi perusteluissa on mainittu tutkimuslausunnon lähettämisen. Sääntelyn tavoitteena on turvata tutkittavan yksityisyyden suoja erittäin arkaluonteisessa asiassa. Lapsen tarvetta isyyden vahvistamiseen ei voida pitää tärkeämpänä kuin miehen sukulaisten tarvetta saada suojaa vakiintuneelle käsitykselleen omista sukulaissuhteistaan.

Velvoite näytteen antamiseen (9 §)

Hallituksen esitys

Ehdotetussa 9 §:ssä säädetään velvoitteesta näytteen antamiseen. Ehdotetussa lainkohdassa ei säädetä tuomioistuimen velvollisuudesta kuulla velvoitettavaa ennen velvoitteen määrittämistä.

Pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että yleisistä prosessioikeudellisista periaatteista seuraa, että tuomioistuimen on ennen veloitteen määräämistä kuultava tutkittavaa ja tämän laillista edustajaa.

Voimassa olevan veritutkimuslain 2 §:n 2 momentin mukaan ennen tutkimusmääräyksen antamista on sille, jota määräys koskee, varattava tilaisuus tulla asiassa kuuluksi.

Asiantuntijoiden näkemys

Turun käräjäoikeus katsoo, että kuulemisvelvollisuutta ei tulisi jättää yleisen prosessuaalisen periaatteen varaan, vaan säädettävän lain 9 §:ään olisi otettava kumottavaksi tulevan veritutkimuslain 2 §:n 2 momentin mukainen kuulemisvelvollisuutta koskeva määräys. Voimassa oleva säännös on selkeä, menettely yksinkertainen ja käytännössä riittävä.

Turun käräjäoikeus toteaa, että isyysasia on niin sanottu indispositiivinen asia, jossa sovinto ei ole sallittu. Siten vain oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 16-23 § voivat tulla sovellettaviksi isyyttä koskevan asian asianosaisiin. Ehdotuksen mukaan myös muu kuin asianosainen voidaan tietyillä edellytyksillä määrätä vasten tahtoaan tutkimukseen. Oikeudenkäynnin asianosaispiirin ulkopuoliseen ei voida soveltaa asianosaisia koskevia säännöksiä. Ulkopuolisen henkilökohtainen läsnäolo ei ole oikeudenkäynnissä tarpeen.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, että 9 §:ään tulisi lisätä uusi 2 momentti, jolloin ehdotetusta 2 momentista tulisi pykälän 3 momentti. Uusi 2 momentti kuuluisi seuraavasti:

Ennen veloitteen määräämistä veloitettavalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Oikeusministeriö pitää lähtökohtana, että yleisistä prosessioikeudellisista periaatteista seuraa, että tuomioistuimen on ennen veloitteen määräämistä kuultava tutkittavaa ja tämän laillista edustajaa. Tutkittavien oikeusturvan vuoksi on kuitenkin aiheellista selkeästi säätää tuomioistuimelle kuulemisvelvollisuus.

Veloitteen noudattamatta jättäminen - poliisin virka-apu (10 §)

Hallituksen esitys

Ehdotetun 10 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimella voi määrätä niskoittelevan tutkittavan tuotavaksi näytteen ottoon ja näytteen otettavaksi vastoin tutkittavan tai tämän laillisen edustajan tahtoa.

Kun tuomioistuin on ehdotetun 10 §:n 3 momentin mukaan määrännyt, että näyte saadaan ottaa vastoin tutkittavan tai hänen laillisen edustajansa tahtoa ja tutkittava on tuotu näytteen ottamiseen, lääkärillä on oikeus saada poliisilta virka-apua näytteen ottamiseksi.

Asiantuntijoiden näkemys

Turun käräjäoikeus toteaa, että poliisilain 40 §:n mukaan poliisin velvollisuudeksi on säädetty antaa virka-apua vain, jos niin on erikseen säädetty. Käräjäoikeuden tiedossa ei ole, että erityissäännöstä olisi olemassa sen varalta, että tuomioistuin velvoittaa niskoittelevan henkilön tuotavaksi lääkärin luo tarpeellisen näytteen ottamista varten. Poliisilain 12 § ei soveltune tähän tilanteeseen. Lainkohdan 2 momenttiin tulisi tehdä lisäys, jonka mukaan myös tuomioistuimella on oikeus saada poliisilta virka-apua näytteen ottamiseksi.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, ettei ole tarvetta muuttaa ehdotettua säännöstä. Ehdotetun sääntelyn tavoitteena on varmistaa, että lääkäri voi ottaa isyystutkimuksessa tarpeellisen näytteen tuomioistuimen velvoittavan määräyksen mukaisesti. Ehdotetun 3 momentin tarkoituksena on toimia tulkinta-ohjeena sovellettaessa 2 momenttia. Kun tuomioistuin on määrännyt, että näyte saadaan ottaa vastoin tutkittavan tai hänen laillisen edustajansa tahtoa ja tutkittava on tuotu näytteen ottamiseen, lääkärillä on oikeus saada poliisilta virka-apua näytteen ottamiseksi. Tutkittava ei siten lääkärin luona voi estää tätä ottamasta näytettä kieltämällä häntä ottamasta

näytettä. Oikeusministeriö katsoo, että 10 §:n 2 ja 3 momentti perustavat lääkärille oikeuden pyytää virka-apua poliisilta.

Näytteen säilyttämisen aika (13 §)

Hallituksen esitys

Ehdotetun 13 §:n mukaan tutkimuksen tekijän on hävitettävä 11 tai 12 §:n mukaan otettu näyte, kun kaksi vuotta on kulunut tutkimuksen tekemisestä.

Asiantuntijoiden näkemys

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että vain kahden vuoden mittainen näytteiden säilytysaika lienee käytännössä aivan liian lyhyt, koska hankalassa esim. kansainvälisiä ulottuvuuksia käsittävässä asiassa kahden vuoden aika tuskin riittää lainvoimaisen tuomion saamiseen. Määräajan pidentämistä tulisikin tältä osin harkita.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, ettei ole tarvetta muuttaa ehdotettua säännöstä. Tiettyä näytettä koskeva tutkimustulos on nykyisillä DNA-tutkimusmenetelmillä luotettava, ja saman näytteen uudelleen tutkiminen yleensä tarpeetonta. Jos tutkimusta ei voida tehdä näytteestä taikka jos tutkimustuloksen varmentaminen tai täydentäminen on tarpeen, tutkimuksen tekijän on ehdotetun 12 §:n mukaan ilmoitettava uuden näytteen tarpeellisuudesta tuomioistuimelle tai lastenvalvojalle. Tämän vuoksi näytteen säilyttäminen lainvoimaisen tuomion saamiseen asti on yleensä tarpeetonta.

Ehdotettua pidempi säilytysaika ei ole tarpeen myöskään kansainvälisissä isyysasioissa. Ehdotetun 13 §:n mukaan säilytysajan pituus lasketaan tutkimuksen tekemisestä eikä siis siitä, milloin näyte on esimerkiksi saapunut ulkomailta tutkimuksen tekijälle.

Oikeusministeriö viittaa kohdassa "Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta" ehdotettuun, jonka mukaan 13 §:ssä tulisi säätää palauttamisvelvollisuus muulle kudosnäytteelle kuin 11 tai 12 §:ssä tarkoitettulle näytteelle. Näin kudosnäyte tulee sen alkuperäiselle säilyttäjälle esimerkiksi sairaalalle, jossa tutkittavaa on hänen elinaikanaan hoidettu. Tällaisen näytteen säilyttämisestä säädetään potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 12 §:ssä.

Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta (14 §)

Hallituksen esitys

Ehdotetun 14 §:n mukaan lääkäri saa pyynnöstä ottaa vainajasta näytteen mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan omaisten suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen isyyden vahvistamista tai kumoamista varten. Näin otettu näyte saadaan hävittää, kun kaksi vuotta on kulunut sen ottamisesta, jollei näytteen ottajalle ole selvitetty, että isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on vireillä. Näin otettua näytettä ei saa tutkia ilman vainajan omaisten lupaa tai tuomioistuimen antamaa määräystä.

Asiantuntijoiden näkemys

Turun käräjäoikeus katsoo, että ehdotuksen perustelujen valossa on epäselvää, kuka on oikeutettu tekemään pyynnön näytteen ottamisesta. Suostumusta ei siihen vaadita omaisilta. Näytteen tutkiminen edellyttää omaisten suostumusta tai tuomioistuimen määräystä. Omaisilla tarkoitetaan lain perustelujen mukaan vainajan puolisoa ja perillisasemassa olevia. Onko heitä kaikkia kuultava ja tuleeko esimerkiksi kateissa olevalle perillisasemassa olevalle määrätä kuulemisvelvollisuuden täyttämistä varten edunvalvoja, jos heidän suostumustaan tarvitaan tutkimuksen myöhemmässä

vaiheessa, on epäselvää. Miten sitten tulisi sellaisessa tapauksessa menetellä, että leski ja perillisasemassa olevat tai joku heistä ei suostu näytteen tutkimiseen. Onko omaisilla oikeus hakea muutosta, jos tuomioistuin vastoin heidän tahtoaan päättää näytteen tutkimisesta. Ihmetyttää myös se, miksi lainkohdassa käytetään sanontaa ilman vainajan omaisten lupaa, kun aikaisemmin on puhuttu saman tapaisessa yhteydessä heidän suostumuksestaan. Sanonnalla "omaiset" ei liene vakiintunutta sisällöllistä merkitystä lainsäädännössä. Luvan vaatiminen

näyttäisi olevan lisäksi ristiriidassa sen kanssa, että näytteen ottamiseen vireillä olevassa asiassa ei 4 tai 5 §:n mukaan ole tarpeen hankkia 14 §:ssä vaadittavaa lupaa.

Myös Suomen Asianajajaliitto katsoo, että mahdollisen tulevan tutkimisen kannalta tutkimisen edellytykset ja sen pyytämiseen oikeutetut tulisi määritellä lakiehdotuksen mukaista muotoilua tarkemmin.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, ettei ole tarvetta muutoin muuttaa säännöstä kuin korvata sana "lupaa" sanalla "suostumusta", jolloin virke kuuluisi seuraavasti:

Näin otettua näytettä ei saa tutkia ilman vainajan omaisten suostumusta tai tuomioistuimen määräystä.

Ehdotetun 14 §:n tavoitteena on turvata, että mahdolliseen isyystutkimukseen saadaan tarvittava näyte. Siinä oikeutetaan lääkäri tai tämän valvonnassa terveydenhuollon ammattilainen ottamaan näytteen vainajasta mahdollista isyystutkimusta varten. Näyte otetaan ennen vainajan hautaamista tai tuhkaamista. Pyynnön esittäneen tulee voida antaa selvitys siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen isyyden vahvistamista tai kumoamista varten, esimerkiksi että pyynnön esittäjä vainajan oikeudenomistajana aikoo nostaa isyyden kumoamista koskevan kanteen avioliitossa syntynyttä lasta ja tämän äitiä vastaan. Ehdotettu sääntely ei loukkaa mahdollisen isyysasian piriin joutuvien oikeutta oikeusturvaan, vaan antaa joustavan mahdollisuuden turvata mahdollisessa isyysasiassa tarpeellisen näytön saatavuuden.

Ehdotetussa pykälässä on nimenomaisesti todettu, että näytettä ei saa tutkia ilman tuomioistuimen määräystä tai omaisten suostumusta. Tuomioistuin voi antaa tutkimusmääräyksen 5 tai 6 §:n nojalla. Tutkimusmääräys annetaan vireillä olevassa isyysasiassa ja tuomioistuimella on velvollisuus kuulla asianosaisia ja tutkimukseen määrättäviä. Isyyslakiin ehdotetun 11 §:n 3 momentin mukaan lastenvalvoja voi, jos tutkimus olisi tilattava vainajasta, omaisten suostumuksella tilata tutkimuksen. Lastenvalvoja tarvitsee siis tutkimuksen tilaamiseen vainajan omaisten suostumuksen, ja jos hän ei saa tarvittavia suostumuksia, hänen on pääsääntöisesti isyyslain 26 §:n 1 momentin mukaisesti nostettava isyyden vahvistamista koskeva kanne tuomioistuimessa. Tutkimuksen tekijä voi kuitenkin aina tutkia näytteen, jos siihen on vainajan omaisten suostumus.

Oikeusministeriö katsoo, että laissa ei voida tarkemmin määritellä mitä sanalla "omaiset" tarkoitetaan, koska se voi vaihdella käytännön elämässä sattuvien tilanteiden mukaan.

Näytteen hävittämisen kieltö (15 §)

Hallituksen esitys

Ehdotetun 15 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi sakon uhalla kieltää sairaalaa tai muuta laitosta taikka terveydenhuollon ammattihenkilöä hävittämistä 5, 6, 8 tai 14 §:n mukaan otettua näytettä.

Asiantuntijoiden näkemys

Turun käräjäoikeus toteaa, että uhkasakon asettaminen tuntuu liioitellulta viranomaisen tai terveydenhuollon ammattihenkilön ollessa kysymyksessä.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, että kyse on näytön turvaamisesta isyyttä koskevassa asiassa, jossa tuomioistuimen on isyyslain 30 §:n mukaisesti omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, minkä se katsoo asian ratkaisemisen kannalta tarpeelliseksi.

Oikeusministeriö katsoo, että pykälän sanamuoto tulisi kuitenkin saattaa vastaamaan perustelutekstiä. Tällöin 15 §:n 1 momentin ensimmäinen virke kuuluisi seuraavasti:

Tuomioistuin voi riippumatta siitä, onko isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia vireillä, sakon uhalla kieltää sairaalaa tai muuta laitosta taikka

terveydenhuollon ammattihenkilöä hävittämästä 5, 6, 8 tai 14 §:ssä tarkoitettua henkilöstä otettua näytettä.

Oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltaminen (16 §)

Hallituksen esitys

Ehdotetussa 16 §:ssä säädetään tarkemmin eräiden oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltamisesta oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevan lain mukaisissa asioissa.

Asiantuntijoiden näkemys

Turun käräjäoikeus katsoo, että säännös tuntuu tarpeettomalta ja on jossain määrin harhaan johtava. Sen perusteella saattaa olettaa, että muut oikeudenkäymiskaaren säännökset eivät tulisi sovellettaviksi tuomioistuimen käsitellessä ja ratkaistessa puheena olevaan tutkimukseen liittyviä kysymyksiä.

Ehdotetun lain 16 §:n 1 momentti olisi siirrettävissä asiayhteyteensä 10 §:n 4 momentiksi, 16 §:n 2 momentin säännös 19 §:n 2 momentiksi ja 16 §:n 3 momentin säännös 15 §:n 3 momentiksi.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, ettei ole tarvetta muuttaa ehdotettua sääntelyä. Lähes vastaavat säännökset sisältyvät nykyisen veritutkimuslain 8 ja 9 §:ään.

Lapsen pitäminen säilössä (16 §)

Hallituksen esitys

Ehdotetun 16 §:n 2 momentissa on erityissäännös, jonka mukaan alle 15-vuotiasta lasta voidaan näytteen ottamiseksi pitää säilössä kuljetusajat mukaan lukien enintään neljä tuntia.

Asiantuntijoiden näkemys

Vastaava tutkija Maija Saksiin suhtautuu varauksellisesti siihen mahdollisuuteen, että lasta pidettäisiin säilössä näytteen ottamista varten jopa neljä tuntia, sillä hakeminen, säilössä pitäminen ja näytteen ottaminen pakkokeinoin lapsesta voi olla hänelle hyvin traumaattinen kokemus.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, ettei ole tarvetta muuttaa ehdotettua säännöstä. Se on tarpeen ottaen huomioon isyyttä koskevan lainsäädännön tavoite saada lapsen ja miehen välinen biologinen sukulaisuussuhde selvitettyksi. Yleensä lapsi voidaan saada lääkärin luokse näytteen ottamista varten ilman pakkokeinoja. Säännös on kuitenkin tarpeellinen niissä harvinaisissa tapauksissa, joissa esimerkiksi lapsen huoltaja estää lapsen tulemisen näytteen ottamiseen. Kun kysymyksessä on alle 15-vuotias lapsi, säilöön ottajan on luonnollisesti pidettävä erityistä huolta siitä, ettei vapauden menetys kestä kauempaa kuin näytteen saamiseksi on välttämätöntä.

Tutkimuksen tekijälle annetun luvan peruuttaminen (21 §:n 2 momentti)

Hallituksen esitys

Ehdotetun 21 §:n 2 momentin mukaan terveydenhuollon oikeusturvakeskus voi peruuttaa tutkimuksen tekijälle myönnetyn luvan, jos tutkimuksen tekijän toiminnassa esiintyy vakavia puutteita tai jos toiminnassa on olennaisesti rikottu voimassa olevia säännöksiä. Terveydenhuollon oikeusturvakeskus voi tarvittaessa määrätä suoritettavaksi toiminnan tarkastamisen. Jos toiminnassa esiintyy puutteita tai epäkohtia, Terveydenhuollon oikeusturvakeskus voi määrätä toiminnan keskeytettäväksi, kunnes puutteet tai epäkohdat on korjattu taikka peruuttaa annetun luvan.

Asiantuntijoiden näkemys

Terveysturvakeskus katsoo, että yliopiston laitokselle tai terveydenhuollon toimintayksikölle myönnetyn luvan peruuttamista koskevat säännökset ovat epäselvät ja vaativat selkeyttämistä. Momentin ensimmäisen virkkeen mukaan oikeusturvakeskus voi peruuttaa laitokselle tai toimintayksikölle myönnetyn luvan, jos sen tekemisessä oikeusgeneettisissä isyystutkimuksissa tai lain 7 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa lausunnoissa esiintyy vakavia puutteita tai jos sen toiminnassa on olennaisesti rikottu voimassa olevia säännöksiä. Momentin viimeisessä virkkeessä peruuttaminen esitetään kuitenkin myös vaihtoehtona toiminnan keskeyttämiselle tilanteessa, jossa kyseisessä laissa tarkoitettussa toiminnassa esiintyy puutteita tai epäkohtia. Lupa voitaisiin momentin viimeisen virkkeen perusteella peruuttaa siten lievemmin edellytyksin kuin ensimmäisen virkkeen perusteella.

Oikeusministeriön kanta

Lainkohdan selkeyttämiseksi oikeusministeriö ehdottaa, että se kuuluisi seuraavasti:

Terveysturvakeskus voi määrätä tutkimuksen tekijän toiminnan keskeyttäväksi, jos sen tässä laissa tarkoitettussa toiminnassa esiintyy puutteita tai epäkohtia, kunnes puutteet tai epäkohdat on korjattu tai peruuttaa 1 momentissa tarkoitettun luvan, jos puutteita tai epäkohtia ei ole korjattu oikeusturvakeskuksen määräämässä ajassa. Terveysturvakeskus voi myös peruuttaa 1 momentissa tarkoitettun luvan, jos 1 §:ssä tarkoitettujen tutkimusten tekemisessä tai 7 §:n 2 momentissa tarkoitettujen lausuntojen laatimisessa esiintyy vakavia puutteita tai jos toiminnassa on olennaisesti rikottu voimassa olevia säännöksiä.

Oikeusministeriö viittaa kohtaan "Tutkimuksen tekijä" ja toteaa, että 21 § on tarpeeton siinä tapauksessa, että tutkimuksen tekijät määrätään suoraan laissa (Kansanterveyslaitos ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos).

ISYSSLAIN MUUTTAMISTA KOSKEVA LAKIEHDOTUS

Voimassa olevan isysslain soveltamisala (1 §)

Hallituksen esitys

Isyyslakiin ei ole ehdotettu säännöstä, jonka mukaan isysslain säännöksiä sovellettaisiin soveltuvien osin myös äitiyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa.

Oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevan lain 23 §:n mukaan lain säännöksiä noudatetaan soveltuvien osin myös äitiyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jos oikeusgeneettinen tutkimus on tarpeen äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi.

Asiantuntijoiden näkemys

Turun käräjäoikeus toteaa, että se on lainvalmistelun aiemmassa vaiheessa kiinnittänyt huomiota siihen, että tässä yhteydessä isyyslakiin tulisi ottaa säännökset myös äidin sukuaseman vahvistamisesta. Yleisperusteluissa lausutaan, että äitiyttä koskevaan kanteeseen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Kannetta kutsutaan vahvistuskanteeksi. Viittauksen merkitys jää epäselväksi, sillä myös isyyden vahvistamista ja isyyden kumoamista koskevat kanteet ovat vahvistuskanteita. Nekin pannaan vireille, käsitellään ja ratkaistaan oikeudenkäymiskaaren sääntämissä menettelyssä. Jos tarvittavia muutoksia ei tehdä isyyslakiin, jäisi sääntämättä, kuka on oikeutettu nostamaan kanteen äitiyden vahvistamisesta tai kumoamisesta, mitä äidin kuolema vaikuttaa oikeuteen nostaa kanne missä määräajassa kanne on nostettava. Muun ohella nämä seikat on tarkoin säädetty isyyden vahvistamisen tai kumoamisen ollessa kysymyksessä. Pelkkä viittaus vahvistuskanteeseen lain esitöissä saattaisi houkutella jopa oikeudenkäynnin väärinkäyttöön yhä monikulttuurisemmaksi muuttuvassa yhteiskunnassa esimerkiksi riittaisen perinnönjaon yhteydessä. Isyyslain nimi tulisi tässä yhteydessä muuttaa ja se saattaisi olla esimerkiksi "Laki sukuaseman vahvistamisesta".

Väestöliitto katsoo, että koska lakia oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta on tarkoitus soveltaa paitsi biologisen isyyden myös biologisen äitiyden määrittämiseen, lain nimi tulisi muuttaa laiksi oikeusgeneettisistä vanhemmustutkimuksista.

Professori Juha Lappalainen toteaa, että varsinaista isyyslakia vastaavaa "äitiyslakia" Suomessa ei ole eikä liioin mitään erityisiä oikeudenkäyntimenettelyjä koskevia säännöksiä, jotka koskisivat äitiyskysymyksen selvittämistä (esim. missä tuomioistuimessa käsitellään ja keillä on kanneoikeus). Tämä voi tietysti olla ongelma niissä harvinaisissa tapauksissa, joissa äitiyden selvittäminen tuomioistuimessa tulee ajankohtaiseksi. Tällaiset ongelmat eivät kuitenkaan sinänsä estä säätämästä oikeusgeneettistä tutkimusta koskevassa laissa, että lakia voidaan soveltaa myös lapsi-äiti-suhteen selvittämiseen. On erikseen pohdittava, mitä lainsäädäntötarpeita tämä ongelma kenties synnyttää siviili- ja prosessioikeudessa. Esityksessä ei ole viittauksia tällaisen lainsäädännön tarpeeseen.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, että esityksessä valittua lähtökohtaa ei tule muuttaa.

Oikeusministeriö pitää asiantuntijoiden huomautuksia kuitenkin tärkeinä. Äitiyttä koskevat oikeudenkäynnit ovat erittäin harvinaisia, mutta on asianosaisten ja mahdolliseen äitiystutkimukseen velvoitettavien kannalta tärkeää, että oikeudenkäynnin pelisäännöistä on selkeästi säädetty laissa. Isyyslakia ei kuitenkaan voida sellaisenaan säätää sovellettavaksi äitiyttä koskevassa asiassa, koska isyydestä poiketen äitiys määräytyy sen mukaan, kun on synnyttänyt lapsen. Synnyttänyt nainen on kuitenkin pääsääntöisesti myös lapsen biologinen äiti. Poikkeuksen muodostavat ne tapaukset, joissa lapsi on saanut alkunsa luovutetusta munasolusta.

Professori Juha Lappalaisen mukaisesti oikeusministeriö toteaa, että asiantuntijoiden esille tuomat ongelmat eivät kuitenkaan sinänsä estä säätämästä oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevassa laissa, että lakia voidaan soveltaa myös lapsi-äiti-suhteen selvittämiseen. Ministeriön näkemyksen mukaan kysymykseen on syytä palata myöhemmässä vaiheessa. Tuossa yhteydessä on pohdittava, mitä lainsäädäntötarpeita äitiyttä koskevat oikeudenkäynnit synnyttävät siviili- ja prosessioikeudessa.

Isyyden kumoamiselle säädettyjen kanneaikojen pituus (35 ja 42 §)

Hallituksen esitys

Esityksen mukaan isyyden kumoamiselle säädetty lapsen isän ja äidin kanneajan pituus lyhennettäisiin viidestä vuodesta kahteen vuoteen.

Asiantuntijoiden näkemys

Helsingin kaupungin lastenvalvoja katsoo, että kanneajan lyhentäminen ehdotetulla tavalla on toivottu kehityssuuntaus. Mitä nopeammin virheelliset isyydet kumotaan, sen parempi sekä lapsen että miehen kannalta. Lapselle ei synny "väärää" isäkuvaakaan eikä miehen tarvitse osallistua sellaisen lapsen elatukseen, jonka biologinen isä hän ei ole.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että kanneajan lyhentämistä voidaan lapsen oikeusturvaan liittyvillä perusteilla pitää hyvänä. Asiassa tulee kuitenkin arvioida, onko kahden vuoden määräaika kaikissa tilanteissa perusteltu.

Lastenvalvojain yhdistys ry pitää isyyden kumoamiselle ehdotettua kahden vuoden kanneaikaa liian lyhyenä. Käytännön työssä on havaittu, että kaksi vuotta on usein aika, minkä jälkeen vaikeitakin elämäntapahtumia katsotaan toisin tavoin.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, ettei ole tarvetta muuttaa ehdotettua sääntelyä. Nykyinen viiden vuoden kanneaika otettiin aikanaan lakiin, koska oikeusantropologisia tutkimuksia ei ollut luotettavuusongelmien vuoksi mahdollista tehdä ennen kuin lapsi oli täyttänyt kolme vuotta. Tällaisten tutkimusten jäätyä pois käytöstä viiden vuoden kanneaika on tarpeettoman pitkä. Perheen ja lapsen kannalta on hyvä saada nopeammin varmuus siitä, tuleeko äiti tai mies riitauttamaan lapsen syntyperän. Lapsella säilyy oikeus määräajoista riippumatta nostaa isyyden kumoamista koskeva kanne, minkä hän voi tehdä täytettyään 15 vuotta. Näistä syistä ministeriö katsoo Helsingin kaupungin lastenvalvojan ja Suomen Asianajajaliiton tavoin, että on aiheellista lyhentää äidin ja miehen kanneaikaa ehdotetulla tavalla.

des data:oikgen\vastinemuistio

TE 56/2004 vp
LAVP 61/2004/A 32

Lakivaliokunnalle

Valiokunnan pyytämänä asiantuntijalausuntona hallituksen esityksestä laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta (HE 56/2004 vp) esitän kunnioittavasti seuraavaa.

Perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia koskevat kysymykset

Kutsussaan valiokunta on ilmaissut toivovansa lausuntoani erityisesti perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kannalta ja tässä yhteydessä nimenomaisesti maininnut kaksi esityksen sisältämää ehdotusta, nimittäin ehdotuksen miehen vanhempien velvoittamisesta osallistumaan oikeusgeneettiseen tutkimukseen sekä ehdotuksen eräiden kanneaikojen lyhentämisestä. On sinänsä selvää, että nämä ja eräät muut esityksen sisältämät ehdotukset merkitsevät lainsäätäjän kajoamista eräisiin perusoikeutena tai ihmisoikeutena suojattuihin oikeushyviin. Tämän vuoksi on arvioitava, ovatko ehdotetut kajoamiset hyväksyttäviä perusoikeus- tai ihmisoikeusrajoituksina, vai muodostuisivatko ne valtiosääntöoikeudellisesti tai kansainvälisoikeudellisesti kielletyiksi perusoikeus- tai ihmisoikeusloukkauksiksi.

Esityksen säätämisperusteluissa viitataan ainoastaan yhteen perusoikeuteen, perustuslain 7 §:ssä turvattuun yksilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Tämä onkin keskeinen kysymys esityksen arvioinnissa ja liittyy kaikkiin niihin tilanteisiin, joissa henkilö esityksen mukaan voitaisiin velvoittaa antamaan veri- tai muu kudoksenäyte oikeusgeneettistä tutkimusta varten. Samoihin tilanteisiin liittyy myös samassa perustuslainsäännöksissä turvattu henkilökohtainen vapaus, koska eräänä tehosteena oikeusgeneettisen tutkimuksen toteuttamiseksi olisi tuominen, tarvittaessa poliisin virka-apuun turvautuen. Perustuslainkohdan molemmilla ulottuvuuksilla on vastineensa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, mm. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 ja 5 artikloissa.

Esityksellä on myös liittymäkohtia perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan. Vaikka oikeusgeneettinen isyystutkimus aina kohdistuisi ns. markkerigeeneihin, eikä yksilön sairauksia tai muita ulkoisia ominaisuuksia määrääviin geeneihin, isyystutkimuksen kautta saatava tieto henkilöiden välisistä biologisista sukulaisuussuhteissa saattaa sisältää arkaluontoista tietoa heidän yksityiselämästään. Tämän vuoksi järjestelyt ovat perusoikeuksien kannalta merkityksellisiä, erityisesti kun tutkimus laajennetaan isyys selvityksen kohteena olevan lapsen, äidin ja miehen muodostaman pienen piirin ulkopuolelle. Esimerkiksi miehen vanhempien velvoittaminen isyystutkimuksiin saattaa johtaa tietoon näiden (lähinnä isän) ja miehen välillä olevasta biologisesta sukulaisuudesta tai sen puuttumisesta. Tätä yksityiselämän suojaan liittyvää ongelmaa ei suinkaan poista se, ettei ehdotuksen mukaan asianosaisille annettaisi tietoa biologisesta sukulaisuussuhteesta tai sen puuttumisesta tietyssä relaatiossa, vaan lausunto koskisi ainoastaan miehen ja lapsen välisestä biologisesta sukulaisuudesta saatua näyttöä tai poissuljentaa. Arkaluontoinen tieto miehen ja tämän vanhempien biologisesta sukulaisuudesta olisi kuitenkin olemassa ja ainakin lausunnon kirjoittajan tiedossa.

Ihmisen oikeus yhdenvertaiseen perhe- ja perintöoikeudelliseen asemaan hänen aviolliseen tai ei-aviolliseen syntyperäänsä katsomatta on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 ja 8 artiklojen keskeinen sovellutusalue (ks. ratkaisut *Marckx v. Belgia* 13.6.1979 ja *Vermeire v. Belgia* 29.11.1991).

Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella voidaan sanoa, että sopimusvaltioilla on positiivinen toimintavelvoite huolehtia siitä, että niiden lainsäädäntö mahdollisimman kattavasti turvaa aineellisen totuuden selvittämisen isyyskysymyksessä ja tämän aineellisen totuuden perusteella lapsen oikeuden saada isyys oikeudellisesti vahvistetuksi. Kaikkia rajoituksia tähän oikeuteen tulee arvioida kriittisesti mainittujen sopimusmääräysten valossa. Sama katsantokanta on liitettävissä lapsen oikeuksien yleissopimukseen (7 artikla), YK:n yleissopimukseen kansalaisoikeuksista ja poliittisista oikeuksista (26 artikla) sekä Suomen perustuslakiin (6 §). Hallituksen esityksessä asia on tuotu esiin yleisperusteluissa, mutta epätäydellisesti ja ilman mainintaa säätämisyjärjestysperusteluissa.

Yhdenvertaisuusnäkökohtia liittyy myös rajanvetoihin siitä, mitkä sukulaiset veloitetaan ja mitkä sukulaiset jätetään velvoittamatta isyystutkimukseen. Onko ehdotetuille rajanvedoille hyväksyttävät perusteet vai johtavatko ne yhdenvertaisuutta loukkaaviin tilanteisiin?

Ihmisarvon loukkaamattomuus (perustuslain 1 §) ei ole itsenäinen yksilön perusoikeus vaan perusoikeuksien taustalla vaikuttava arvolähtökohta. Sen merkitys käsillä olevassa asiassa liittyy vainajasta tehtävään isyystutkimukseen.

Vanhemmille tehtävä oikeusgeneettinen isyystutkimus

Mielestäni esityksessä ei ole perusoikeuksien kannalta hyväksyttävällä vakavuudella perusteltu mahdollisuutta velvoittaa miehen vanhemmat oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen. Ensinnäkin yksityiselämän suoja on sivuutettu huomiotta hallituksen esityksessä, vaikka juuri tähän ehdotukseen liittyy merkittäviä vaikutuksia yksityiselämän suojan kannalta. Sanamuodon tasolla ensimmäinen lakiehdotus olisi vähemmän ongelmallinen, jos siinä ei säädettäisi että tutkimus tehdään miehen vanhemmista "yhdessä" vaan tyydyttäisiin säätämään, että se tehdään "molemmista" vanhemmista. Lisäksi lakiehdotukseen olisi yksityiselämän suojan kannalta perusteltua ottaa säännös, jonka mukaan henkilöllä on oikeus saada tietoa häntä koskevan tutkimuksen tuloksista. Yksityisyyden suojan kannalta on ongelmallista, jos yksilön geeniperimää koskevaa tietoa on olemassa ja viranomaisten tai muiden tutkimuksen tekijöiden tiedossa, mutta tämä tieto salataan henkilöltä itseltään. Jos taas tällainen tiedonsaantioikeus turvataan, joudutaan tilanteeseen jossa vanhemmille tehtävä DNA-tutkimus johtaa biologisten sukulaissuhteiden paljastumiseen, ainakin asiasta kiinnostuneelle asianosaiselle.

Esityksessä ei ole riittävästi perusteltu ehdotusta miehen vanhempiin kohdistettavasta tahdonvastaisesta oikeusgeneettisestä tutkimuksesta. Yleisperusteluissa (s. 13) on oudolla tavalla vedottu siihen, että 19 anonyymiksi jäävän lausunnonantajan enemmistö oli puoltanut tällaista ratkaisua verrattuna laajemmalle sukulaispiirille asetettavaan vastaavaan velvollisuuteen tai haudatusta vainajasta tehtävään DNA-tutkimukseen. En sinänsä pidä perusoikeuksien tai ihmisoikeuksien kannalta selvänä, että ehdotusta ei voitaisi perustella hyväksyttävällä tavalla. Kun yksityiselämän suoja, siihen liittyvä yksilön tiedonsaantioikeus ja yhdenvertaisuuskysymykset on kuitenkin jätetty esityksessä asianmukaisesti arvioimatta, päädyn silti kantaan, jonka mukaan tulisi vähintäänkin harkita muita vaihtoehtoja. Näin menetellen vältettäisiin riski yksityiselämän suojan loukkaamisesta.

Jos ensimmäisen lakiehdotuksen 6 § poistetaan tai säännösehdoista muutetaan niin, että miehen vanhempien testaaminen tulee vapaaehtoisuuteen perustuvaksi, korjaantuu vastaava ongelma myös äidin vanhempia koskevassa 8 §:ssä. Jos taas miehen vanhempien tahdonvastaiselle testaamiselle katsotaan olevan perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kannalta kyllin painavat perusteet, on silti erikseen arvioitava, ulottuvatko nämä perusteet myös äidin vanhempien tutkimiseen. Mielestäni eivät ulotu, joten ainakin 8 § tulisi muuttaa siten että se viittaa vain 7 §:ään eikä 6 §:ään.

Muu mies isyyden kumoamista koskevassa prosessissa

Vastaavasti 4 §:n jälkimmäisessä virkkeessä ehdotettu mahdollisuus määrätä muu mies oikeusgeneettiseen tutkimukseen isyyden kumoamista koskevassa asiassa on tarpeeton. Sivulliseen kohdistuvalla tutkimuksella ei ole mitään merkitystä kumoamiskanteen kohteena olevan isyyden kanssa. Kun kyseessä on puuttuminen yksilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ilman että tämä puuttuminen voitaisiin osoittaa välttämättömäksi, säännös tulee poistaa lakiehdotuksesta.

Vainajasta tehtävä DNA-tutkimus

Mielestäni tulisi harkita, että miehen vanhemmille tehtävä oikeusgeneettinen tutkimus jäisi näiden antamaan suostumukseen perustuvaksi ja lakiin otettaisiin vanhempien tahdonvastaisen tutkimisen sijasta mahdollisuus tehdä DNA-tutkimus kuolleesta miehestä myös milloin tämä on ehditty haudata. Perustelen tätä sillä, että vaikka vainajasta otettavan DNA-näytteen hyväksyttävyyttä tulee arvioida perustuslain 1 §:ssä säädetyin ihmisarvon loukkaamattomuuden kannalta, kysymys ei kuitenkaan ole kajoamisesta elävän yksilön perusoikeuksiin. Asianmukaiset ammatilliset vaatimukset täyttyessään

haudattuun vainajaan kohdistuva DNA-tutkimus ei mielestäni loukkaa ihmisarvon loukkaamattomuuden periaattetta. Tosiasiallisesti tällaisen mahdollisuuden olemassaolo edistäisi kuolleen miehen vanhempien vapaaehtoista osallistumista tutkimukseen.

Myönnän kuitenkin, että ratkaisumalli ei olisi yleispätevä, koska tuhkatusta vainajasta DNA-tutkimusta ei kyetä tekemään. Toisaalta hallituksen esityksessä ehdotettua ratkaisumallia rasittaa vastaava ongelma, kun miehen vanhemmat tai toinen heistä ovat hyvinkin saattaneet kuolla ennen miestä ja tällöin heidät on luultavasti myös haudattu tai tuhkattu. Miehen vanhempiin kohdistuvan tutkimuksen muuttaminen vapaaehtoiseksi ja lain täydentäminen haudattuun mieheen kohdistuvalla tutkimuksella ei siten mitenkään välttämättä johtaisi alhaisempaan kattavuuteen kuin hallituksen esityksen ratkaisumalli.

Kanneajat

Isyyslakiin liittyvät kanneaikoja koskevat säännökset ovat merkityksellisiä sen positiivisen toimintavelvoitteen täyttämiseksi, johon viittasin edellä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 ja 8 artikojen yhteydessä. Esityksessä ehdotetaan eräiden kanneaikojen lyhentämistä viidestä vuodesta kahteen vuoteen. Muutokselle on olemassa objektiivinen perustelu tutkimusmenetelmien kehitykseen liittyen. Lisäksi lyhennys koskisi vain miehen, aviomiehen ja äidin kannevaltaa isyyden kumoamiseksi eikä siten vaikuttaisi ihmisoikeussopimuksen suojaa nauttivaan lapsen kannevaltaan. Siten oikeus saada aineellinen totuus selvitetyn ja oikeudellisesti tunnustetuksi ei heikkenisi lapsen kannalta. Tätä taustaa vasten en pidä ehdotettua kanneaikojen lyhennystä ongelmallisena yhdenvertaisuuden tai lapsen oikeuksien kannalta.

Toinen asia on, että siirtymäsäännöksessä kanneaikojen lyhennys on mielestäni tarpeettomasti ulotettu kattamaan myös ennen ehdotetun lain voimaantuloa syntyneiden lasten asemaa, siten että kahden vuoden kanneaika alkaisi juosta lain voimaantulosta. Pidän tätä sääntelyä tarpeettomana ja oikeusvarmuuden periaatteen kannalta kyseenalaisena.

Isyyslain kanneaikoihin liittyy kuitenkin myös vakava ongelma, johon hallituksen esityksellä ei puututtaisi. Isyyslain voimaantulolaissa (7 §:n 2 momentti) on nimittäin rajoitettu myös isyyden vahvistamista koskevia kanneaikoja, ja ainakin eräiltä osin säännökset ovat osoittautuneet perustuslain ja ihmisoikeussopimusten kannalta ongelmallisiksi. Viitataan erityisesti korkeimman oikeuden ratkaisuihin KKO 1993:58 ja KKO 2003:107. Ensiksi mainitussa tapauksessa korkein oikeus lainsäätäjän tarkoitukseen, Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja lapsen oikeuksien yleissopimukseen viitaten poikkesi isyyslain voimaantulolain sanamuodosta ja salli isyyden vahvistamista koskevan kanteen tutkimisen, vaikka lapsi oli syntynyt ennen isyyslain voimaantuloa, mies oli kuollut ja myös viiden vuoden määräaika oli umpeutunut. Hyvin samankaltaisessa tapauksessa vuoden 2003 ratkaisussa kuitenkin kannevalta evättiin ja korkein oikeus tällä kertaa painotti oikeusvarmuuden periaattetta, mistä seurasi lain sanamuodon mukainen soveltaminen. Samalla korkein oikeus kuitenkin päätyi lopputulokseen, joka nähdäkseni on risiriidassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen ja siis myös ihmisoikeussopimuksen kanssa (ks. lähemmin oikeustapauskommenttini Lakimies 3/2004 s. 532-543). Mielestäni käsittelyssä olevan hallituksen esityksen yhteydessä siirtymäsäännöksiä tulisi täydentää siten, että kyseinen epäkohta korjataan. Vain näin menetellen lainsäätäjä

täyttää sille Euroopan ihmisoikeussopimuksen, muiden ihmisoikeussopimusten ja perustuslain perusoikeussäännösten nojalla kuuluvan positiivisen toimintavelvoitteen.

Äitiyden vahvistamisesta ja kumoamisesta

Ensimmäiseen lakiehdotukseen sisältyy kaksi säännöstä, joiden nojalla lakia oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta sovellettaisiin myös äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseen (1 §:n 3 momentti ja 23 §). Mielestäni nämä säännökset tulisi poistaa lakiehdotuksesta. Isyys lainsäädännön terminä on oikeudellinen käsite. Se määräytyy joko aviomiehen isyysolettaman tai biologista isyyttä koskevan tosiseikka-aineiston nojalla ja voidaan vahvistaa (tai kumota) tuomioistuimen päätöksellä. Isyydellä oikeudellisena käsitteenä on oikeudelliset vaikutukset.

Vastaavaa äitiyskäsitettä ei Suomen lainsäädäntö tunne. Ehdotetut säännökset ja erityisesti 23 §:n viittaus äitiyden vahvistamiseen tai kumoamiseen aiheuttaisivat suurta oikeudellista epätietoisuutta. Jos esimerkiksi voidaan geneettisin tutkimuksin osoittaa, että kahden äidin vastasyntyneet lapset ovat aikanaan synnytyssairaalassa vaihtuneet, seuraako tästä, että nyt vaikkapa 10-vuotiaiden lasten äitiys tulee tai voidaan kumota, että lapsen huolto määräytyy biologisen äitiyden pohjalta, että vain biologinen lapsi perii äitinsä jne. Kysymys on periaatteellisesti suurista asioista, joihin nähden nyt ehdotetut säännökset ovat pelkkä sohausu. Mielestäni säännösehdotukset tulee poistaa lakiehdotuksesta ja tarvittaessa käynnistää asiassa asianmukainen lainvalmistelu.

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kannalta ei ole hyväksyttävää katoa ihmisten henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ehdotetulla tavalla, ellei asiaa oteta sillä tavoin vakavasti että DNA-tutkimuksin selvitetyn biologisen äitiyden oikeusvaikutukset säädellään laissa.

Turussa 23.9.2004

Martin Scheinin, professori (Åbo Akademi)

OIKEUSMINISTERIÖ

MUISTIO

HE 56/2004 vp

Lainvalmisteluosasto

7.10.2004

^ a v p / ' 4 ^

Tiina
Astola
Désirée
Söderlund
d

VASTINEMUISTIO - HALLITUKSEN ESITYS LAEIKSI OIKEUSGENEETTISESTÄ ISYYSTUTKIMUKSESTA JA ISYYSLAIN MUUTTAMISESTA (HE 56/2004 vp)

Tässä muistiossa esitetään oikeusministeriön näkemys professori Martin Scheininin lakivaliokunnalle antamassa 23.9.2004 päivätyssä asiantuntijalausunnossa käsitellyistä kysymyksistä. Scheininä oli pyydetty ottamaan kantaa erityisesti kysymyksiin miehen vanhempien velvoittamisesta tutkimukseen oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevan lakiehdotuksen mukaan ja eräiden kanneaikojen lyhentämisestä isyyslaissa. Näiden lisäksi Scheinin on käsitellyt lausunnossaan oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevan lain osalta myös äidin vanhempien määräämistä isyystutkimukseen, muun miehen määräämistä tutkimukseen, haudatun vainajan tutkimista ja lain soveltamista äitiystutkimuksiin sekä isyyslain osalta siirtymäsäännöksiä, isyyslain suhdetta sitä edeltävään lainsäädäntöön ja äitiyden vahvistamista.

1. Oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskeva lakiehdotus

Miehen vanhempien tutkiminen (6 ja 8 §)

Professori Scheinin toteaa lausunnossaan, että esityksellä on siinä esitetyn yksilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen liittyvän perustuslain 7 §:ssä turvatun perusoikeuden lisäksi liittymä samassa pykälässä turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen ja perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan. Scheininin mukaan oikeusgeneettinen tutkimus saattaa sisältää arkaluonteista tietoa talkittujen yksityiselämästä, minkä vuoksi järjestelyt ovat perusoikeuksien kannalta merkityksellisiä, erityisesti kun tutkimus laajennetaan isyys selvityksen kohteena olevan lapsen, äidin ja miehen muodostaman pienen piirin ulkopuolelle. Scheininin käsityksen mukaan miehen vanhempien velvoittaminen isyystutkimuksiin saattaa johtaa tietoon näiden (lähinnä miehen isän) ja lapsen isäksi oletetun miehen välisestä biologisesta sukulaisuudesta tai

sen puuttumisesta. Hän katsoo, että vaikka lausunto koskisi ainoastaan miehen ja lapsen välisestä biologisesta sukulaisuudesta saatua näyttöä tai poissuljenta, arkaluonteinen tieto miehen ja tämän vanhempien biologisesta sukulaisuudesta olisi kuitenkin olemassa ja ainakin lausunnon kirjoittajan tiedossa. Yksityisyyden suojan kannalta on ongelmallista, jos yksilön geeniperimää koskevaa tietoa on olemassa ja viranomaisten tai muiden tutkimuksen tekijöiden tiedossa, mutta tämä tieto salataan henkilöltä itseltään.

Professori Scheinin pitää myös ongelmallisena sitä, että tutkimus miehen vanhemmista tehdään lakiehdotuksen mukaan "yhdessä". Hänen mukaansa olisi vähemmän ongelmallista, että tutkimus tehtäisiin "molemmista".

Professori Scheinin on katsonut, että on erikseen arvioitava, tuleeko äidin vanhemmat voida vasten tahtoaan velvoittaa oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen.

Arviointia ja oikeusministeriön kanta

Esityksellä on, kuten professori Scheinin toteaa, liittymäkohdat perustuslaissa suojattuihin oikeushyviin - henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, henkilökohtaiseen vapauteen ja yksityiselämän suojaan. Näihin oikeushyviin puuttumiseen on kuitenkin hyväksyttävä syy. Sillä pyritään saamaan tarvittava näyttö isyyttä koskevassa oikeudenkäynnissä. Puuttumisesta säädetään laissa ja se on rajattu tarkasti. Rajoitus on oikeassa suhteessa sillä tavoiteltavaan päämäärään (aineellinen totuus isyysasiassa).

Professori Scheinin näyttää perustavan varauksellisen kantansa oletetun miehen vanhempien verinäytteiden tutkimiseen siihen, että tutkimuksesta voisi käydä ilmi se, että tutkitut vanhemmat eivät olekaan yhdessä isäksi oletetun miehen biologisia vanhempia. Lakiehdotuksen mukaan isäksi oletetun miehen vanhemmat voidaan kuitenkin velvoittaa tutkimukseen vain silloin, kun DNA-tutkimusta ei voida tehdä isäksi oletetusta miehestä. Kun vanhemmat velvoitetaan tutkimukseen yhdessä, tutkimus ei paljasta tutkimuksen tekijälle taikka muille ulkopuolisille sitä, johtuuko isäksi oletetun miehen poissuljenta siitä, ettei mies ole vanhempiensa yhteinen biologinen lapsi, vai siitä, ettei mies ole lapsen biologinen isä.

Tutkimuksen tuloksena viranomaisten tiedossa on hyvin pieni osa tutkittavan perimästä (yhdeksän geenimarkkeria). Tutkittavalla on henkilötietolain 26 §:n 1 momenttiin perustuva oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tietää, mitä häntä koskevia tietoja henkilörekisteriin on talletettu. Yleisten periaatteiden mukaisesti tutkittavan on esitettävä tiedon saamista koskeva pyyntö tutkimuksen määränneelle tuomioistuimelle tai sen tilanneelle lastenvalvojalle.

Oikeusministeriön mukaan ilmaisuilla "miehen vanhemmista yhdessä" ja "miehen molemmista vanhemmista" ei ole olennaista eroa. Sanalla "yhdessä" on haluttu kuitenkin korostaa sitä, että vanhempi voidaan määrätä tutkimukseen vain, jos samalla myös toinen vanhempi voidaan määrätä siihen. Käytetty ilmaisu ei tarkoita sitä, että molempien tulisi antaa näyte samanaikaisesti.

Äidin vanhempien tutkimisella etsitään näyttöä samasta asiasta kuin äidin tutkimisella. On tilanteita, joissa tutkimalla vain miehestä ja lapsesta otettuja näytteitä, ei saada riittävää selvitystä isyyskysymyksen ratkaisemiseksi. On myös tilanteita, joissa isyyskysymyksen ratkaiseminen edellyttää tietoa siitä, että lapsi on tietyn naisen ja tietyn miehen biologinen jälkeläinen. Mahdollisuus määrätä äidin vanhemmat vasten tahtoaan tutkimukseen voi olla tarpeen esimerkiksi tilanteessa, jossa mies vaatii isyyden vahvistamista, vaikka hän on saanut poissuljennan häntä ja lasta koskevassa oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa. Jos äidistä ei voida tehdä DNA-tutkimusta, tutkimus voidaan tehdä äidin vanhemmista yhdessä, jolloin se, mitä edellä on sanottu miehen ja hänen vanhempiensa sukulaisuussuhteen ilmitulosta, koskee myös äidin ja hänen vanhempiensa suhdetta.

Oikeusministeriö katsoo, että esitettyä 6 tai 8 §:ää ei ole syytä muuttaa.

Mahdollisuus määrätä muu mies tutkimukseen (4 §:n toinen virke)

Professori Martin Scheinin pitää mahdollisuutta määrätä muu mies tutkimukseen tarpeettomana.

Arviointia ja oikeusministeriön kanta

Isyyslain keskeisiin periaatteisiin ei ehdoteta muutoksia. Isyyslain 39 §:n mukaan jos isyyden kumoamista koskevassa oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että tietty mies, joka ei ole asianosaisena, on lapsen isä, tuomioistuimen on varattava hänelle tilaisuus tulla kuulluksi. Voimassa olevan veritutkimuslain 2 §:n 1 momentin mukaan vieras mies voidaan määrätä tutkimukseen, jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että mies on lapsen isä. Veritutkimuslain 2 §:n 1 momentin toista virkettä vastaava säännös ehdotetaan sisällytettäväksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 4 §:n toiseen virkkeeseen.

Isyyden kumoamista koskevassa asiassa on yleensä tarpeetonta määrätä vieras mies tutkimukseen nykyisten tutkimusten luotettavuuden vuoksi. Oikeusministeriö pitää kuitenkin tarpeellisena, että vieras mies voidaan määrätä tutkimukseen yhtäältä niissä harvinaisissa tilanteissa, joissa lasta ja lapsen oikeudellista isää koskevassa tutkimuksessa ei ole saatu riittävää selvitystä isyyskysymyksen ratkaisemiseksi ja toisaalta niissä samoin harvinaisissa tapauksissa, joissa tutkimusta ei voida määrätä tehtäväksi aviomiehestä, koska hän on kadonnut tai kuollut.

Oikeusministeriön käsityksen mukaan vieraan miehen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumiseen on hyväksyttävä syy. Lisäksi puuttumisesta säädettäisiin tarkkarajaisesti laissa. Rajoitus on oikeassa suhteessa sillä tavoiteltavaan päämäärään (aineellinen totuus isyysasiassa).

Oikeusministeriö katsoo, että esitettyä 4 §:n toista virkettä ei ole syytä muuttaa.

Haudatusta vainajasta tehtävä tutkimus

Professori Scheinin ehdottaa, että miehen vanhempien tutkimisen sijasta säädettäisiin mahdollisuus tehdä tutkimus haudatusta vainajasta.

Arviointia ja oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, että mahdollisuus määrätä tutkimus tehtäväksi haudatusta vainajasta ei korvaa ehdotettua mahdollisuutta määrätä miehen vanhemmat yhdessä tutkimukseen, koska osa vainajista tuhkataan ennen hautaamista. Tuhkatusta vainajasta ei saada sellaista näytettä, jota voitaisiin käyttää oikeus geneettisessä isyystutkimuksessa. Jos näyte otetaan haudatusta vainajasta, on olemassa merkittävä riski siitä, että näyte ei ole oikeasta henkilöstä. Esitystä voidaan myös perustella tarpeella kunnioittaa hautarauhaa.

Esityksen valmistelussa ilmeni, ettei tällaisella säännöksellä ole riittävän laajaa kannatusta. Lausunnonantajista ehdotusta kannattivat: Kirkkohallitus (varauksin),

Suomen Ortodoksinen Kirkollishallitus, Turun käräjäoikeus (vähemmistö), Lastenvalvojain yhdistys ja Suomen Lakimiesliitto. Ehdotusta vastustivat puolestaan: STAKES, ETENE, Helsingin käräjäoikeus, Turun käräjäoikeus (enemmistö), Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimi, Suomen Lääkäriliitto, Suomen lääkintäoikeuden ja -etiikan seura, Väestöliitto, Käräjäoikeustuomarit ry ja Suomen Asianajajaliitto.

Oikeusministeriön mukaan lakiehdotusta ei tule muuttaa siten, että miehen vanhempien sijaan säädettäisiin mahdollisuus määrätä tutkimus tehtäväksi haudatusta vainajasta.

Oikeusgeneettinen äitiystutkimus (23 §)

Professori Scheinin katsoo, että säännökset, jotka koskevat mahdollisuutta määrätä tehtäväksi oikeusgeneettinen äitiystutkimus, on poistettava ehdotetusta oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevasta laista. Isyydellä oikeudellisena käsitteenä on oikeudelliset vaikutukset. Vastaavaa äitiyskäsitettä ei Suomen lainsäädäntö tunne.

Arviointia ja oikeusministeriön kanta

Suomen oikeusjärjestys tuntee äitiyskäsitteen. Kirjoittamattoman oikeuden mukaan lapsen äiti on se nainen, joka synnytti lapsen. Äitiydellä on samat oikeusvaikutukset kuin isyydellä (ks. YK:n naisten syrjinnän poistamista koskevan sopimuksen 16 artiklan 1 kappaleen d alakohta).

Äitiyden kumoamista ja vahvistamista koskevat oikeudenkäynnit ovat mahdollisia jo nykyisin voimassa olevan lainsäädännön nojalla. Perustuslaki turvaa jokaiselle oikeuden saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa (perustuslain 21 §). Äitiyttä koskevat asiat ovat siviilioikeudellisia riita-asioita ja toimivaltaisina viranomaisina ovat yleiset oikeudet. Äitiyttä koskevassa asiassa sovelletaan oikeudenkäymiskaarta, jossa säädetään tarkemmin asian vireillepanosta sekä kantajan ja vastaajan asemasta riita-asiassa. Yleisellä tuomioistuimella on myös mahdollisuus analogian nojalla soveltaa isyyslain prosessuaalisia säännöksiä äitiyttä koskevaan asiaan.

Esityksessä ehdotetaan, että tuomioistuin saisi oikeuden määrätä oikeusgeneettisen äitiystutkimuksen tehtäväksi vireillä olevassa äitiyttä koskevassa oikeudenkäynnissä. Oikeusgeneettisen äitiystutkimuksen avulla saadaan oikeudenkäynnissä tarpeellinen näyttö lapsen ja mahdollisen äidin välisestä biologisesta sukulaisuussuhteesta. Oikeusgeneettinen äitiystutkimus maksettaisiin valtion varoista kuten oikeusgeneettinen isyystutkimuskin. Oikeusministeriö pitää mahdollisena, että tulevaisuudessa voi tulla ajankohtaiseksi käynnistää selvitys tarpeesta kehittää nykyistä vanhemmuutta koskevaa sääntelyä. Tällaiseen selvitykseen ei kuitenkaan ole välitöntä tarvetta.

Oikeusministeriö katsoo, ettei esitettyä 23 §:ää tule poistaa.

2. Isyyslain muuttamista koskeva lakiehdotus

Kanneajan pituudesta (35 §:n 2 momentti ja 42 §:n 1 momentti)

Professori Scheinin ei pidä isyyden kumoamista koskevien miehen ja äidin kanneaikojen lyhentämistä nykyisestä viidestä vuodesta kahteen vuoteen ongelmallisena yhdenvertaisuuden tai lapsen oikeuksien kannalta. Sen sijaan hän katsoo, että siirtymäsäännöksessä kanneaikojen lyhennys on tarpeettomasti ulotettu koskemaan myös ennen ehdotetun lain voimaantuloa syntyneiden lasten asemaa, siten että kahden vuoden kanneaika alkaisi juosta lain voimaantulosta.

Arviointia ja oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö voi hyväksyä, että siirtymäsäännös muutetaan professori Scheininin esittämällä tavalla. Tällöin ennen lain voimaantuloa syntyneen lapsen äidin ja isän kanneaika määräytyisi lain voimaan tullessa voimassa olleen lain mukaisesti (viiden vuoden pituinen kanneaika). Tämän säätelyvaihtoehdon mukainen ratkaisu merkitsisi, että päivää ennen lain voimaantuloa syntyneen lapsen osalta vanhempien kanneajan pituus olisi viisi vuotta ja lain voimaantulon jälkeen syntyneen lapsen osalta puolestaan kaksi vuotta. Lasten yhdenvertaisen kohtelun vuoksi, oikeusministeriö pitää kuitenkin ensisijaisena hallituksen esityksessä ehdotettua ratkaisua, että niiden ennen lain voimaantuloa syntyneiden lasten vanhempien, joiden kanneaika ei ennen lain voimaantuloa ole kulunut umpeen, on uuden lain tultua voimaan nostettava kanne viimeistään kahden vuoden kuluessa lain voimaantulosta (tai sitä lyhyemmässä ajassa, joka määräytyy sen mukaan, mistä alkaen alkuperäinen viiden vuoden kanneaika on laskettu).

Oikeusministeriön ensisijaisena vaihtoehtona on, ettei siirtymäsäännöstä muuteta, mutta ministeriö voi hyväksyä, että säännös muutetaan professori Scheininin esittämällä tavalla.

Nykyisen isyyslain suhde sitä edeltävään lainsäädäntöön

Professori Scheinin katsoo, että tässä yhteydessä olisi korjattava isyyslain voimaannpanosta annetun lain 7 §:n 2 momenttiin sisältyvään kanneajan rajoitukseen liittyvä epäkohta. Hän viittaa kahteen korkeimman oikeuden ratkaisuun (KKO 1993:58 ja KKO 2003:107), joissa on näytetty päädytyn erilaiseen lopputulokseen.

Arviointia ja oikeusministeriön kanta

Hallituksen esityksessä ei ehdoteta muutoksia isyyden voimaannpanosta annettuun lakiin eikä professori Scheininin esille nostama kysymys siten liity tähän uudistukseen.

Ennen isyyslain voimaantuloa 1.10.1976 avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen asema suhteessa hänen biologiseen isäänsä määräytyi avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista annetun lain (173/1922) nojalla. Mies, joka ei

halunnut tunnustaa isyyttään, voitiin kuitenkin tuomita maksamaan lapselle elatusapua (4, 22 ja 24 §). Lain 22 §:n 2 momentin mukaan elatusavun vahvistamista koskevaa kannetta ei saanut nostaa myöhemmin kuin viiden vuoden kuluttua lapsen syntymästä. Isyyslain säätämisen yhteydessä keskeinen kysymys oli, tuliko poikkeuksellisesti antaa ennen isyyslain voimaantuloa syntyneelle lapselle ja hänen edustajalleen mahdollisuus nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne uuden isyyslain säännösten nojalla. Vaihtoehtona oli, ettei tällaista kannetta lainkaan olisi saanut panna vireille. Isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 momenttiin sisällytettiin poikkeussäännös, jonka mukaan kanne saatiin nostaa viiden vuoden kuluessa isyyslain voimaantulosta, mutta ei kuitenkaan, jos mies oli kuollut. Oikeusministeriö katsoo, ettei tuolloin tehtyä lainsäädännöllistä ratkaisua ole syytä muuttaa. Miehellä ja hänen sukulaisillaan on perusteltu tarve saada luottaa siihen, että tuolloin hyväksytty lainsäädännöllinen ratkaisu on pysyvä.

Oikeusministeriö katsoo, ettei tässä yhteydessä isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 momenttia tule muuttaa.

**Luonnos 18.3.2005 LAKIVALIOKUNNAN
MIETINTÖ X/2005 vp**

**Hallituksen esitys laeiksi oikeusgeneettisestä
isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta**

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 27 päivänä huhtikuuta 2004 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta (HE 56/2004 vp).

Lakialoite

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä lakialoitteen laiksi isyyslain voimaantulon annettun lain 7 §:n muuttamisesta (LA 136/2004 vp — Päivi Räsänen /kd), joka on lähetetty valiokuntaan 1 päivänä joulukuuta 2004.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Désirée Söderlund, oikeusministeriö
- hallitussihteeri Päivi Salo ja ylilääkäri Terhi Hermanson, sosiaali- ja terveysministeriö
- käräjätuomari Simo Vira, Turun kärjäoikeus
- professori Leena Palotie ja dosentti Ismo Ulmanen, Kansanterveyslaitos
- esittelijäneuvos Arja Myllynpää, Terveystieteiden tutkimuskeskus
- professori Antti Sajantila, Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos

- lakimies Ann-Mari Lahtinen, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto
- lakimies Arto Nikkarinen, Väestöliitto
- asianajaja Ville Salonen, Suomen Asianajajaliitto
- puheenjohtaja, lastenvalvoja Marian Tuomi ja lastenvalvoja Leena Luoto, Lastenvalvojen Yhdistys ry
- professori Juha Lappalainen
- oikeustieteen kandidaatti Salla Lötjönen
- oikeustieteen lisensiaatti, vastaava tutkija Maija Saksiin
- professori Martin Scheinin.

HALLITUKSEN ESITYS JA LAKIALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta. Lailla kumottaisiin eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista annettu laki. Lisäksi isyyslakiin ehdotetaan tehtäviksi tarvittavat seurannaismuutokset.

Tuomioistuimien voisi määrätä oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tehtäväksi isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa. Lastenvalvoja voisi tilata oikeusgeneettisen isyystutkimuksen kaikkien osapuolten suostumuksella.

Isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä tutkimus määrättäisiin ensisijaisesti tehtäväksi lapsesta, äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä. Isyyden kumoamista koskevassa asiassa tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi muustakin miehestä, jos on aihetta olettaa, että hän on lapsen isä. Jos miehen olinpaikka on tuntematon, voitaisiin määrätä, että tutkimus tehdään hänestä aiemmin otetusta kudoksenäytteestä tai että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmasta tutkimuksessa saatuja tietoja. Tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi myös vainajasta.

Jos miehen olinpaikasta ei voida saada tietoa taikka jos mies on kuollut eikä hänen kudoksestaan voida ottaa näytettä tai saada tietoja aiemmasta tutkimuksesta, miehen vanhemmat voitaisiin yhdessä velvoittaa tutkimukseen. Näytteen ottaminen miehen muista sukulaisista edellyttäisi aina heidän suostumustaan.

Tuomioistuimen antaman määräyksen tehosteena käytettäisiin uhkasakkoa. Jos on todennäköistä, ettei velvoitettu uhkasakosta huolimatta noudata näytteenottoa koskevaa määräystä tai jos hän on ilman laillista estettä jättänyt noudattamatta sitä, tuomioistuimien voisi määrätä, että hänet on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tahtoaan.

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 136/2004 vp ehdotetaan isyyslain voimaantulosta annetun lain 7 §:ää muutettavaksi siten, että sen 2 momentista poistettaisiin säännös, jonka mukaan isyyden vahvistamista koskeva kanne tuli panna vireille viiden vuoden kuluessa isyyslain voimaantulosta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Lainsäädännön tarve

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Isyyden vahvistamista tai isyyden kumoamista koskevissa asioissa tarvittavan lääketieteellisen näytön hankkimista koskee nykyisin veri- ja eräitä muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista annettu laki (702/1975, jäljempänä *veritutkimuslaki*). Mainittuun lakiin sisältyvä sääntely on kuitenkin suppeahko, eikä se kaikilta osin myöskään vastaa nykyisiä isyyden selvittämiseen liittyviä tarpeita. Kuten hallituksen esityksestä (s. 8) ilmenee, veritutkimuslain säätämisen aikaan isyyden selvittämiseksi tarvittava lääketieteellinen näyttö hankittiin veri- ja seerumiryhmätutkimusten avulla. Nykyiset menetelmät perustuvat sen sijaan DNA-tutkimuksiin, jotka ovat huomattavan tehokkaita. Tutkimuksen toteuttamiseksi tarvittavan näytteen ottaminen on kohdehenkilön kannalta myös melko yksinkertaista ja vaivatonta. DNA-tutkimusten ansiosta isyys voidaan nykyisin selvittää entistä useammassa tapauksissa. Lakivaliokunnan mielestä on perusteltua, että isyyden selvittämiseksi tarvittavan lääketieteellisen näytön hankkimista koskeva lainsäädäntö saatetaan vastaamaan kehittyneitä tutkimusmenetelmiä.

Tutkimukseen määrääminen

Veritutkimuslain mukaan isyyden selvittämiseksi annettava tutkimusmääräys voidaan kohdistaa lapsen, äitiin sekä sellaiseen mieheen, joka on oikeudenkäynnissä asianosaisena. Sen sijaan isyyden kumoamista koskevassa asiassa tutkimus voidaan kuitenkin määrätä tehtäväksi myös miehestä, joka ei ole asianosaisena oikeudenkäynnissä, jos siinä esille tulleiden seikkojen perusteella on syytä olettaa, että mies on lapsen isä. Tämän vuoksi oikeuskäytännössä on katsottu,

että esimerkiksi kuolleen miehen lähisukulaisia ei voida velvoittaa antamaan isyyden selvittämistä varten tarvittavia verinäytteitä (ks. KKO 1999:50).

Vaikka isyyden selvittämiseksi tarvittavien näytteiden ottaminen nykyisin onkin edellä esitetyn mukaisesti melko yksinkertaista, sillä kuitenkin puututaan perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Mainitun pykälän 3 momentin mukaan tällainen puuttuminen edellyttää aina laissa säädettyä perustetta. Kuten hallituksen esityksen perusteluissa (s. 9/1) todetaan, miehen lähisukulaisten tutkiminen isyyden selvittämiseksi voi tuottaa sukulaisuussuhteista sellaista tietoa, joka kuuluu perustuslain 10 §:n 1 momentissa taatun yksityiselämän suojan piiriin. Tällaisten perusoikeuskytkentöjen vuoksi lakivaliokunta pitää hyvin tärkeänä, että laista käy yksiselitteisesti ilmi, mihin henkilöpiiriin voidaan kohdistaa velvollisuus antaa isyyden selvittämiseksi tarvittava näyte ja millaisilla edellytyksillä tällainen tutkimusmääräys voidaan eri tilanteissa antaa. Tässä suhteessa ehdotettu uusi laki merkitsee selvää parannusta nykyiseen oikeustilaan verrattuna.

Samalla lakivaliokunta toteaa, että erilaisissa isyyden selvittämiseen liittyvissä tilanteissa joudutaan punnitsemaan vastakkain yhtäältä lapsen mahdollisuutta saada isyys selvitettyksi ja toisaalta näytteen antamiseen velvoitettavien henkilöiden henkilökohtaisen koskemattomuuden ja yksityiselämän suojaa. Eri tilanteita varten ei ole mitään yhdenmukaista tai kaavamaista ratkaisua. Viime kädessä kyse on aina edellä mainittujen erilaisten intressien kohtuulliseksi katsottavasta yhteensovittamisesta. Lakivaliokunnan mielestä yksilön henkilökohtaiselle koskemattomuudelle ja yksityiselämän suojalle on annettava sitä enemmän painoa mitä kauempana näytteen antamiseen velvoitettava henkilö on isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian varsinaisesta asianosais-piiristä. Tällöin eri intressien keskinäiseen vertailuun vaikuttaa myös se, millaista isyyden selvittämisen kannalta ylimääräisenä pidettävää tietoa tutkimus voi tuottaa. Kuten jäljempänä ilmenee, näistä lähtökohdista lakivaliokunta ei tutkimukseen määräämistä koskevien säännösten kohdalla ole kaikilta osin voinut päätyä samanlaisiin arvioihin kuin hallituksen esitykseen sisältyy.

Edellä mainittujen muutosten lisäksi valiokunta ehdottaa, että säädettävään lakiin sisältyvät, tutkimusmääräyksen antamiseen ja tutkimuksen toteuttamiseen liittyvät menettelysäännökset tarkistetaan kauttaaltaan.

Äitiyden selvittäminen

Voimassa oleva lainsäädäntö ei juuri sisällä säännöksiä äitiyttä koskevista oikeudellisista kysymyksistä. Oikeustila on siis tältä osin nykyisin erilainen kuin isyyden ja siihen liittyvien oikeusvaikutusten sääntelyn kohdalla. Lakivaliokunnan mielestä isyyden selvittämiseksi tehtävien oikeusgeneettisten tutkimusten ja niiden tekemiseksi käytettävissä olevien pakkokeinojen soveltamisalaa ei tule laajentaa äitiyttä koskeviin kysymyksiin ilman perusteellisia selvityksiä

tällaisen uudistuksen oikeudellisista vaikutuksista. Toisaalta lain soveltamiselle äitiyden selvittämiseen ei saadun tiedon mukaan ilmeisesti ole juuri myöskään käytännön tarvetta, kuten myös hallituksen esityksen muutoin varsin niukoissa perusteluissa (ks. s. 14/1 ja s. 22/11) annetaan ymmärtää. Näistä syistä lakivaliokunta ei tässä yhteydessä puolla tällaisen sääntelyn ottamista säädettävään lakiin. Valiokunta pitää kuitenkin aiheellisena, että oikeusministeriössä arvioidaan tarvetta kehittää vanhemmuutta koskevaa sääntelyä pitkällä aikavälillä niin, että se selkeästi kattaisi myös äitiyttä koskevat oikeudelliset kysymykset.

Isyyslain voimaanpanosta annettu laki

Hallituksen esitykseen ei sisälly ehdotusta isyyslain voimaanpanosta annetun lain (701/1975) muuttamisesta. Mainitun lain 7 §:n 2 momentti sisältää siirtymäsäännöksen, jonka mukaan ennen isyyslain voimaantuloa syntyneiden lasten oli pantava isyyden vahvistamista koskeva kanne vireille viiden vuoden kuluessa isyyslain voimaantulosta. Kannetta ei kuitenkaan voinut nostaa, jos mies oli kuollut.¹

Tämän hallituksen esityksen käsittelyn yhteydessä lakivaliokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että mainittua kanneaikarajoitusta voidaan pitää perustuslain ja ihmisoikeussopimusten kannalta ongelmallisena. Lisäksi korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentin soveltamisesta on ratkaisuja, joita voidaan pitää ainakin osittain erisuuntaisina.

Lakivaliokunnan mielestä isyyslain voimaanpanosta annetun lain mukaisen kanneaikarajoituksen soveltamiseen liittyvät kysymykset ovat keskeisiä paitsi yleisen merkityksensä vuoksi erityisesti myös niiden yksilöiden oikeusaseman kannalta, joiden oikeudelliseen asemaan säännös suoranaisesti vaikuttaa. Valiokunnan mielestä on kuitenkin selvää, että ennen mahdollisiin lainsäädäntötoimiin ryhtymistä tulee huolellisesti selvittää, miten suurta henkilöpiiriä isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentti nykyisellään koskee, samoin kuin se, millaisia oikeudellisia vaikutuksia erilaiset kyseeseen tulevat sääntelyvaihtoehdot saattaisivat tuottaa. Oikeusministeriön tulee valiokunnan mielestä käynnistää tällainen selvitystyö. Valiokunta ehdottaa tätä tarkoittavan lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus*).

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

---

¹ Ks.erit. KKO 2003:107 ja KKO 1993:58.

1 §. Lain soveltamisala. Pykälän 1 ja 2 momentin mukaan lakia sovelletaan oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen, jolla tarkoitetaan isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tehtävää ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geenituotteiden tutkimista. Pykälän 3 momentin mukaan lakia sovelletaan myös oikeusgeneettiseen tutkimukseen, joka tehdään äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi.

Yleisperusteluissa mainituista syistä lakivaliokunta ehdottaa, että 3 momentti poistetaan lakiehdotuksesta.

2 §. Tutkimuksen teettäminen. Pykälän mukaan tuomioistuin voi määrätä tehtäväksi oikeusgeneettisen isyystutkimuksen. Myös lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos isyyslain 11 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät.

Ehdotettu säännös poikkeaa veritutkimuslain nykyisestä 1 §:stä, koska nyt ei enää säädettäisi niistä edellytyksistä, joilla tuomioistuin voi määräyksen antaa. Mainitun pykälän mukaan tuomioistuin voi antaa tällaisen määräyksen joko asianosaisen vaatimuksesta tai omasta aloitteestaan. Koska lakivaliokunta katsoo, ettei tällaisesta sääntelystä ole syytä luopua, se ehdottaa pykälässä edelleen säädettäväksi myös siitä, kenen aloitteesta määräys tutkimuksen tekemiseen voidaan antaa. Samalla valiokunta ehdottaa pykälää selvennettäväksi siten, että tuomioistuin voi antaa pykälässä tarkoitetun tutkimusmääräyksen vain siinä vireillä olevassa asiassa.

3 §. Tutkimuksen tekijä. Pykälän mukaan oikeusgeneettinen isyystutkimus voitaisiin tehdä Kansanterveyslaitoksessa taikka Terveystieteiden tutkimuskeskuksen luvan saaneessa yliopiston laitoksessa tai terveydenhuollon yksikössä.

Ehdotettu säännös vastaa eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista annetun asetuksen (674/1976) 2 §:n 1 momenttia. Hallituksen esityksen perusteluista (s. 14/11) käy ilmi, että veritutkimuslain voimassaolon aikana kaikki lastenvalvojan tilaamat tai tuomioistuimen määräämät veritutkimukset on tehty Kansanterveyslaitoksessa ja että edellä mainitun asetuksen 2 §:n mukaisia hyväksymisiä ei ole haettu. Tosin hallituksen esityksen antamisen jälkeen Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos on toukokuussa 2004 saanut luvan tehdä veritutkimuslain mukaisia tutkimuksia. Hallituksen esityksen perusteluissa todetusta tosiasiallisesta tilanteesta huolimatta esityksessä pidetään tarkoituksenmukaisena, että nykyisen kaltainen lupamenettely sisällytetään myös uuteen lakiin.

Lakivaliokunnan mielestä hallituksen esityksessä ei ole esitetty perusteita lupamenettelyn tarpeellisuudelle ottaen erityisesti huomioon se, että valiokunnan saaman selvityksen mukaan Kansanterveyslaitoksen ohella nykyisin ainoastaan Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen

laitoksella on vaadittava asiantuntemus oikeusgeneettisten tutkimusten tekemiseen. Asiallisesti nämä tutkimukset myös pitkälti vastaavat niitä DNA-tutkimuksia, joita ulkomaalaislain (301/2004) 65 §:n nojalla tehdään biologiseen sukulaisuuteen perustuvan perhesiteen selvittämiseksi. Näiden tutkimusten tekijöiksi ulkomaalaislain 66 §:ssä säädetään nimenomaisesti Kansanterveyslaitos ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa, että jo laissa suoraan osoitetaan tutkimusten tekijöiksi Kansanterveyslaitos ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos.

5 §. *Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta.* Pykälässä säädetään siitä, millä edellytyksillä oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan määrätä tehtäväksi kadonneesta tai kuolleesta henkilöstä aiemmin otetusta kudospäätteestä, sekä siitä, milloin näyte voidaan ottaa vainajasta, jota ei vielä ole haudattu tai tuhattu. Lakivaliokunta ehdottaa, että pykälän 1 momenttia selvennetään sanonnallisesta

6 §. *Miehen vanhempien tutkiminen.* Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tuomioistuin voi määrätä oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tehtäväksi miehen vanhemmista yhdessä, jos mies on kadonnut tai kuollut eikä tutkimusta voida tehdä 5 § :n 1 tai 2 momentin nojalla.

Hallituksen esityksen lähtökohtana (ks. s. 10/11) on, että selvyyden saaminen isyydestä on lapsen kannalta hyvin tärkeää. Kun oikeusgeneettinen isyystutkimus tehdään miehen vanhemmista yhdessä, tutkimuksen tekijälle ei valiokunnan saaman selvityksen mukaan myöskään sinänsä paljastu, johtuuko isäksi oletetun miehen tutkimuksessa saama poissuljenta siitä, ettei mies ole lapsen biologinen isä vai siitä, ettei hän ole vanhempiensa lapsi. Hallituksen esityksen perusteluista (s. 10/11) ilmenee myös, että miehen vanhempien tutkiminen ei välttämättä johda biologisen isyyden selville saamiseen. Periaatteelliselta kannalta on huomattavaa, että oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella joka tapauksessa puututaan miehen vanhempien perustuslain 7 §:ssä taattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän suojaan. Merkillepantavaa on myös se, että vain miehen toisen vanhemman samoin kuin miehen muiden sukulaisten tutkiminen edellyttää 7 §:n mukaan näiden suostumusta.

Eri sääntely-vaihtoehtoja harkitessaan lakivaliokunta on päätenyt arvioon, jonka mukaan sinänsä tärkeää pyrkimystä biologisen isyyden selvittämiseen ei voida pykälän 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa pitää niin painavana, että kadonneen tai kuolleen miehen vanhemmat olisi siihen vedoten syytä vastoin tahtaan viime kädessä pakkokeinoin velvoittaa alistumaan oikeusgeneettiseen tutkimukseen. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa pykälän 1 momenttia

muutettavaksi siten, että tutkimus voidaan tehdä molemmista miehen vanhemmista vain, jos nämä siihen suostuvat. Samalla pykälään ehdotetaan tehtäväksi sanonnallinen muutos, jolla korostetaan sitä, ettei näytteitä tarvitse ottaa kummastakin vanhemmista samanaikaisesti vaan että näytteenotto voidaan järjestää myös eri tilaisuuksissa.

Pykälän 2 *momentin* mukaan 5 §:n 1 ja 2 momentin säännöksiä kadonneen tai kuolleen tutkimisesta sovelletaan, jos miehen isä tai äiti on kadonnut tai kuollut. Edellä 1 momenttiin ehdotettu muutos huomioon ottaen ei ole perusteltua, että päätösvalta tutkimukseen määräämisestä siirtyisi kokonaan tuomioistuimelle, jos tutkittavaksi haluttu henkilö ei enää ole itse ilmaisemassa tahtoaan. Toisaalta valiokunnan mielestä perusteltu ei ole myöskään sellainen ratkaisu, että viime kädessä esimerkiksi vainajan oikeudenomistajat saisivat päättää 5 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen tutkimusten tekemisestä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa momenttiin lisättäväksi säännöksen, jonka mukaan tuomioistuin ei saa määrätä tutkimusta tehtäväksi, jos on syytä olettaa, että kadonnut tai kuollut vanhempi ei olisi antanut suostumustaan tutkimuksen tekemiseen.

Tällaisissa tilanteissa tuomioistuimen on huolehdittava, että sittemmin kadonneen tai kuolleen henkilön aiemmasta suhtautumisesta isyyden selvittämiseen esitetään mahdollisuuksien mukaan riittävä selvitys. Käytännössä tällaisena selvityksenä tulevat kyseeseen lähinnä miehen edesmenneen tai kadonneen vanhemman esittämät lausumat sekä muu näyttö, jotka osoittavat tämän suhdetta omaan poikaansa ja kyseessä olevaan lapseen, jos viimeksi mainittu on syntynyt jo ennen miehen vanhemman kuolemaa tai katoamista. Tuomioistuimen asiana on sitten kaiken käytettävissään olevan aineiston perusteella tehdä kokonaisarvioon perustuva ratkaisu kuolleen tai kadonneen henkilön oletetusta tahdosta. Koska tällaisen kokonaisarvion tekeminen on aina jossain määrin epävarmaan aineistoon perustuvaa, kynnys tutkimusmääräyksen antamatta jättämiselle ei voi olla kovin korkea. Tämän vuoksi valiokunnan ehdottaman säännöksen mukaan määräystä ei tule antaa, jos on syytä olettaa, että kuollut tai kadonnut vanhempi ei olisi antanut suostumustaan tutkimuksen tekemiseen.

7 §. Miehen muiden sukulaisten tutkiminen. Pykälässä säädetään niistä edellytyksistä, joilla oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan tehdä miehen sukulaisille silloin, kun 4—6 §:ssä tarkoitettu tutkimus ei tule kyseeseen.

Valiokunnan 6 §:ään ehdottaman muutoksen vuoksi tämän pykälän ja tätä välittömästi seuraavien pykälien sisältö on tarpeen ryhmitellä uudelleen.

Valiokunta ehdottaa, että hallituksen esityksen *1 momenttiin* sisältyvät säännökset laillisen edustajan antamasta suostumuksesta poistetaan tästä pykälästä ja siirretään muutettuina uuteen 9 §:ään.

Edellä esitetyistä syistä valiokunta ehdottaa myös, että hallituksen esityksen 7 §:n 2 *momentin* sääntely sijoitetaan 11 §:n 1 momentiksi. Tällöin 7 §:ään jää perussäännös siitä, millä edellytyksillä tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi miehen toisesta vanhemmasta tai miehen muusta sukulaisesta.

9 §. *Suostumuksen antaminen ja peruuttaminen. (Uusi)* Valiokunta ehdottaa uutta pykälää, jonka 1 *momentissa* säädetään suostumuksen antamisesta silloin, kun tutkittava ei kykene ymmärtämään asian merkitystä. Pykälän 2 *momenttiin* ehdotetaan puolestaan otettaviksi säännökset suostumuksen peruuttamisesta.

Hallituksen esityksen 7 §:n 1 momentin mukaan tutkittavaksi määrättävän henkilön laillinen edustaja voi antaa suostumuksen tutkimukseen, jos tutkittava ei alaikäisyyden, mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä. Koska valiokunnan edellä ehdottaman 6 §:n mukaan myös miehen molempien vanhempien tutkiminen edellyttää näiden suostumusta, pykälän 1 momentin säännökset laillisen edustajan antamasta suostumuksesta ja sen edellytyksistä on tarpeen muuttaa viittamaan 6—8 §:ään.

Hallituksen esityksestä poiketen valiokunta katsoo, että laillisen edustajan oikeutta suostumuksen antamiseen ei ole perusteltua sulkea ehdottomasti pois kaikissa niissä tapauksissa, joissa voisi tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Sen sijaan valiokunta pitää tärkeänä, että säännöksessä tarkoitettu laillinen edustaja pyrkii aina arvioimaan, miten hänen päämiehensä suhtautuisi tutkimuksen tekemiseen, jos tämä ymmärtäisi asian merkityksen. Tällöin yhtenä arvioinnissa huomioon otettavana seikkana tulevat kyseeseen myös hallituksen esityksen 7 §:ssä mainitut, tutkimuksessa mahdollisesti paljastuvat syntyperää koskevat tiedot. Tämän arviointivelvollisuuden toteuttamiseksi valiokunta ehdottaa säännöstä, jonka mukaan laillinen edustaja ei voi antaa suostumusta tutkimuksen tekemiseen, jos on syytä olettaa, että hänen päämiehensä ei asian ymmärtäessään olisi antanut suostumustaan tutkimuksen tekemiseen. Säännöksessä asetettava kynnys suostumuksen antamatta jättämiselle on tältä osin sama kuin ehdotetussa 6 §:n 2 momentissa.

Hallituksen esityksen perustelujen (s. 17/1) mukaan tutkittaessa miehen muita sukulaisia kuin hänen molempia vanhempiaan kyseiset henkilöt voisivat peruuttaa suostumuksensa siihen asti, kun tutkimustulokset ovat tulleet tai voineet tulla tutkittavan tai muiden asianosaisten tietoon. Suostumusta ei siis voisi peruuttaa enää sen jälkeen, kun tutkimustulokset sisältävä lausunto on lähetetty tuomioistuimelle. Lakivaliokunnan mielestä mahdollisuus annetun suostumuksen peruuttamiseen on niin merkittävä seikka, että siitä ja sitä koskevista aikarajoista on syytä säätää

laissa. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että peruuttamista koskeva säännös lisätään tämän pykälän 2 momentiksi. Tällöin käy selväksi myös se, että säännös koskee muitakin kuin 1 momentissa tarkoitettuja tapauksia, joissa suostumuksen antaa tutkittavan henkilön laillinen edustaja.

Tämän pykälän sekä lakiin jäljempänä niin ikään uutena otettavaksi ehdotetun 10 §:n lisäämisen vuoksi lain pykälien numerointi muuttuu.

10 §. *Kuuleminen. (Uusi)* Hallituksen esityksen perustelujen (s. 18/1) mukaan yleisistä prosessioikeudellisista periaatteista seuraa, että tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista kuultava tutkittavaa ja tämän laillista edustajaa. Lakivaliokunnan mielestä kuulemistilaisuuden varaaminen on yksilöiden oikeusturvan kannalta niin keskeinen asia, että siitä on nimenomaisesti säädettävä laissa. Erityisen tärkeää on, että vastoin tahtoaan tutkimukseen määrättävät henkilöt saavat tilaisuuden esittää näkemyksensä tutkimusmääräyksen antamisen edellytyksistä. Valiokunta ehdottaakin, että kuulemista koskevat säännökset otetaan lakiin sen uudeksi 10 §:ksi.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan ennen kuin tuomioistuin määrää oikeus-geneettisen isyystutkimuksen tehtäväksi 4 tai 6—8 §:n nojalla, sen on varattava isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian asianosaisille sekä asianosaispiirin ulkopuolisille tutkittavaksi määrättäville henkilöille tilaisuus tulla kuulluksi.

Pykälän 2 momentissa säädetään kuulemisesta niissä tilanteissa, joissa tutkimusta ei tehdä elävästä henkilöstä vaan kadonneen tai kuolleen henkilön kudosnäytteestä. Tällaisissa tilanteissa kuulemistilaisuuden varaaminen on tarpeen lähinnä sen vuoksi, että lähisukulaisten piiri saa mahdollisuuden esittää tuomioistuimelle näkemyksensä tutkimusmääräyksen antamisen edellytyksistä. Kyseeseen tuleva henkilöpiiri määräytyy sen mukaan, kenestä tutkittava kudosnäyte on otettu. Tilaisuus tulla kuultavaksi on ehdotuksen mukaan varattava kyseisen henkilön aviopuolisolle tai leskelle sekä lisäksi tällaisen henkilön lakimääräisille perillisille. Jos kadonneelle henkilölle on määrätty edunvalvoja, tilaisuus tulla kuulluksi on varattava myös tälle. Kadonneen henkilön osalta säännöksessä tarkoitettu henkilöpiiri vastaa asiallisesti sitä, jolle uuden kuulleeksi julistamisesta annetun lain (127/2005) 8 §:n mukaan on varattava tilaisuus tulla kuulluksi kuulleeksi julistamista koskevan hakemuksen johdosta (ks. HE 82/2004 vp, s. 21/1).

11 (9) §. *Velvoite näytteen antamiseen.* Hallituksen esityksen 9 §:n 1 momentissa säädetään tuomioistuimen velvollisuudesta asettaa sakon uhka antamansa tutkimusmääräyksen noudattamisen tehosteeksi. Pykälän 2 momentti sisältää säännöksen näytteen ottamisesta annettavasta todistuksesta.

Koska valiokunnan edellä ehdottaman 6 §:n mukaan myös miehen molempien vanhempien tutkiminen on sidottu näiden suostumukseen, valiokunta ehdottaa, että pykälän uudeksi *1 momentiksi* otettavaksi säännöksen tuomioistuimen velvollisuudesta hankkia 6 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa tutkimuksen tekijältä lausunto siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Sen varmistamiseksi, että tutkittava tai tämän puolesta suostumuksen antava laillinen edustaja saa ennen suostumuksen antamista säännöksessä tarkoitettujen lausunnon sisältämät tiedot, valiokunta ehdottaa momenttiin myös säännökstä, jonka mukaan lausunto tulee laatia kirjallisesti ja antaa tiedoksi tutkittavalle tai, 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, hänen lailliselle edustajalleen.

Valiokunta ehdottaa lisäksi, että pykälän *2 momenttiin* (hallituksen esityksen mukaiseen 1 momenttiin) tehdään sanonnallinen tarkistus ja että pykälän otsikko muutetaan sen uutta sisältöä vastaavaksi.

12 (10) §. Velvoitteen noudattamatta jättäminen. Pykälässä säädetään niistä seuraamuksista, joita tutkittavalle voi koitua tuomioistuimen antaman määräyksen laiminlyömisestä.

Valiokunnan 11 (9) §:ään tekemien muutosten vuoksi on pykälän *1 momenttiin* sisältyvää säännösviittausta samoin kuin pykälän otsikkoa tarpeen muuttava.

Koska valiokunta on edellä ehdottanut lakiin lisättäviksi uudet 9 ja 10 §:n, tämän pykälän *2 momenttiin* sisältyvät pykäläviittaukset on muutettava. Samalla valiokunta ehdottaa momenttiin tehtäväksi sanonnallisen selvennyksen.

Pykälän *3 momentin* mukaan lääkäriellä on oikeus saada virka-apua poliisilta, kun tutkittava tuodaan näytteen ottamiseen. Valiokunta ehdottaa säännöstä selvennettäväksi niin, että poliisi on velvollinen antamaan virka-apua sekä henkilön tuomiseksi näytteen ottamiseen että itse näytteen ottamisen toteuttamiseksi. Samalla valiokunta ehdottaa momentin alkuosan tarpeettomana poistettavaksi.

13 (11) §. Näytteen ottaminen. Pykälä sisältää säännökset siitä, miten oikeusgeneettisessä isyyystutkimuksessa tarvittava näyte otetaan ja kuka sen saa ottaa.

Valtioneuvoston asetuksella on tarkoitus säätää, että ennen näytteen ottamista tutkittavan on selvitettävä henkilöllisyytensä toimenpiteen suorittavalle lääkärielle. Yksilön oikeusturva samoin kuin tutkimuksen luotettavuuden takaaminen edellyttävät, että tutkittavan henkilöllisyydestä ei saa olla epätietoisuutta. Erityisen tärkeää henkilöllisyydestä varmistuminen on silloin, kun näyte joudutaan 12 §:n 2 momentin nojalla ottamaan vastoin tutkittavan tahtoa. Näistä syistä

lakivaliokunta ehdottaa, että pykälän 3 momenttiin lisätään säännös, jonka mukaan lääkärin on ennen näytteen ottamista todettava tutkittavan henkilöllisyys.

14 (12) §. *Uuden näytteen ottaminen.* Pykälä sisältää säännökset siitä, miten on meneteltävä, jos tutkittavasta on tarpeen ottaa uusi näyte.

Ehdotetusta pykälästä ei nyt käy selvästi ilmi, ovatko esimerkiksi 11 (9) §:n säännökset uhkasakon asettamisesta ja 12 (10) §:n säännökset tutkittavan noutamisesta tutkimukseen sovellettavissa myös tässä tarkoitetun uuden näytteen kohdalla. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdottaa pykälää selvennettäväksi tältä osin. Samalla valiokunta on tarkistanut pykälän sanamuotoa.

16 (14) §. *Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta.* Pykälässä säädetään siitä, millä edellytyksillä lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö saa ottaa vainajasta näytteen tulevan tutkimuksen varalta, vaikka tuomioistuin ei ole määrännyt tutkimusta tehtäväksi eivätkä vainajan omaiset ole antaneet siihen lupaa.

Lakivaliokunnan mielestä pykälän sanamuoto ei kovin hyvin vastaa sen perusteluissa (s. 19/11) ilmaistua tarkoitusta. Ensinnäkään pykälästä ei käy ilmi, että se kattaa myös tapaukset, joissa tuomioistuin ei ole antanut 11 (9) §:n mukaista tutkimusmäärä-ystä. Toiseksi pykälän sanamuoto jättää myös epäselväksi sen, kuka tai ketkä voivat esittää pykälässä tarkoitetun pyynnön. Myös "vainajan omaisef-käsitteen sisältö jää epäselväksi, vaikka heillä on ehdotuksen mukaan viime kädessä oikeus kieltää tutkimuksen tekeminen.

Perustelut ja niistä ilmi käyvä sääntelyn tarkoitus huomioon ottaen pykälässä tarkoitetun pyynnön voivat esittää vain sellaiset henkilöt, jotka voivat olla osallisina myöhemmässä isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa oikeudenkäynnissä. Perustelujen nimenomaisen maininnan mukaan tällainen tilanne syntyy tavallisimmin silloin, kun mies kuolee naisen ollessa raskaana. Jos nainen ei tällöin ollut avioliitossa miehen kanssa, isyyden vahvistamiseksi joudutaan ajamaan kannetta. Sääntelyn tarkoituksen huomioon ottamiseksi lakivaliokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi säännökset siitä, ketkä ovat oikeutettuja esittämään siinä tarkoitetun pyynnön.

"Vainajan omaisef-käsitteellä tarkoitetaan esityksen perustelujen (s. 19/11) mukaan vainajan puolisoa ja perillisasemassa olevia perillisiä. Lakivaliokunta ehdottaa, että pykälässä tällaisiksi omaisiksi määritellään suoraan vainajan leski sekä hänen perillisensä. Tämä henkilöpiiri vastaa sitä, jolle ehdotetun 10 §:n 2 momentin mukaan on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos tutkimus aiotaan 5 §:n nojalla tehdä vainajasta otettavasta kudosnäytteestä.

Ehdotetun pykälän mukaan näyte saadaan hävittää, kun kaksi vuotta on kulunut sen ottamisesta, jollei näytteen ottajalle ole selvitetty, että isyyden vahvistamista tai kumoamista

koskeva asia on vireillä. Koska pykälän alkuosassa näytteen ottajaksi osoitetaan yksittäinen lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö, lakivaliokunnan käsityksen mukaan ei ole tarkoituksenmukaista jättää näytteen hävittämistä yksinomaan näytteen ottaneen henkilön omaan päätösvaltaan. Sopivimmin päätöksenteko asiassa kuuluu sen sijaan sille taholle, joka kyseisenä ajankohtana pitää näytettä laillisesti hallussaan. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa säännöksen muotoiltavaksi tältä osin vastaavalla tavalla kuin jäljempänä 17 (15) §:n 1 momentin. Lakiteknisen selkeyden vuoksi valiokunta on jakanut pykälän kahteen eri momenttiin.

Valiokunta on kiinnittänyt lisäksi huomiota siihen, että säännöksen sanamuoto poikkeaa ehdotetusta 5 §:n 2 momentista, jonka mukaan tutkimus voidaan tehdä vainajasta otetusta kudospäätteestä, jos vainajaa ei ole vielä tuhattu tai haudattu. Viimeksi mainittu rajausta puuttuu nyt esillä olevasta pykälästä. Saadun selvityksen mukaan tässä pykälässä on haluttu mahdollistaa tutkimuksen tekeminen vainajasta myös silloin, kun hauta on muun lainsäädännön perusteella perusteella avattu vainajan tutkimiseksi. Vaikka tällaiset tilanteet ovatkin epäilemättä erittäin poikkeuksellisia, valiokunta ei tästä huolimatta ole päätenyt ehdottamaan sanamuodon muuttamista samanlaisiksi kuin 5 §:n 2 momentissa. Valiokunta korostaa kuitenkin samalla siitä, että nyt ehdotettu säännös ei — kuten ei mikään muukaan säännös tässä laissa — missään tapauksessa oikeuta tuomioistuinta antamaan määräystä haudan avaamisesta oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tekemiseksi.

17 (15) §. Näytteen hävittämiskielto. Pykälä sisältää säännökset, joiden mukaan tuomioistuin voi antaa kiellon hävittää 5, 6, 8 tai 16 (14) §:n nojalla otetun näytteen.

Saadun selvityksen mukaan säännöksen *1 momentissa* pyritään osoittamaan ne henkilöt, joista otettuja näytteitä säädettävä hävittämiskielto voi koskea. Säännöksen soveltamisalan on lisäksi tarkoitus rajoittua niihin tapauksiin, joissa siinä tarkoitettu henkilöstä on jo aiemmin muun kuin nyt säädettävän lain nojalla otettu isyystutkimukseen kelpaava näyte. Säännöksellä ei sen sijaan ole haluttu viitata siihen menettelyyn tai niihin edellytyksiin, joita näytteen ottamiselle eri tapauksissa ehdotetaan säädettäväksi. Valiokunta on muuttanut säännöksen sanamuodon vastaamaan tätä tarkoitusta. Samalla valiokunta on täsmentänyt niiden toimijoiden joukkoa, joihin kielto voidaan kohdistaa.

Edellä esitetty 1 momentin tarkoitus huomioon ottaen valiokunnan mielestä ei myöskään ole perusteita sille, että hävittämiskielto ei voisi koskea näytettä, joka on otettu 7 §:ssä tarkoitettu miehen muusta sukulaisesta. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että säännöksen henkilöllisen soveltamisalan määrittelyssä siinä viitataan myös siihen.

Ehdotetun kiellon tarkoituksena on turvata näytteen säilyttäminen käytettäväksi todisteena vireillä olevassa tai vireille tulevassa asiassa, joka koskee isyyden vahvistamista tai kumoamista.

Tähän tarkoitukseen nähden lakivaliokunta ehdottaa momenttia täydennettäväksi säännöksellä, jonka mukaan siinä tarkoitettu kiello tulee voimaan heti, kun asiaa koskeva hakemus on annettu tiedoksi sille terveydenhuollon toimijalle, jolle kielloa haetaan.

Lakivaliokunnan mielestä on selvää, että jos tuomioistuin on asettanut määräyksen tehosteeksi uhkasakon, se voi sen myös tuomita maksettavaksi siinä tapauksessa, että määräystä rikotaan. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että tällainen säännös poistetaan *3 momentista* ja että sen tilalle sijoitetaan kiellon hakemista koskevat menettelyjä toimivaltasäännökset.

Hallituksen esityksen 16 §:n 3 momentin mukaan näytteen hävittämistä koskevan kiellon määräämiseen sovellettaisiin eräitä oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännöksiä. Lakivaliokunnan mielestä mainitut turvaamistoimia koskevat säännökset eivät kovin hyvin sovellu näytteen hävittämistä koskevan kiellon käsittelyyn. Tästä syytä lakivaliokunta ehdottaa, että jos isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevaa oikeudenkäyntiä ei ole vireillä, hakemus käsitellään siinä järjestyksessä kuin oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään hakemusasioista. Samalla on syytä säätää siitä, mikä tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään tällaisia hakemuksia. Näytteen hävittämiskielloa koskevan asian luonteesta johtuu, että kiello on tarpeen säätää olemaan voimassa heti siitä lähtien, kun kielloa koskeva hakemus on annettu tiedoksi sille, jolle kielloa haetaan annettavaksi.

Valiokunta on tehnyt pykälän otsikkoon kielellisen tarkistuksen.

18 (16) §, Oikeudenkäymiskaaren eräiden säännösten soveltaminen. Pykälään on koottu viittaukset niihin oikeudenkäymiskaaren säännöksiin, joita ehdotetaan sovellettaviksi oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia koskevia asioita käsiteltäessä.

Pykälän / *momentti* sisältää lukuisia viittauksia, joiden tarkoituksena on osoittaa, miten uhkasakkoa asetettaessa ja tuomittaessa menetellään. Valitusoikeus uhkasakkoa koskevista tuomioistuimen päätöksistä määräytyy puolestaan tämän pykälän 3 momentin ja oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 1 §:n mukaan. Säännöksen selkeyden parantamiseksi valiokunta ehdottaa meneteltäväksi lakiteknisesti siten, että viittauksista luovutaan ja säännöksen tarkoitettu sisältö kirjoitetaan suoraan näkyviin tähän lakiin.

Pykälän 2 *momentin* mukaan näytteen ottamiseen tuotavaksi määrätty tutkittava voitaisiin ottaa säilöön. Säilöön ottamiseen sovellettaisiin, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 32 §:ssä sekä 33 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään. Viimeksi mainitun lainkohdan mukaan vapaudenmenetys voisi kuljetusaikoinen kestää jopa kolme päivää. Tosin alle 15-vuotiaiden lasten osalta lakiin ehdotetaan erityissäännöstä, jonka mukaan tällainen henkilö voitaisiin kuljetusajat mukaan lukien pitää säilössä enintään neljä tuntia.

Lakivaliokunnan mielestä ehdotetut säännökset mahdollistavat varsin pitkälle menevän puuttumisen tutkittavien henkilökohtaiseen vapauteen. Koska valiokunnan saaman selvityksen mukaan näytteen ottaminen on varsin yksinkertainen ja nopeahko toimenpide, myös säännösten käytännön tarve on varsin kyseenalainen. Näistä syistä valiokunta ehdottaa säilöön ottamista koskevien säännösten poistamista. Tällöin momenttiin jää vain säännös kustannusten maksamisesta ja korvaamisesta silloin, kun tutkittava on määrätty tuotavaksi näytteen ottamiseen.

Lakivaliokunta on edellä ehdottanut, että hallituksen esityksen 3 *momentin* säännökset sijoitetaan muutettuina 17 (15) §:n 3 momentiksi. Näiden säännösten tilalle valiokunta ehdottaa sijoitettavaksi 3 momentiksi muutoksenhakua koskevan säännöksen.

Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan käräjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tekemään ratkaisuun saa hakea muutosta valittamalla vain, jos se on nimenomaisesti sallittu. Tästä on puolestaan seurannut muun muassa se, että veritutki-muslain 8 §:n 1 momentti huomioon ottaen muutoksenhakuoikeutta ei ole käräjäoikeuden päätökseen, jolla joku veloitetaan sakon uhalla antamaan isyyden selvittämiseksi tarvittava verinäyte. Tällaisen päätöksen on voinut saattaa hovioikeuden tutkittavaksi vain oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa tarkoitettuna tuomiovirhekanteluna (ks. KKO 1999:50).

Säädettävän lain mukaan tuomioistuin tekee oikeudenkäynnin aikana useita erilaisia ratkaisuja. Tällaisia ovat ennen kaikkea tutkimukseen määräämistä koskevat päätökset, joista osa voidaan antaa myös ilman tutkittavaksi määrättävän henkilön suostumusta. Etenkin viimeksi mainituissa tilanteissa on selvää, että määräyksen saaneella henkilöllä tulee olla oikeus hakea määräykseen muutosta ennen kuin näyte on otettu ja itse isyysasia ratkaistu. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että pykälän 3 momenttiin otetaan muutoksenhakua koskeva nimenomainen säännös.

19 (17) §. *Matka- ja toimeentulokustannusten maksaminen ennakolta.* Pykälä sisältää säännökset siitä, milloin näytteen ottamiseksi tehtävän matkan kustannukset maksetaan ennakolta valtion varoista ja millä edellytyksillä tällainen ennakko voidaan määrätä maksettavaksi takaisin.

Pykälän 1 *momentin* mukaan muulle kuin isyysasian asianosaiselle on valtion varoista aina määrättävä maksettavaksi näytteen ottamiseksi välttämättömät matka- ja toimeentulokustannukset. Koska tällaiset matka- ja toimeentulokustannukset jäänevät useimmissa tapauksissa melko pieniksi, lakivaliokunta ehdottaa sääntelyä kevennettäväksi niin, että näitä kustannuksia ei viran puolesta määrätä korvattaviksi vaan että tutkimukseen määrättyllä henkilöllä on oikeus saada korvaus, jos hän niin pyytää. Samalla menettelyn yksinkertaistamiseksi

ehdotetaan, että kustannukset tällöinkin suoritetaan ennakolta ainoastaan silloin, kun pykälässä tarkoitettu henkilö sitä pyytää.

Ehdotetun 2 momentin perustelujen (s. 21/11) mukaan maksettua ennakkoa ei peritä takaisin, jos henkilöllä on ollut tehtävän täyttämättä jättämiseen laillinen este. Lakivaliokunta ehdottaa, että tästä otetaan selvyyden vuoksi säännökseen nimenomainen maininta. Tällaisen esteen selvittäminen edellyttänee jo oikeusturvasyistä säännönmukaisesti myös sitä, että asianomaiselle henkilölle varataan tilaisuus esittää siitä selvitystä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa momenttiin lisättäväksi kuulemista koskevan säännöksen.

Saadun selvityksen mukaan lain voimaantultua annettavassa valtioneuvoston asetuksessa on tarkoitus viitata valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annettuun asetukseen (813/1972). Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että tällainen puhdas viittaussäännös sisällytetään jo tähän lakiin ja että myös asetus näin ollen mainitaan 3 momentissa.

20 (18) §. *Kustannusten maksaminen.* Valiokunta on tarkistanut pykälässä olevat lain sisäiset viittaukset.

21 (19)§. *Maksettujen kustannusten korvaaminen.* Pykälän mukaan tuomioistuin päättää 19 (17) ja 20 (18) §:n mukaan maksettujen korvausten jäämisestä valtion vahingoksi silloin, kun se ratkaisee isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian. Koska nykyisessä tuomioistuinikäytännössä näyte- ja tutkimuskulut jäävät valtion vahingoksi, lakivaliokunta ehdottaa pykälässä ilmaistavan pääsäännön muutettavaksi tämän mukaiseksi.

22 (20 §). *Korvauksen maksaminen muulla kuin asianosaiselle.* Valiokunta on tarkistanut pykälän otsikkoa sen sisältöä paremmin vastaavaksi.

HE:n 21 §. *Lupa ja luvan peruuttaminen.* Koska lakivaliokunta on edellä 3 §:n kohdalla ehdottanut, että tämän lain mukaisia oikeusgeneettisiä tutkimuksia tekevästä laitoksesta ja yksiköistä säädetään suoraan laissa, on 21 § tarpeettomana poistettava.

Pykälän poistamisen vuoksi jäljempänä seuraavan pykälän uusi numerointi muuttuu pienemmäksi.

HE:n 23 §. *Lain soveltaminen äitiyden vahvistamiseen ja kumoamiseen.* Lakivaliokunta on edellä 1 §:n yhteydessä ehdottanut, että äitiyden vahvistamista ja kumoamista koskevia asioita ei sisällytetä säädettävän lain soveltamisalaan. Tämän vuoksi hallituksen esityksen 23 § käy tarpeettomaksi, ja se on poistettava. Tällöin seuraavien pykälien numerointi muuttuu hallituksen esityksen alkuperäistä numerointia vastaavaksi.

24 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälä sisältää asetuksenantovaltuudet. Valiokunta on tarkistanut 3 kohtaan sisältyvän pykäläviittauksen.

Saadun selvityksen mukaan pykälän 6 ja 7 kohtien nojalla ei ole tarkoitus säätää korvauksen suorittamisen perusteista vaan korvauksen määrästä. Valiokunta on tarkistanut kohtien sanamuotoa tämän mukaisesti.

Pykälän 9 kohdan mukaan valtioneuvoston asetuksella säädetään myös tarpeellisten lomakkeiden kaavoista. Asetuksessa on tarkoitus säätää kuitenkin vain siitä, mitkä asiakirjat on laadittava oikeusministeriön vahvistaman kaavan mukaisille lomakkeille. Valiokunta on muuttanut kohdan sanamuodon vastaamaan tätä tarkoitusta.

Valiokunta on lisäksi tehnyt pykälän 10 kohtaan kielellisen tarkistuksen.

2. Laki isyyslain muuttamisesta

11 §. *Lääketieteellisten selvitysten hankkiminen.* Pykälässä säädetään lastenvalvojan velvollisuudesta hankkia isyyden selvittämiseksi tarpeellista lääketieteellistä selvitystä samoin kuin tällöin noudatettavasta menettelystä.

Edellä 1. lakiehdotuksen 10 §:n ja 16 (14) §:n kohdalla käytetyn terminologian mukaisesti valiokunta ehdottaa, että myös tämän pykälän 3 momentissa vainajaa tutkittaessa tarvittavan suostumuksen antajiksi osoitetaan suoraan laissa hänen leskensä ja perilliset. Tämä vastaa sitä henkilöpiiriä, joka 1. lakiehdotuksen 16 (14) §:n mukaisissa tilanteissa voi kieltää vainajasta otetun näytteen tutkimisen.

Valiokunta on lisäksi tarkistanut 3 momenttia kielellisesti.

Pykälän 4 momentissa säädetään, että jos tutkimus on tarkoitus tilata miehen tai äidin vanhemmasta yksin tai muusta sukulaisesta kuin miehen tai äidin vanhemmista, tutkimuksesta ja siihen annettavasta suostumuksesta on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 7 §:ssä säädetään.

Lakivaliokunta on edellä 1. lakiehdotuksen 6 §:n kohdalla ehdottanut, että myös miehen molemmista vanhemmista tehtävä tutkimus edellyttää näiden suostumusta. Tämän huomioon ottamiseksi momentin sanamuotoa on muutettava.

Lisäksi valiokunta on ehdottanut, että oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ehdotetun lain hallituksen esityksen mukaisen 7 §:n sisältö jaetaan uudelleen muotoillun 7 §:n, 9 §:n ja 11 §:n 1 momentin kesken. Jotta isyyslain 11 §:n 4 momentin sääntelytarve toteutuisi, sen sisältö on muutettava viittaamaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta säädettävän lain 9 §:ään ja 11 §:n 1 momenttiin.

Valiokunta on lisäksi tehnyt momentin sanontaan kielellisen tarkistuksen.

Lakialoite

Lakivaliokunta on edellä ehdottanut, että aloitteessa tarkoitettusta asiasta hyväksytään lausuma.

Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että lakialoite 136/2004 vp hylätään.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

*että l. ja 2. lakiehdotus hyväksytään muutettuina
(Valiokunnan muutosehdotukset),*

että lakialoite LA 136/2004 vp hylätään ja

*että hyväksytään yksi lausuma (Valiokunnan
lausumaehdotus).*

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

(1 ja 2 mom. kuten HE)

(3 mom. *poist.*)

2 §

Tutkimuksen teettäminen

Tuomioistuin voi käsiteltävänä olevassa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisena asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos isyyslain (700/1975) 11 §:ssä säädetyt edellytykset ovat olemassa.

Tutkimuksen tekijä

Tutkimus tehdään Kansanterveyslaitoksessa tai *Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksessa (tutkimuksen tekijä).*

4 §

(Kuten HE)

5

Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta

Jos 4 §:ssä tarkoitetun tutkittavan olinpaikasta ei voida saada tietoa, tuomioistuin voi määrätä, *että tutkimus tehdään* hänestä aiemmin otetusta, *saatavilla olevasta* kudosnäytteestä (*poist.*) tai että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja.

(2 ja 3 mom. kuten HE) 6 §

Miehen vanhempien tutkiminen

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi *molemmista* miehen vanhemmista *näiden suostumuksella*, jos mies on kadonnut tai kuollut eikä tutkimusta voida tehdä 5 §:n 1 tai 2 momentin nojalla.

1 §

Jos miehen isä tai äiti on kadonnut tai kuollut, sovelletaan mitä 5 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, *jollei ole syytä olettaa, että kadonnut tai kuollut vanhempi ei olisi antanut suostumustaan tutkimuksen tekemiseen.*

Miehen muiden sukulaisten tutkiminen

Jos tutkimusta ei voida määrätä tehtäväksi 4—6 §:ssä säädetyllä tavalla, tuomioistuin voi määrätä sen tehtäväksi miehen toisesta vanhemmasta tai muusta sukulaisesta tämän suostumuksella. *(Poist.)*

(2 mom. poist.)

8 §

(Kuten HE)

9 § *(Uusi)****Suostumuksen antaminen ja peruuttaminen***

Tutkittavan edunvalvoja tai muu laillinen edustaja voi antaa suostumuksen tutkimuksen tekemiseen, jos tutkittava ei ikänsä, mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä eikä ole syytä olettaa, että tutkittava ei asian ymmärtäessään antaisi suostumustaan tutkimuksen tekemiseen.

Tutkittava taikka 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojansa tai muu laillinen edustajansa voi peruuttaa annetun suostumuksen, kunnes tutkimuksen tulokset on toimitettu tuomioistuimelle.

10 § *(Uusi)****Kuuleminen***

Ennen 4 tai 6—8 §:ssä tarkoitetun tutkimusmääräyksen antamista tuomioistuimen on varattava isyyden kumoamista tai vahvistamista koskevan asian asianosaiselle ja tutkittavaksi määrättävälle henkilölle tilaisuus tulla kuidluksi.

1 §

Jos tutkimus tehdään 5 §:n nojalla kudosnäytteestä, tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista varattava tilaisuus tulla kuulluksi sen henkilön aviopuolisolle tai leskelle sekä perillisille, josta näyte on otettu tai aiotaan ottaa. Jos kadonneelle henkilölle on määrätty edunvalvoja, myös tälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

U(9) §***Tutkimusmääräyksen antaminen***

Ennen kuin tuomioistuin määrää tutkimuksen tehtäväksi 6—8 §:n nojalla, sen on pyydettävä tutkimuksen tekijältä kirjallinen lausunto siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Lausunto on annettava tiedoksi tutkittavalle taikka 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen. (Uusi)

Määrätessään tutkimuksen tehtäväksi elossa olevasta henkilöstä tuomioistuimen on velvoitettava tutkittava sakon uhalla määrääjassa osoittamaan todistuksella, että hänestä on otettu tarvittava näyte. Jos määräys koskee alle 15-vuotiasta lasta, *uhkasakko* on asetettava lapsen lailliselle edustajalle. *Uhkasakkoa* ei saa asettaa sille, josta näyte voidaan ottaa ainoastaan hänen suostumuksellaan. (3 mom. kuten HE:n 2 mom.)

i2 (10) §

Tutkimusmääräyksen noudattamatta jättäminen

Jos se, jolle on // §:n 2 momentin nojalla asetettu *uhkasakko*, on ilman laillista estettä jättänyt *tuomioistuimen antaman tutkimusmääräyksen* täyttämättä, tuomioistuin voi tuomita hänet *uhkasakkoon* ja, jos näytteen ottaminen on yhä tarpeen asian selvittämiseksi, asettaa (*poist.*) uuden, korkeamman *uhkasakon*.

Jos on todennäköistä, ettei tutkittava tai hänen laillinen edustajansa *uhkasakosta* huolimatta noudata 11 §:n 2 momentissa tarkoitettua *tutkimusmääräystä*, tuomioistuin voi *uhkasakon asettamisen* sijasta määrätä, että tutkittava on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tai hänen laillisen edustajansa tahtoa.

Poliisi on velvollinen antamaan näytteen ottamiseen tuomista ja näytteen ottamista varten tarvittavaa virka-apua.

1 §

/5(11)§

Näytteen ottaminen

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Näytteen ottaa laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö. *Ennen näytteen ottamista lääkärin on todettava tutkittavan henkilöllisyys.*

^(12)§

Uuden näytteen ottaminen

Jos tutkimusta ei voida tehdä 13 §:n mukaan otetusta näytteestä taikka jos tutkimustuloksen varmentaminen tai täydentäminen ennen lausunnon antamista on tarpeen, tutkimuksen tekijän on viipymättä ilmoitettava uuden näytteen tarpeellisuudesta *tutkimusmääräyksen antaneelle tuomioistuimelle tai tutkimuksen tilanneelle lastenvalvojalle. Antaessaan uuden tutkimusmääräyksen tuomioistuimen on (poist.) asetettava määräaika, jonka kuluessa tutkittavan on osoitettava, että uusi näyte on otettu. Tutkimusmääräyksen antamiseen ja uuden näytteen ottamiseen sovelletaan, mitä 11 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 12 ja 13 §:ssä säädetään.*

15 (13) §

(Kuten HE)

/6(14)§

Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta

Laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö saa pyynnöstä ottaa vainajasta näytteen mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan *lesken ja perillisten* suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen isyyden vahvistamista tai kumoamista varten. *Oikeus pyynnön esittämiseen on sillä, joka isyyslain mukaan voi ajaa kannetta isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.*

Edellä 1 momentissa tarkoitettu näyte saadaan hävittää, kun kaksi vuotta on kulunut sen ottamisesta, jollei näytettä hallussaan pitävälle sairaalalle, terveydenhuollon toimintayksikölle,

1 §

yliopiston laitokselle tai terveydenhuollon ammattihenkilölle ole selvitetty, että isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on vireillä. Näin otettua näytettä ei saa tutkia ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta tai tuomioistuimen antamaa määräystä. (Uusi)

77(15) § Näytteen

hävittämiskielto

Tuomioistuin voi (*poist.*) sakon uhalla kieltää sairaalaa, terveydenhuollon toimintayksikköä, yliopiston laitosta tai terveydenhuollon ammattihenkilöä hävittämästä 5—8 tai 14 §:ssä tarkoitetusta henkilöstä muuten kuin tämän lain nojalla otettua näytettä. Kielto voidaan määrätä hakemuksesta, jos hakija antaa selvityksen siitä, että näytteen säilyttäminen voi olla tarpeen todisteiden saamiseksi sellaisessa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jossa hakija on asianosaisena tai jonka hän aikoo panna vireille. *Hakemus on viipymättä annettava tiedoksi sille, jolle kieltoa haetaan annettavaksi. Kielto on tämän jälkeen voimassa, kunnes isyyden vahvistamista tai kumoamista asia on lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu.*

(2 mom. kuten HE)

Jos isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva oikeudenkäynti ei ole vireillä, tässä pykälässä tarkoitetun kiellon antamista koskevan asian vireillepanoon ja käsittelyyn sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään. Hakemus käsitellään siinä tuomioistuimessa, joka olisi toimivaltainen käsittelemään sen isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan kanteen, josta hakemuksessa on kysymys. (Uusi)

18 (16)§

Oikeudenkäymiskaaren eräiden säännösten soveltaminen

Tässä laissa tarkoitettu uhkasakko asetetaan euromäärältään kiinteänä ottaen huomioon sakotetun maksukyky. Uhkasakko voidaan erityisestä syystä tuomita lievempänä kuin se on asetettu.

Kun tutkittava on määrätty tuotavaksi näytteen ottamiseen, tuomisesta aiheutuvien kustannusten maksamiseen ja korvaamiseen (*poist.*) sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 32 §:ssä (*poist.*) säädetään. (*Poist.*)

Käräjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tämän lain nojalla tekemästä ratkaisusta saa erikseen valittaa siten kuin oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa säädetään. Valitus on kaikissa oikeusasteissa käsiteltävä kiireellisenä.

/9(17)§

Matka- ja toimeentulokustannusten maksaminen ennakolta

Kun tuomioistuin on määrännyt näytteen otettavaksi muusta kuin isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian asianosaisesta, tällä on oikeus pyynnöstä saada valtion varoista korvaus näytteen ottamista varten välttämättömistä matka- ja toimeen-tidokustannuksista. Tuomioistuimen voi määrätä korvauksen suoritettavaksi etukäteen, jos tutkimukseen määrätty henkilö sitä pyytää.

Jos ennakkoa saanut on ilman laillista estettä jättänyt täyttämättä tehtävän, jota varten ennakko on maksettu, tuomioistuimen on määrättävä ennakko perittäväksi häneltä takaisin. Ennen määräyksen antamista tuomioistuimen on varattava ennakkoa saaneelle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen kustannusten maksamisesta ennakolta valtion varoista on soveltuvin osin voimassa, mitä valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa (666/1972) ja sen nojalla annetussa asetuksessa säädetään.

20(18) § *Kustannusten maksaminen Valtion varoista*

maksetaan korvaus:

1) 13 ja 14 §:ssä tarkoitetun näytteen ottamisesta sekä 11 §:n 3 momentissa tarkoitetun todistuksen antamisesta; (2 kohta kuten HE)

3) 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta.

21 (19) §

Maksettujen kustannusten korvaaminen

Edellä 19 ja 20 §:ssä tarkoitetut kustannukset jäävät valtion vahingoksi. Tuomioistuin voi kuitenkin velvoittaa asianosaisen korvaamaan valtion varoista suoritettut kustannukset tai osan niistä, jos oikeudenkäynti on ilmeisesti ollut aiheeton taikka jos tehdyllä tutkimuksella tai hankitulla lausunnolla ei ole ollut merkitystä asian selvittämisen kannalta ja kustannusten korvaamista voidaan olosuhteisiin katsoen pitää kohtuullisena.

22 (20) §

Taloudellisten menetysten korvaaminen

(Kuten HE)

21 §

(*Poist.*)

23 (22) § (Kuten

HE)

23 §

(*Poist.*)

24 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin: (lja 2

kohta kuten HE)

3) // §:n 1 momentissa tarkoitettuun lausuntoon sisällytettävistä tiedoista; (4 ja 5 kohta

kuten HE)

6) (*poist.*) näytteen ottamisesta, tutkittavalle annettavasta todistuksesta ja näytteen lähettämisestä *maksettavasta korvauksesta*;

7) (*poist.*) tutkimuksen tekemisestä, tutkimuksen perusteella annettavasta lausunnosta ja sen lähettämisestä sekä // §:n i momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta ja lähettämisestä *maksettavasta korvauksesta*]

(8 kohta kuten HE)

9) toiminnassa käytettävistä lomakkeista;

10) lain muusta (*poist.*) täytäntöönpanosta.

25 §

(Kuten HE)

2.

**Laki
isyislain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun isyyslain (700/1975) 11 §:n 2 ja 3 momentti, 29 §:n 2 momentti, 35 §:n 2 momentti ja 42 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 42 §:n 1 momentti laissa 351/1980, sekä

lisätään 11 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

11 §

Lääketieteellisten selvitysten hankkiminen (2 mora.

kuten HE)

Oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan isyyden selvittämisen yhteydessä tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte *on tarkoitus ottaa*. Jos tutkimus *aiotaan tehdä* vainajasta, joka ei ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, *siihen on saatava vainajan lesken ja perillisten suostumus*.

Jos tutkimus on tarkoitus tilata miehen tai äidin *molemmista vanhemmista, toisesta vanhemmasta* yksin tai muusta sukulaisesta kuin miehen tai äidin vanhemmista, *tutkimuksesta ja siihen annettavasta suostuksesta* on soveltuvin osin *voimassa, mitä* oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 9 §:ssä ja 11 §:n 1 momentissa säädetään.

29, 35 ja 42 §

(Kuten HE)

Voimaantulo

(Kuten HE)

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää, millaisia ongelmia isyyslain voimaantulosta annetun lain (701/1975) 7 §:n 2 momentista aiheutuu, ja antaa eduskunnan käsiteltäviksi tämän selvityksen perusteella mahdollisesti tarpeellisiksi osoittautuvat lakiehdotukset.

Helsingissä 18 päivänä maaliskuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Tuija Brax /vihr
vpj. Susanna Rahkonen /sd
jäsen. Esko Ahonen /kesk
Lasse Hautala /kesk

Tatja Karvonen /kesk
 Petri Neittaanmäki /kesk
 Heli Paasio /sd
 Lyly Rajala /kok
 Jukka Roos /sd
 Tero Rönni /sd
 Petri Salo /kok
 Pertti Salovaara /kesk
 Minna Sirnö /vas
 Timo Soini /ps
 Astrid Thors /s
 Marja Tiura /kok
 Jan Vapaavuori /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Risto Eerola.

LOVP 22/2005 / A 32

Luonnos 1.4.2005

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 1/2005 vp

Hallituksen esitys laeiksi oikeusgeneettisestä
 isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 27 päivänä huhtikuuta 2004 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta (HE 56/2004 vp).

Lakialoite

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä lakialoitteen laiksi isyyslain voimaannosta annetun lain 7 §:n muuttamisesta (LA 136/2004 vp — Päivi Räsänen /kd), joka on lähetetty valiokuntaan 1 päivänä joulukuuta 2004.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Désirée Söderlund, oikeusministeriö
- hallitussihteeri Päivi Saloja ylläkäri Terhi Hermanson, sosiaali- ja terveysministeriö
- käräjätuomari Simo Vira, Turun käräjäoikeus

- professori Leena Palotie ja dosentti Ismo Ulmanen, Kansanterveyslaitos
- esittelijäneuvos Arja Myllynpää, Terveystieteiden tutkimuskeskus
- professori Antti Sajantila, Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos

HE 56/2004
vp LA
136/2004 vp

Versio
0.1

- lakimies Ann-Mari Lahtinen, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto
- lakimies Arto Nikkarinen, Väestöliitto
- asianajaja Ville Salonen, Suomen Asianajajaliitto
- puheenjohtaja, lastenvalvoja Marian Tuomi ja lastenvalvoja Leena Luoto, Lastenvalvojen Yhdistys ry
- professori Juha Lappalainen
- oikeustieteen kandidaatti Salla Lötjönen
- oikeustieteen lisensiaatti, vastaava tutkija Maija Saksiin
- professori Martin Scheinin.

HALLITUKSEN ESITYS JA LAKIALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta. Lailla kumottaisiin eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista annettu laki. Lisäksi isyyslakiin ehdotetaan tehtäviksi tarvittavat seurannaismuutokset.

Tuomioistuimien voisi määrätä oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tehtäväksi isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa. Lastenvalvoja voisi tilata oikeusgeneettisen isyystutkimuksen kaikkien osapuolten suostumuksella.

Isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä tutkimus määrättäisiin ensisijaisesti tehtäväksi lapsesta, äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä. Isyyden kumoamista koskevassa asiassa tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi muustakin miehestä, jos on aihetta olettaa, että hän on lapsen isä. Jos miehen olinpaikka on tuntematon, voitaisiin määrätä, että tutkimus tehdään hänestä aiemmin otetusta kudospätkästä tai että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmasta tutkimuksesta saatuja tietoja. Tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi myös vainajasta.

Jos miehen olinpaikasta ei voida saada tietoa taikka jos mies on kuollut eikä hänen kudoksestaan voida ottaa näytettä tai saada tietoja aiemmasta tutkimuksesta, miehen vanhemmat

voitaisiin yhdessä velvoittaa tutkimukseen. Näytteen ottaminen miehen muista sukulaisista edellyttäisi aina heidän suostumustaan.

Tuomioistuimen antaman määräyksen tehosteena käytettäisiin uhkasakkoa. Jos on todennäköistä, ettei velvoitettu uhkasakosta huolimatta noudata näytteenottoa koskevaa määräystä tai jos hän on ilman laillista estettä jättänyt noudattamatta sitä, tuomioistuin voisi määrätä, että hänet on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tahtoaan.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua sen jälkeen, kun ne on hyväksytyt vahvistettu.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 136/2004 vp ehdotetaan isyyslain voimaannpanosta annetun lain 7 §:ää muutettavaksi siten, että sen 2 momentista poistettaisiin säännös, jonka mukaan isyyden vahvistamista koskeva kanne tuli panna vireille viiden vuoden kuluessa isyyslain voimaantulosta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Lainsäädännön tarve

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Isyyden vahvistamista tai isyyden kumoamista koskevissa asioissa tarvittavan lääketieteellisen näytön hankkimista koskee nykyisin veri- ja eräitä muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista annettu laki (702/1975, jäljempänä *veritutkimuslaki*). Mainittuun lakiin sisältyvä sääntely on kuitenkin suppeahko, eikä se kaikilta osin myöskään vastaa nykyisiä isyyden selvittämiseen liittyviä tarpeita. Kuten hallituksen esityksestä (s. 8) ilmenee, veritutkimuslain säätämisen aikaan isyyden selvittämiseksi tarvittava lääketieteellinen näyttö hankittiin veri- ja seerumiryhmätutkimusten avulla. Nykyiset menetelmät perustuvat sen sijaan DNA-tutkimuksiin, jotka ovat huomattavan tehokkaita. Tutkimuksen toteuttamiseksi tarvittavan näytteen ottaminen on kohdehenkilön kannalta myös melko yksinkertaista ja vaivatonta, koska DNA voidaan eristää helposti ja useimmiten myös suun limakalvolta otetusta näytteestä. DNA-tutkimusten ansiosta isyys voidaan nykyisin selvittää entistä useammassa tapauksissa. Lakivaliokunnan mielestä on perusteltua, että isyyden selvittämiseksi tarvittavan lääketieteellisen näytön hankkimista koskeva lainsäädäntö saatetaan vastaamaan kehittyneitä tutkimusmenetelmiä.

Tutkimukseen määrääminen

Veritutkimuslain mukaan isyyden selvittämiseksi annettava tutkimusmääräys voidaan kohdistaa lapseen, äitiin sekä sellaiseen mieheen, joka on oikeudenkäynnissä asianosaisena. Sen sijaan isyyden kumoamista koskevassa asiassa tutkimus voidaan kuitenkin määrätä tehtäväksi myös miehestä, joka ei ole asianosaisena oikeudenkäynnissä, jos siinä esille tulleiden seikkojen perusteella on syytä olettaa, että mies on lapsen isä. Tämän vuoksi oikeuskäytännössä on katsottu, että esimerkiksi kuolleen miehen lähisukulaisia ei voida velvoittaa antamaan isyyden selvittämistä varten tarvittavia verinäytteitä (ks. KKO 1999:50).

Vaikka isyyden selvittämiseksi tarvittavien näytteiden ottaminen nykyisin onkin edellä esitetyn mukaisesti melko yksinkertaista, sillä kuitenkin puututaan perustuslain 7§:ssä turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Mainitun pykälän 3 momentin mukaan tällainen puuttuminen edellyttää aina laissa säädettyä perustetta. Kuten hallituksen esityksen perusteluissa (s. 9/1) todetaan, miehen lähisukulaisten tutkiminen isyyden selvittämiseksi voi tuottaa sukulaisuussuhteista sellaista tietoa, joka kuuluu perustuslain 10 §:n 1 momentissa taatun yksityiselämän suojan piiriin. Tällaisten perusoikeuskytkentöjen vuoksi lakivaliokunta pitää hyvin tärkeänä, että laista käy yksiselitteisesti ilmi, mihin henkilöpiiriin voidaan kohdistaa velvollisuus antaa isyyden selvittämiseksi tarvittava näyte ja millaisilla edellytyksillä tällainen tutkimusmääräys voidaan eri tilanteissa antaa. Tässä suhteessa säädettävä laki merkitsee selvää parannusta nykyiseen oikeustilaan verrattuna.

Samalla lakivaliokunta toteaa, että erilaisissa isyyden selvittämiseen liittyvissä tilanteissa joudutaan punnitsemaan vastakkain yhtäältä lapsen mahdollisuutta saada isyys selvitettyksi ja toisaalta näytteen antamiseen velvoitettavien henkilöiden henkilökohtaisen koskemattomuuden ja yksityiselämän suojaa. Eri tilanteita varten ei ole mitään yhdenmukaista tai kaavamaisista ratkaisua. Viime kädessä kyse on aina edellä mainittujen erilaisten intressien kohtuulliseksi katsottavasta yhteensovittamisesta. Lakivaliokunnan mielestä yksilön henkilökohtaiselle koskemattomuudelle ja yksityiselämän suojalle on annettava sitä enemmän painoa mitä kauempana näytteen antamiseen velvoitettava henkilö on isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian varsinaisesta asianosais-piiristä. Tällöin eri intressien keskinäiseen vertailuun vaikuttaa myös se, millaista isyyden selvittämisen kannalta ylimääräisenä pidettävää tietoa tutkimus voi tuottaa. Kuten jäljempänä ilmenee, näistä lähtökohdista lakivaliokunta ei tutkimukseen määräämistä koskevien säännösten kohdalla ole kaikilta osin voinut päätyä samanlaisiin arvioihin kuin hallituksen esitykseen sisältyy.

Edellä mainittujen muutosten lisäksi valiokunta ehdottaa, että säädettävään lakiin sisältyvät, tutkimusmääräyksen antamiseen ja tutkimuksen toteuttamiseen liittyvät menettelysäännökset tarkistetaan kauttaaltaan.

Äitiyden selvittäminen

Voimassa oleva lainsäädäntö ei juuri sisällä säännöksiä äitiyttä koskevista oikeudellisista kysymyksistä. Oikeustila on siis tältä osin nykyisin erilainen kuin isyyden ja siihen liittyvien oikeusvaikutusten sääntelyn kohdalla. Lakivaliokunnan mielestä isyyden selvittämiseksi tehtävien oikeusgeneettisten tutkimusten ja niiden tekemiseksi käytettävissä olevien pakkokeinojen soveltamisalaa ei tule laajentaa äitiyttä koskeviin kysymyksiin ilman perusteellisia selvityksiä tällaisen uudistuksen oikeudellisista vaikutuksista. Toisaalta lain soveltamiselle äitiyden selvittämiseen ei ilmeisesti ole juuri myöskään käytännön tarvetta, kuten myös hallituksen esityksen muutoin varsin niukoissa perusteluissa (ks. s. 14/1 ja s. 22/11) annetaan ymmärtää. Näistä syistä lakivaliokunta ei tässä yhteydessä puolla tällaisen sääntelyn ottamista säädettävään lakiin. Valiokunta pitää kuitenkin aiheellisena, että oikeusministeriössä arvioidaan tarvetta kehittää vanhemmuutta koskevaa sääntelyä pitkällä aikavälillä niin, että se selkeästi kattaisi myös äitiyttä koskevat oikeudelliset kysymykset.

Isyyslain voimaantulon annettu laki

Hallituksen esitykseen ei sisälly ehdotusta isyyslain voimaantulon annettun lain (701/1975) muuttamisesta. Mainittu lain 7 §:n 2 momentti sisältää siirtymäsäännöksen, jonka mukaan ennen isyyslain voimaantuloa syntyneiden lasten oli pantava isyyden vahvistamista koskeva kanne vireille viiden vuoden kuluessa isyyslain voimaantulosta. Kanna ei kuitenkaan voinut nostaa, jos mies oli kuollut.²

Tämän hallituksen esityksen käsittelyn yhteydessä lakivaliokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että mainittua kanneaikarajoitusta voidaan pitää perustuslain ja ihmisoikeussopimusten kannalta ongelmallisena. Lisäksi korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä isyyslain voimaantulon annettun lain 7 §:n 2 momentin soveltamisesta on ratkaisuja, joita voidaan pitää ainakin osittain erisuuntaisina.

Lakivaliokunnan mielestä isyyslain voimaantulon annettun lain mukaisen kanneaikarajoituksen soveltamiseen liittyvät kysymykset ovat keskeisiä paitsi yleisen merkityksensä vuoksi erityisesti myös niiden yksilöiden kannalta, joiden oikeudelliseen asemaan säännös suoranaisesti vaikuttaa. Valiokunnan mielestä on kuitenkin selvää, että ennen mahdollisiin lainsäädäntötoimiin ryhtymistä tulee huolellisesti selvittää, miten suurta henkilöpiiriä isyyslain voimaantulon annettun lain 7 §:n 2 momentti nykyisellään koskee, samoin kuin se, millaisia oikeudellisia vaikutuksia erilaiset kyseeseen tulevat sääntelyvaihtoehdot saattaisivat tuottaa. Oikeusministeriön tulee valiokunnan mielestä käynnistää tällainen selvitystyö. Valiokunta ehdottaa tätä tarkoittavan lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausuntoehdotus*).

² Ks. erit. KKO 2003:107 ja KKO 1993:58.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

1 §. Lain soveltamisala. Pykälän 1 ja 2 momentin mukaan lakia sovelletaan oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen, jolla tarkoitetaan isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tehtävää ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geenituotteiden tutkimista. Pykälän 3 momentin mukaan lakia sovelletaan myös oikeusgeneettiseen tutkimukseen, joka tehdään äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi.

Yleisperusteluissa mainituista syistä lakivaliokunta ehdottaa, että 3 momentti poistetaan lakiehdotuksesta.

2 §. Tutkimuksen teettäminen. Pykälän mukaan tuomioistuin voi määrätä tehtäväksi oikeusgeneettisen isyystutkimuksen. Myös lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos isyylain 11 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät.

Ehdotettu säännös poikkeaa veritutkimuslain nykyisestä 1 §:stä, koska nyt ei enää säädettäisi niistä edellytyksistä, joilla tuomioistuin voi määräyksen antaa. Mainitun pykälän mukaan tuomioistuin voi antaa tällaisen määräyksen joko asianosaisen vaatimuksesta tai omasta aloitteestaan. Koska lakivaliokunta katsoo, ettei tällaisesta sääntelystä ole syytä luopua, se ehdottaa pykälässä edelleen säädettäväksi myös siitä, kenen aloitteesta määräys tutkimuksen tekemiseen voidaan antaa. Samalla valiokunta ehdottaa pykälää selvennettäväksi siten, että tuomioistuin voi antaa pykälässä tarkoitetun tutkimus-määräyksen vain siinä vireillä olevassa asiassa.

3 §. Tutkimuksen tekijä. Pykälän mukaan oikeusgeneettinen isyystutkimus voitaisiin tehdä Kansanterveyslaitoksessa taikka Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen luvan saaneessa yliopiston laitoksessa tai terveydenhuollon yksikössä.

Ehdotettu säännös vastaa eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista annetun asetuksen (674/1976) 2 §:n 1 momenttia. Hallituksen esityksen perusteluista (s. 14/11) käy ilmi, että veritutkimuslain voimassaolon aikana kaikki lastenvalvojan tilaamat tai tuomioistuimen määräämät veritutkimukset on tehty Kansanterveyslaitoksessa ja että edellä mainitun asetuksen 2 §:n mukaisia hyväksymisiä ei ole haettu. Tosin hallituksen esityksen antamisen jälkeen Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen lauos on toukokuussa 2004 saanut luvan tehdä veritutkimuslain mukaisia tutkimuksia. Hallituksen esityksen perusteluissa todetusta tosiasiallisesta tilanteesta huolimatta esityksessä pidetään tarkoituksenmukaisena, että nykyisen kaltainen lupamenettely sisällytetään myös uuteen lakiin.

Lakivaliokunnan mielestä hallituksen esityksessä ei ole esitetty perusteita lupamenettelyn tarpeellisuudelle ottaen erityisesti huomioon se, että saadun selvityksen mukaan

Kansanterveyslaitoksen ohella nykyisin ainoastaan Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksella on vaadittava asiantuntemus oikeusgeneettisten tutkimusten tekemiseen. Asiallisesti nämä tutkimukset myös pitkälti vastaavat niitä DNA-tutkimuksia, joita ulkomaalaislain (301/2004) 65 §:n nojalla tehdään biologiseen sukulaisuuteen perustuvan perhesiteen selvittämiseksi. Näiden tutkimusten tekijöiksi ulkomaalaislain 66 §:ssä säädetään nimenomaisesti Kansanterveyslaitos ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa, että jo laissa suoraan osoitetaan tutkimusten tekijöiksi Kansanterveyslaitos ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitos.

5 §. Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta. Pykälässä säädetään siitä, millä edellytyksillä oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan määrätä tehtäväksi kadonneesta tai kuolleesta henkilöstä aiemmin otetusta kudoksenäytteestä, sekä siitä, milloin näyte voidaan ottaa vainajasta, jota ei vielä ole haudattu tai tuhkattu. Lakivaliokunta ehdottaa, että pykälän / *momenttia* selvennetään sanonnallisesta

6 §. Miehen vanhempien tutkiminen. Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan säädettäväksi, että tuomioistuimien voi määrätä oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tehtäväksi miehen vanhemmista yhdessä, jos mies on kadonnut tai kuollut eikä tutkimusta voida tehdä 5 §:n 1 tai 2 momentin nojalla.

Hallituksen esityksen lähtökohtana (ks. s. 10/11) on, että selvyden saaminen isyydestä on lapsen kannalta hyvin tärkeää. Kun oikeusgeneettinen isyystutkimus tehdään miehen vanhemmista yhdessä, tutkimuksen tekijälle ei valiokunnan saaman selvityksen mukaan myöskään sinänsä paljastu, johtuuko isäksi oletetun miehen tutkimuksessa saama poissuljenta siitä, ettei mies ole lapsen biologinen isä vai siitä, ettei hän ole vanhempiensa yhteinen lapsi. Hallituksen esityksen perusteluista (s. 10/11) ilmenee myös, että miehen vanhempien tutkiminen ei välttämättä johda biologisen isyyden selville saamiseen. Periaatteelliselta kannalta on huomattavaa, että oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella joka tapauksessa puututaan miehen vanhempien perustuslain 7 §:ssä taattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän suojaan. Merkillepantavaa on myös se, että vain miehen toisen vanhemman samoin kuin miehen muiden sukulaisten tutkiminen edellyttää 7 §:n mukaan näiden suostumusta.

Eri sääntelyvaihtoehtoja harkitessaan lakivaliokunta on päätenyt arvioon, jonka mukaan sinänsä tärkeää pyrkimystä biologisen isyyden selvittämiseen ei voida pykälän 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa pitää niin painavana, että kadonneen tai kuolleen miehen vanhemmat olisi siihen vedoten syytä vastoin tahtoaan viime kädessä pakkokeinoin velvoittaa alistumaan oikeusgeneettiseen tutkimukseen. Valiokunta on kiinnittänyt huomiota myös siihen, että — ottaen

erityisesti huomioon kaikki muutkin käytettävissä olevat keinot isyyden selvittämiseksi — tapaukset, joissa tarvittavan näytön saaminen jää riippumaan miehen molempien vanhempien tutkimisesta, ovat käytännössä hyvin harvinaisia.

Edellä mainituista syistä valiokunta ehdottaa pykälän 1 momenttia muutettavaksi siten, että tutkimus voidaan tehdä molemmista miehen vanhemmista vain, jos nämä siihen suostuvat. Samalla pykälään ehdotetaan tehtäväksi sanonnallinen muutos, jolla korostetaan sitä, ettei näytteitä tarvitse ottaa kummastakin vanhemmasta samanaikaisesti vaan että näytteenotto voidaan järjestää myös eri tilaisuuksissa.

Pykälän 2 momentin mukaan 5 §:n 1 ja 2 momentin säännöksiä kadonneen tai kuolleen tutkimisesta sovelletaan, jos miehen isä tai äiti on kadonnut tai kuollut. Edellä 1 momenttiin ehdotettu muutos huomioon ottaen ei ole perusteltua, että päätösvalta tutkimukseen määräämisestä siirtyisi kokonaan tuomioistuimelle, jos tutkittavaksi haluttu henkilö ei enää ole itse ilmaisemassa tahtoaan. Toisaalta valiokunnan mielestä perusteltu ei ole myöskään sellainen ratkaisu, että viime kädessä esimerkiksi vainajan oikeudenomistajat saisivat päättää 5 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen tutkimusten tekemisestä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa momenttiin lisättäväksi säännöksen, jonka mukaan tuomioistuin ei saa määrätä tutkimusta tehtäväksi, jos on syytä olettaa, että kadonnut tai kuollut vanhempi ei olisi antanut suostumustaan tutkimuksen tekemiseen.

Tällaisissa tilanteissa tuomioistuimen on huolehdittava, että sittemmin kadonneen tai kuolleen henkilön aiemmasta suhtautumisesta isyyden selvittämiseen esitetään mahdollisuuksien mukaan selvitystä. Käytännössä tällaisena selvityksenä tulevat kyseeseen lähinnä miehen edesmenneen tai kadonneen vanhemman esittämät lausumat sekä muu näyttö, jotka osoittavat tämän suhdetta omaan poikaansa ja kyseessä olevaan lapseen, jos viimeksi mainittu on syntynyt jo ennen miehen vanhemman kuolemaa tai katoamista. Tuomioistuimen asiana on sitten kaiken käytettävissään olevan aineiston perusteella tehdä kokonaisarvioon perustuva ratkaisu kuolleen tai kadonneen henkilön oletetusta tahdosta. Koska tällaisen kokonaisarvion tekeminen on aina jossain määrin epävarmaan aineistoon perustuvaa, kynnys tutkimusmääräyksen antamatta jättämiselle ei voi olla kovin korkea. Tämän vuoksi valiokunnan ehdottaman säännöksen mukaan määräystä ei tule antaa, jos on syytä olettaa, että kuollut tai kadonnut vanhempi ei olisi antanut suostumustaan tutkimuksen tekemiseen.

7 §. *Miehen muiden sukulaisten tutkiminen.* Pykälässä säädetään niistä edellytyksistä, joilla oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan tehdä miehen sukulaisille silloin, kun 4—6 §:ssä tarkoitettu tutkimus ei tule kyseeseen.

Valiokunnan 6 §:ään ehdottaman muutoksen vuoksi tämän pykälän ja tätä välittömästi seuraavien pykälien sisältö on tarpeen ryhmitellä uudelleen.

Valiokunta ehdottaa, että hallituksen esityksen *1 momenttiin* sisältyvät säännökset laillisen edustajan antamasta suostumuksesta poistetaan tästä pykälästä ja siirretään muutettuina uuteen 9 §:ään.

Edellä esitetyistä syistä valiokunta ehdottaa myös, että hallituksen esityksen 7 §:n 2 *momenttia* vastaava sääntely sijoitetaan 11 §:n 1 momentiksi. Tällöin 7 §:ään jää perussäännös siitä, millä edellytyksillä tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi miehen toisesta vanhemmasta tai miehen muusta sukulaisesta.

9 §. Suostumuksen antaminen ja peruuttaminen. (Uusi) Valiokunta ehdottaa uutta pykälää, jonka / *momentissa* säädetään suostumuksen antamisesta silloin, kun tutkittava ei kykene ymmärtämään asian merkitystä. Pykälän 2 *momenttiin* ehdotetaan puolestaan otettaviksi säännökset suostumuksen peruuttamisesta.

Hallituksen esityksen 7 §:n 1 momentin mukaan tutkittavaksi määrättävän henkilön laillinen edustaja voi antaa suostumuksen tutkimukseen, jos tutkittava ei alaikäisyyden, mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä. Koska valiokunnan edellä ehdottaman 6 §:n mukaan myös miehen molempien vanhempien tutkiminen edellyttää näiden suostumusta, pykälän 1 momentin säännökset laillisen edustajan antamasta suostumuksesta ja sen edellytyksistä on tarpeen muuttaa viittamaan 6—8 §:ään.

Hallituksen esityksestä poiketen valiokunta katsoo, että laillisen edustajan oikeutta suostumuksen antamiseen ei ole perusteltua sulkea ehdottomasti pois kaikissa niissä tapauksissa, joissa voisi tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Sen sijaan valiokunta pitää tärkeänä, että säännöksessä tarkoitettu laillinen edustaja pyrkii aina arvioimaan, miten hänen päämiehensä suhtautuisi tutkimuksen tekemiseen, jos tämä ymmärtäisi asian merkityksen. Tällöin yhtenä arvioinnissa huomioon otettavana seikkana tulevat kyseeseen myös hallituksen esityksen 7 §:ssä mainitut, tutkimuksessa mahdollisesti paljastuvat syntyperää koskevat tiedot. Tämän arviointivelvollisuuden toteuttamiseksi valiokunta ehdottaa säännöstä, jonka mukaan laillinen edustaja ei voi antaa suostumusta tutkimuksen tekemiseen, jos on syytä olettaa, että hänen päämiehensä ei asian ymmärtäessään olisi antanut siihen suostumustaan. Säännöksessä asetettava kynnys suostumuksen antamatta jättämiselle on tältä osin sama kuin ehdotetussa 6 §:n 2 momentissa.

Jos edunvalvojan päämies on täysi-ikäinen henkilö, hänen oikeutensa tässä momentissa tarkoitetun suostumuksen antamiseen riippuu myös siitä, onko tuomioistuin holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 29 §:n 2 momentin mukaisesti määrännyt, että edunvalvojalla on oikeus edustaa päämiestään myös tämän henkilöä koskevassa asiassa.

Hallituksen esityksen perustelujen (s. 17/1) mukaan tutkittaessa miehen muita sukulaisia kuin hänen molempia vanhempiaan kyseiset henkilöt voisivat peruuttaa suostumuksensa siihen asti, kun tutkimustulokset ovat tulleet tai voineet tulla tutkittavan tai muiden asianosaisten tietoon. Suostumusta ei siis voisi peruuttaa enää sen jälkeen, kun tutkimustulokset sisältävä lausunto on lähetetty tuomioistuimelle. Lakivaliokunnan mielestä mahdollisuus annetun suostumuksen peruuttamiseen on niin merkittävä seikka, että siitä ja sitä koskevista aikarajoista on syytä säätää laissa. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että peruuttamista koskeva säännös lisätään tämän pykälän 2 *momentiksi*. Tällöin käy selväksi myös se, että säännös koskee muitakin kuin 1 momentissa tarkoitettuja tapauksia, joissa suostumuksen antaa tutkittavan henkilön laillinen edustaja.

Tämän pykälän sekä lakiin jäljempänä niin ikään uutena otettavaksi ehdotetun 10 §:n lisäämisen vuoksi lain pykälien numerointi muuttuu.

10 §. Kuuleminen. (Uusi) Hallituksen esityksen perustelujen (s. 18/1) mukaan yleisistä prosessioikeudellisista periaatteista seuraa, että tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista kuultava tutkittavaa ja tämän laillista edustajaa. Lakivaliokunnan mielestä kuulemistilaisuuden varaaminen on yksilöiden oikeusturvan kannalta niin keskeinen asia, että siitä on nimenomaisesti säädettävä laissa. Erityisen tärkeää on, että vastoin tahtoaan tutkimukseen määrättävät henkilöt saavat tilaisuuden esittää näkemyksensä tutkimusmääräyksen antamisen edellytyksistä. Valiokunta ehdottaakin, että kuulemista koskevat säännökset otetaan lakiin sen uudeksi 10 §:ksi.

Ehdotetun pykälän / *momentin* mukaan ennen kuin tuomioistuin määrää oikeus-geneettisen isyystutkimuksen tehtäväksi 4 tai 6—8 §:n nojalla, sen on varattava isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian asianosaisille sekä asianosaispiirin ulkopuolisille tutkittavaksi määrättäville henkilöille tilaisuus tulla kuulluksi.

Pykälän 2 *momentissa* säädetään kuulemisesta niissä tilanteissa, joissa tutkimusta ei tehdä elävästä henkilöstä vaan kadonneen tai kuolleen henkilön kudoksenäytteestä. Tällaisissa tilanteissa kuulemistilaisuuden varaaminen on tarpeen lähinnä sen vuoksi, että lähisukulaisten piiri saa mahdollisuuden esittää tuomioistuimelle näkemyksensä tutkimusmääräyksen antamisen edellytyksistä. Kyseeseen tuleva henkilöpiiri määräytyy sen mukaan, kenestä tutkittava kudoksenäyte on otettu. Tilaisuus tulla kuultavaksi on ehdotuksen mukaan varattava kyseisen henkilön aviopuolisolle tai leskelle sekä lisäksi tällaisen henkilön lakimääräisille perillisille. Jos kadonneelle henkilölle on määrätty edunvalvoja, tilaisuus tulla kuulluksi on varattava myös tälle. Kadonneen henkilön osalta säännöksessä tarkoitettu henkilöpiiri vastaa asiallisesti sitä, jolle uuden kuulleeksi

julistamisesta annetun lain (127/2005) 8 §:n mukaan on varattava tilaisuus tulla kuulluksi kuolleeksi julistamista koskevan hakemuksen johdosta.

H (9) §. Velvoite näytteen antamiseen. Hallituksen esityksen 9 §:n 1 momentissa säädetään tuomioistuimen velvollisuudesta asettaa sakon uhka antamansa tutkimusmäärä-yksen noudattamisen tehosteeksi. Pykälän 2 momentti sisältää säännöksen näytteen ottamisesta annettavasta todistuksesta.

Koska valiokunnan edellä ehdottaman 6 §:n mukaan myös miehen molempien vanhempien tutkiminen on sidottu näiden suostumukseen, valiokunta ehdottaa pykälän uudeksi 1 momentiksi otettavaksi säännöksen tuomioistuimen velvollisuudesta hankkia 6—8 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa tutkimuksen tekijältä lausunto siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Sen varmistamiseksi, että tutkittava tai tämän puolesta suostumuksen antava laillinen edustaja saa ennen suostumuksen antamista säännöksessä tarkoitetun lausunnon sisältämät tiedot, valiokunta ehdottaa momenttiin myös säännöstä, jonka mukaan lausunto tulee laatia kirjallisesti ja antaa tiedoksi tutkittavalle tai, 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, hänen lailliselle edustajalleen.

Valiokunta ehdottaa lisäksi, että pykälän 2 momenttiin (hallituksen esityksen mukaiseen 1 momenttiin) tehdään sanonnallinen tarkistus ja että pykälän otsikko muutetaan sen uutta sisältöä vastaavaksi.

12 (10) §. Velvoitteen noudattamatta jättäminen. Pykälässä säädetään niistä seuraamuksista, joita tutkittavalle voi koitua tuomioistuimen antaman määräyksen laiminlyömisestä.

Valiokunnan 11 (9) §:ään tekemien muutosten vuoksi on pykälän 1 momenttiin sisältyvää säännösviittausta samoin kuin pykälän otsikkoa tarpeen muuttaa.

Koska valiokunta on edellä ehdottanut lakiin lisättäviksi uudet 9 ja 10 §:n, tämän pykälän 2 momenttiin sisältyvät pykäläviittaukset on muutettava. Samalla valiokunta ehdottaa momenttiin tehtäväksi sanonnallisen selvennyksen.

Pykälän 3 momentin mukaan lääkäriellä on oikeus saada virka-apua poliisilta, kun tutkittava on tuotu näytteen ottamiseen. Valiokunta ehdottaa säännöstä selvennettäväksi niin, että poliisi on velvollinen antamaan virka-apua sekä henkilön tuomiseksi näytteen ottamiseen että itse näytteen ottamisen toteuttamiseksi.

13 (11) §. Näytteen ottaminen. Pykälä sisältää säännökset siitä, miten oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa tarvittava näyte otetaan ja kuka sen saa ottaa.

Valtioneuvoston asetuksella on tarkoitus säätää, että ennen näytteen ottamista tutkittavan on selvitettävä henkilöllisyytensä toimenpiteen suorittavalle lääkärille. Yksilön oikeusturva samoin kuin tutkimuksen luotettavuuden takaaminen edellyttävät, että tutkittavan henkilöllisyydestä ei saa olla epätietoisuutta. Erityisen tärkeää henkilöllisyydestä varmistuminen on silloin, kun näyte joudutaan 12 §:n 2 momentin nojalla ottamaan vastoin tutkittavan tahtoa. Näistä syistä lakivaliokunta ehdottaa, että pykälän 3 momenttiin lisätään säännös, jonka mukaan lääkärin on ennen näytteen ottamista todettava tutkittavan henkilöllisyys.

14 (12) §. Uuden näytteen ottaminen. Pykälä sisältää säännökset siitä, miten on meneteltävä, jos tutkittavasta on tarpeen ottaa uusi näyte.

Ehdotetusta pykälästä ei nyt käy selvästi ilmi, ovatko esimerkiksi 11 (9) §:n säännökset uhkasakon asettamisesta ja 12 (10) §:n säännökset tutkittavan noutamisesta tutkimukseen sovellettavissa myös tässä tarkoitetun uuden näytteen kohdalla. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdottaa pykälää selvennettäväksi tältä osin. Samalla valiokunta on tarkistanut pykälän sanamuotoa.

15 (13) §. Näytteen hävittäminen. Valiokunta on tarkistanut pykälään sisältyvät viittaukset.

16 (14) §. Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta. Pykälässä säädetään siitä, millä edellytyksillä lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö saa ottaa vainajasta näytteen tulevan tutkimuksen varalta, vaikka tuomioistuin ei ole määrännyt tutkimusta tehtäväksi eivätkä vainajan omaiset ole antaneet siihen lupaa.

Lakivaliokunnan mielestä pykälän sanamuoto ei kovin hyvin vastaa sen perusteluissa (s. 19/11) ilmaistua tarkoitusta. Ensinnäkään pykälästä ei käy ilmi, että se kattaa myös tapaukset, joissa tuomioistuin ei ole antanut 11 (9) §:n mukaista tutkimusmääräystä. Toiseksi pykälän sanamuoto jättää myös epäselväksi sen, kuka voi esittää pykälässä tarkoitetun pyynnön. Myös "vainajan omaisef-käsitteen sisältö jää epäselväksi, vaikka heillä on ehdotuksen mukaan viime kädessä oikeus kieltää tutkimuksen tekeminen.

Perustelut ja niistä ilmi käyvä sääntelyn tarkoitus huomioon ottaen pykälässä tarkoitetun pyynnön voivat esittää vain sellaiset henkilöt, jotka voivat olla osallisina myöhemmissä isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa oikeudenkäynnissä. Perustelujen nimenomaisen maininnan mukaan tällainen tilanne syntyy, tavallisimmin silloin, kun mies kuolee naisen ollessa raskaana. Jos nainen ei tällöin ollut avioliitossa miehen kanssa, isyyden vahvistamiseksi joudutaan ajamaan kannetta. Sääntelyn tarkoituksen huomioon ottamiseksi lakivaliokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi säännökset siitä, ketkä ovat oikeutettuja esittämään siinä tarkoitetun pyynnön.

"Vainajan omaiset"-käsitteellä tarkoitetaan esityksen perustelujen (s. 19/11) mukaan vainajan puolisoa ja perillisasemassa olevia perillisiä. Lakivaliokunta ehdottaa, että pykälässä tällaisiksi omaisiksi määritellään suoraan vainajan leski ja perilliset. Tämä henkilöpiiri vastaa sitä, jolle ehdotetun 10 §:n 2 momentin mukaan on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos tutkimus aiotaan 5 §:n nojalla tehdä vainajasta otettavasta kudospäätteestä.

Ehdotetun pykälän mukaan näyte saadaan hävittää, kun kaksi vuotta on kulunut sen ottamisesta, jollei näytteen ottajalle ole selvitetty, että isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on vireillä. Koska pykälän alkuosassa näytteen ottajaksi osoitetaan yksittäinen lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö, lakivaliokunnan käsityksen mukaan ei ole tarkoituksenmukaista jättää näytteen hävittämistä yksinomaan näytteen ottaneen henkilön omaan päätösvaltaan. Sopivimmin päätöksenteko asiassa kuuluu sen sijaan sille taholle, joka kyseisenä ajankohtana pitää näytettä laillisesti hallussaan. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa säännöksen muotoiltavaksi tältä osin vastaavalla tavalla kuin jäljempänä 17 (15) §:n 1 momentin. Lakitekniikan selkeyden vuoksi valiokunta on jakanut pykälän kahteen eri momenttiin.

Valiokunta on kiinnittänyt lisäksi huomiota siihen, että säännöksen sanamuoto poikkeaa ehdotetusta 5 §:n 2 momentista, jonka mukaan tutkimus voidaan tehdä vainajasta otetusta kudospäätteestä, jos vainajaa ei ole vielä tuhattu tai haudattu. Viimeksi mainittu rajausta puuttuu nyt esillä olevasta pykälästä. Saadun selvityksen mukaan tässä pykälässä on haluttu mahdollistaa tutkimuksen tekeminen vainajasta myös silloin, kun hauta on muun lainsäädännön perusteella perusteella avattu vainajan tutkimiseksi. Vaikka tällaiset tilanteet ovatkin epäilemättä erittäin poikkeuksellisia, valiokunta ei tästä huolimatta ole päätenyt ehdottamaan sanamuodon muuttamista samanlaiseksi kuin 5 §:n 2 momentissa. Valiokunta korostaa kuitenkin samalla sitä, että nyt ehdotettu säännös ei — kuten ei mikään muukaan säännös tässä laissa — missään tapauksessa oikeuta tuomioistuinta antamaan määräystä haudan avaamisesta oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tekemiseksi.

77 (15) §. Näytteen hävittämiskielto. Pykälä sisältää säännökset, joiden mukaan tuomioistuin voi antaa kiellon hävittää 5, 6, 8 tai 16 (14) §:n nojalla otetun näytteen.

Saadun selvityksen mukaan säännöksen / *momentissa* pyritään osoittamaan ne henkilöt, joista otettuja näytteitä säädettävä hävittämiskielto voi koskea. Säännöksen soveltamisalan on lisäksi tarkoitus rajoittaa niihin tapauksiin, joissa kyseisestä henkilöstä on jo aiemmin muun kuin nyt säädettävän lain nojalla otettu isyystutkimukseen kelpaava näyte. Säännöksellä ei sen sijaan ole haluttu viitata siihen menettelyyn tai niihin edellytyksiin, joita näytteen ottamiselle eri tapauksissa ehdotetaan säädettäväksi. Valiokunta on muuttanut säännöksen sanamuodon vastaamaan tätä

tarkoitusta. Samalla valiokunta on täsmentänyt niiden toimijoiden joukkoa, joihin kiello voidaan kohdistaa.

Edellä esitetty 1 momentin tarkoitus huomioon ottaen valiokunnan mielestä ei myöskään ole perusteita sille, että hävittämiskiello ei voisi koskea näytettä, joka on otettu 7 §:ssä tarkoitetusta miehen muusta sukulaisesta. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että säännöksen henkilöllisen soveltamisalan määrittelyssä viitataan myös 7 §:ään.

Ehdotetun kiellon tarkoituksena on turvata näytteen säilyttäminen käytettäväksi todisteena vireillä olevassa tai vireille tulevassa asiassa, joka koskee isyyden vahvistamista tai kumoamista. Tähän tarkoitukseen nähden lakivaliokunta ehdottaa momenttia täydennettäväksi säännöksellä, jonka mukaan siinä tarkoitettu kiello tulee väliaikaisena voimaan heti, kun asiaa koskeva hakemus on annettu tiedoksi sille terveydenhuollon toimijalle, jolle kielloa haetaan. Jos tuomioistuin antaa määrää hakemuksessa tarkoitetun kiellon, sen tarkoituksesta johtuu, että sen on oltava voimassa, kunnes isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu.

Lakivaliokunnan mielestä on selvää, että jos tuomioistuin on asettanut määräyksen tehosteeksi uhkasakon, se voi sen myös tuomita maksettavaksi siinä tapauksessa, että määräystä rikotaan. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että tällainen säännös poistetaan 3 momentista ja että sen tilalle sijoitetaan kiellon hakemista koskevat menettelyjä toimivaltasäännökset.

Hallituksen esityksen 16 §:n 3 momentin mukaan näytteen hävittämistä koskevan kiellon määrittämiseen sovellettaisiin eräitä oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännöksiä. Lakivaliokunnan mielestä mainitut turvaamistoimia koskevat säännökset eivät kovin hyvin sovellu näytteen hävittämistä koskevan kiellon käsittelyyn. Tästä syystä lakivaliokunta ehdottaa, että jos isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevaa oikeudenkäyntiä ei ole vireillä, hakemus käsitellään siinä järjestyksessä kuin oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään hakemusasioista. Samalla on syytä säätää siitä, mikä tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään tällaisia hakemuksia.

Valiokunta on tehnyt pykälän otsikkoon kielellisen tarkistuksen.

18 (16) §. Oikeudenkäymiskaaren eräiden säännösten soveltaminen. Pykälään on koottu viittaukset niihin oikeudenkäymiskaaren säännöksiin, joita ehdotetaan sovellettaviksi oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia koskevia asioita käsiteltäessä.

Pykälän 1 momentti sisältää lukuisia viittauksia, joiden tarkoituksena on osoittaa, miten uhkasakkoa asetettaessa ja tuomittaessa menetellään. Säännöksen selkeyden parantamiseksi valiokunta ehdottaa meneteltäväksi lakiteknisesti siten, että viittauksista luovutaan ja säännöksen tarkoitettu sisältö kirjoitetaan suoraan näkyviin tähän lakiin.

Valitusoikeus uhkasakkoa koskevista tuomioistuimen päätöksistä määräytyy valiokunnan pykälään ehdottaman 3 momentin ja oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 1 §:n mukaan.

Pykälän 2 *momentin* mukaan näytteen ottamiseen tuotavaksi määrätty tutkittava voitaisiin ottaa säilöön. Säilöön ottamiseen sovellettaisiin, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 32 §:ssä sekä 33 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään. Viimeksi mainitun lainkohdan mukaan vapaudenmenetys voisi kuljetusaikoinen kestää jopa kolme päivää. Tosin alle 15-vuolaiden lasten osalta lakiin ehdotetaan erityissäännöstä, jonka mukaan tällainen henkilö voitaisiin kuljetusajat mukaan lukien pitää säilössä enintään neljä tuntia.

Lakivaliokunnan mielestä ehdotetut säännökset mahdollistavat varsin pitkälle menevän puuttumisen tutkittavien henkilökohtaiseen vapauteen. Koska valiokunnan saaman selvityksen mukaan näytteen ottaminen on varsin yksinkertainen ja nopeahko toimenpide, myös säännösten käytännön tarve on varsin kyseenalainen. Näistä syistä valiokunta ehdottaa säilöön ottamista koskevien säännösten poistamista. Tällöin momenttiin jää vain säännös kustannusten maksamisesta ja korvaamisesta silloin, kun tutkittava on määrätty tuotavaksi näytteen ottamiseen.

Lakivaliokunta on edellä ehdottanut, että hallituksen esityksen 3 *momentin* säännökset sijoitetaan muutettuina 17 (15) §:n 3 momentiksi. Näiden säännösten tilalle valiokunta ehdottaa sijoitettavaksi 3 momentiksi muutoksenhakua koskevan säännöksen.

Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 1 §:n 3 *momentin* mukaan käräjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tekemään ratkaisuun saa hakea muutosta valittamalla vain, jos se on nimenomaisesti sallittu. Tästä on puolestaan seurannut muun muassa se, että veritutki-muslain 8 §:n 1 momentti huomioon ottaen muutoksenhakuoikeutta ei ole käräjäoikeuden päätökseen, jolla joku velvoitetaan sakon uhalla antamaan isyyden selvittämiseksi tarvittava verinäyte. Tällaisen päätöksen on voinut saattaa hovioikeuden tutkittavaksi vain oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa tarkoitettuna tuomiovirhekanteluna (ks. KKO 1999:50).

Säädettävän lain mukaan tuomioistuin tekee oikeudenkäynnin aikana useita erilaisia ratkaisuja. Tällaisia ovat ennen kaikkea tutkimukseen määräämistä koskevat päätökset, joista osa voidaan antaa myös ilman tutkittavaksi määrättävän henkilön suostumusta. Etenkin viimeksi mainituissa tilanteissa on selvää, että määräyksen saaneella henkilöllä tulee olla oikeus hakea määräykseen muutosta käräjäoikeuden antamaan tutkimus-määräykseen ennen kuin näyte on otettu ja itse isyysasia ratkaistu. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että pykälän 3 momenttiin otetaan muutoksenhakua koskeva nimenomainen säännös.

Ehdotettujen muutosten vuoksi valiokunta on tarkistanut pykälän otsikkoa.

19 (17) §. Matka- ja loimeentulokustannusten maksaminen ennakolta. Pykälä sisältää säännökset siitä, milloin näytteen ottamiseksi tehtävän matkan kustannukset maksetaan ennakolta valtion varoista ja millä edellytyksillä tällainen ennakko voidaan määrätä maksettavaksi takaisin.

Pykälän *1 momentin* mukaan muulle kuin isyysasian asianosaiselle on valtion varoista aina määrättävä maksettavaksi näytteen ottamiseksi välttämättömät matka- ja toimeentulokustannukset. Koska tällaiset kustannukset jäänevät useimmissa tapauksissa melko pieniksi, lakivaliokunta ehdottaa sääntelyä kevennettäväksi niin, että näitä kustannuksia ei viran puolesta määrätä korvattaviksi vaan että tutkimukseen määrättyllä henkilöllä on oikeus saada korvaus, jos hän niin pyytää. Samalla menettelyn yksinkertaistamiseksi ehdotetaan, että kustannukset tällöinkin suoritetaan ennakolta ainoastaan silloin, kun pykälässä tarkoitettu henkilö sitä pyytää.

Ehdotetun *2 momentin* perustelujen (s. 21/11) mukaan maksettua ennakkoa ei peritä takaisin, jos henkilöllä on ollut tehtävän täyttämättä jättämiseen laillinen este. Lakivaliokunta ehdottaa, että tästä otetaan selvyuden vuoksi säännökseen nimenomainen maininta. Tällaisen esteen selvittäminen edellyttäne jo oikeusturvasyistä säännönmukaisesti myös sitä, että asianomaiselle henkilölle varataan tilaisuus esittää siitä selvitystä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa momenttiin lisättäväksi kuulemista koskevan säännöksen.

Lain voimaantultua annettavassa valtioneuvoston asetuksessa on tarkoitus viitata valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annettuun asetukseen (813/1972). Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että tällainen puhdas viittaussäännös sisällytetään jo tähän lakiin ja että myös asetus näin ollen mainitaan *3 momentissa*.

20 (18) §. Kustannusten maksaminen. Valiokunta on tarkistanut pykälässä olevat lain sisäiset viittaukset.

21 (19)§. Maksettujen kustannusten korvaaminen. Pykälän mukaan tuomioistuin päättää 19 (17) ja 20 (18) §:n mukaan maksettujen korvausten jäämisestä valtion vahingoksi silloin, kun se ratkaisee isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian. Koska nykyisessä tuomioistuinkäytännössä näyte- ja tutkimuskulut jäävät valtion vahingoksi, lakivaliokunta ehdottaa pykälässä ilmaistavan pääsäännön muutettavaksi tämän mukaiseksi.

22 (20) §. Korvauksen maksaminen muulle kuin asianosaiselle. Valiokunta on tarkistanut pykälän otsikkoa sen sisältöä paremmin vastaavaksi.

HE:n 21 §. Lupa ja luvan peruuttaminen. Koska lakivaliokunta on edellä 3 §:n kohdalla ehdottanut, että tämän lain mukaisia oikeusgeneettisiä tutkimuksia tekevistä laitoksista ja yksiköistä säädetään suoraan laissa, on 21 § tarpeettomana poistettava.

Pykälän poistamisen vuoksi jäljempänä seuraavan pykälän uusi numerointi muuttuu pienemmäksi.

HE:n 23 §. Lain soveltaminen äitiyden vahvistamiseen ja kumoamiseen. Lakivaliokunta on edellä 1 §:n yhteydessä ehdottanut, että äitiyden vahvistamista ja kumoamista koskevia asioita ei sisällytetä säädettävän lain soveltamisalaan. Tämän vuoksi hallituksen esityksen 23 § käy tarpeettomaksi se on poistettava. Tällöin seuraavien pykälien numerointi muuttuu hallituksen esityksen alkuperäistä numerointia vastaavaksi.

24 §, Tarkemmat säännökset. Pykälä sisältää asetuksenantovaltuudet.

Valiokunta on tarkistanut *3 kohtaan* sisältyvän pykäläviittauksen.

Saadun selvityksen mukaan pykälän *6 ja 7 kohtien* nojalla ei ole tarkoitus säätää korvauksen suorittamisen perusteista vaan korvauksen määrästä. Valiokunta on tarkistanut kohtien sanamuotoa tämän mukaisesti.

Pykälän *9 kohdan* mukaan valtioneuvoston asetuksella säädetään myös tarpeellisten lomakkeiden kaavoista. Asetuksessa on tarkoitus säätää kuitenkin vain siitä, mitkä asiakirjat on laadittava oikeusministeriön vahvistaman kaavan mukaisille lomakkeille. Valiokunta on muuttanut kohdan sanamuodon vastaamaan tätä tarkoitusta.

Valiokunta on lisäksi tehnyt pykälän *10 kohtaan* kielellisen tarkistuksen.

2. Laki isyyslain muuttamisesta

11 §. Lääketieteellisten selvitysten hankkiminen. Pykälässä säädetään lastenvalvojan velvollisuudesta hankkia isyyden selvittämiseksi tarpeellista lääketieteellistä selvitystä samoin kuin tällöin noudatettavasta menettelystä.

Edellä 1. lakiehdotuksen 10 §:n ja 16 (14) §:n kohdalla käytetyn terminologian mukaisesti valiokunta ehdottaa, että myös tämän pykälän *3 momentissa* vainajaa tutkittaessa tarvittavan suostumuksen antajiksi osoitetaan suoraan laissa hänen leskensä ja perilliset.

Valiokunta on lisäksi tarkistanut 3 momenttia kielellisesti.

Pykälän *4 momentissa* säädetään, että jos tutkimus on tarkoitus tilata miehen tai äidin vanhemmasta yksin tai muusta sukulaisesta kuin miehen tai äidin vanhemmista, tutkimuksesta ja siihen annettavasta suostumuksesta on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 7 §:ssä säädetään.

Lakivaliokunta on edellä 1. lakiehdotuksen 6 §:n kohdalla ehdottanut, että myös miehen molemmista vanhemmista tehtävä tutkimus edellyttää näiden suostumusta. Tämän huomioon ottamiseksi momentin sanamuotoa on muutettava.

Lisäksi valiokunta on ehdottanut, että oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ehdotetun lain hallituksen esityksen mukaisen 7 §:n sisältö jaetaan uudelleen muotoillun 7 §:n, 9 §:n ja 11 §:n 1

momentin kesken. Jotta isyyslain 11 §:n 4 momentin sääntelytar-koitus toteutuisi, sen sisältö on muutettava viittaamaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta säädettävän lain 9 §:ään ja 11 §:n 1 momenttiin.

Valiokunta on lisäksi tehnyt momentin sanontaan kielellisen tarkistuksen.

Lakialoite

Lakivaliokunta on edellä ehdottanut, että aloitteessa tarkoitettusta asiasta hyväksytään lausuma. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että lakialoite 136/2004 vp hylätään.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

*että 1. ja 2. lakiehdotus hyväksytään muutettuina
(Valiokunnan muutosehdotukset),*

että lakialoite LA 136/2004 vp hylätään ja

*että hyväksytään yksi lausuma (Valiokunnan
lausumaehdotus).*

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

(1 ja 2 mom. kuten HE) (3
mom. *poist.*)

2 §

Tutkimuksen teettäminen

Tuomioistuimien voi käsiteltävänä olevassa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisena asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos isyyslain (700/1975) 11 §:ssä säädetyt edellytykset ovat olemassa.

3 §

Tutkimuksen tekijä

Tutkimus tehdään Kansanterveyslaitoksessa tai *Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksessa* (tutkimuksen tekijä).

4 §

(Kuten HE)

5 §

Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta

Jos 4 §:ssä tarkoitetun tutkittavan olinpaikasta ei voida saada tietoa, tuomioistuin voi määrätä, *että tutkimus tehdään* hänestä aiemmin otetusta, *saatavilla olevasta* kudosnäytteestä (*poist.*) tai että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja.

(2 ja 3 mom. kuten HE)

6 §

Miehen vanhempien tutkiminen

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi *molemmista* miehen vanhemmista *näiden suostumuksella*, jos mies on kadonnut tai kuollut eikä tutkimusta voida tehdä 5 §:n 1 tai 2 momentin nojalla.

Jos miehen isä tai äiti on kadonnut tai kuollut, sovelletaan mitä 5 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, *jollei ole syytä olettaa, että kadonnut tai kuollut vanhempi ei olisi antanut suostumustaan tutkimuksen tekemiseen.*

7 §

Miehen muiden sukulaisten tutkiminen

Jos tutkimusta ei voida määrätä tehtäväksi 4—6 §:ssä säädetyllä tavalla, tuomioistuin voi määrätä sen tehtäväksi miehen toisesta vanhemmasta tai muusta sukulaisesta tämän suostumuksella. (*Poist.*)

(2 mom. *poist.*)

8 §

(Kuten HE)

9 § (*Uusi*)

Suostumuksen antaminen ja peruuttaminen

Tutkittavan edunvalvoja tai muu laillinen edustaja voi antaa suostumuksen tutkimuksen tekemiseen, jos tutkittava ei ikänsä, mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä eikä ole syytä olettaa, että tutkittava ei asian ymmärtäessään antaisi suostumustaan tutkimuksen tekemiseen.

Tutkittava laikka 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojansa tai muu laillinen edustajansa voi peruuttaa annetun suostumuksen, kunnes tutkimuksen tulokset on toimitettu tuomioistuimelle.

10 § (Uusi)

Kuuleminen

Ennen 4 tai 6—8 §:ssä tarkoitetun tutkimusmääräyksen antamista tuomioistuimen on varattava isyyden kumoamista tai vahvistamista koskevan asian asianosaiselle ja tutkittavaksi määrättävälle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi.

Jos tutkimus tehdään 5 §:n nojalla kudosnäytteestä, tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista varattava tilaisuus tulla kuulluksi sen henkilön aviopuolisolle tai leskelle sekä perillisille, josta näyte on otettu tai aiotaan ottaa. Jos kadonneelle henkilölle on määrätty edunvalvoja, myös tälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

H (9) §

Tutkimusmääräyksen antaminen

Ennen kuin tuomioistuin määrää tutkimuksen tehtäväksi 6—8 §:n nojalla, sen on pyydettävä tutkimuksen tekijältä kirjallinen lausunto siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Lausunto on annettava tiedoksi tutkittavalle taikka 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen. (Uusi)

Määrätessään tutkimuksen tehtäväksi elossa olevasta henkilöstä tuomioistuimen on velvoitettava tutkittava sakon uhalla määrääjassa osoittamaan todistuksella, että hänestä on otettu tarvittava näyte. Jos määräys koskee alle 15-vuotiasta lasta, uhkasakko on asetettava lapsen lailliselle edustajalle. Uhkasakkoa ei saa asettaa sille, josta näyte voidaan ottaa ainoastaan hänen suostumuksellaan.

(3 mom. kuten HE:n 2 mom.)

72(10)§

Tutkimusmääräyksen noudattamatta jättäminen

Jos se, jolle on *11 §:n 2 momentin nojalla asetettu uhkasakko*, on ilman laillista estettä jättänyt *tuomioistuimen antaman tutkimusmääräyksen* täyttämättä, tuomioistuin voi tuomita hänet uhkasakkoon ja, jos näytteen ottaminen on yhä tarpeen asian selvittämiseksi, asettaa (*poist.*) uuden, korkeamman uhkasakon.

Jos on todennäköistä, ettei tutkittava tai hänen laillinen edustajansa uhkasakosta huolimatta noudata *11 §:n 2 momentissa* tarkoitettua *tutkimusmääräystä*, tuomioistuin voi uhkasakon *asettamisen* sijasta määrätä, että tutkittava on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tai hänen laillisen edustajansa tahtoa.

Tuomioistuimen annettua 2 momentissa tarkoitettua määräyksen poliisi on velvollinen antamaan näytteen ottamiseen tuomista ja näytteen ottamista varten tarvittavaa virka-apua.

75(11)§ Näytteen

ottaminen

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Näytteen ottaa laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö. *Ennen näytteen ottamista lääkärin on todettava tutkittavan henkilöllisyys.*

14 (12) §

Uuden näytteen ottaminen

Jos tutkimusta ei voida tehdä *13 §:n* mukaan otetusta näytteestä taikka jos tutkimustuloksen varmentaminen tai täydentäminen ennen lausunnon antamista on tarpeen, tutkimuksen tekijän on viipymättä ilmoitettava uuden näytteen tarpeellisuudesta *tutkimusmääräyksen antaneelle* tuomioistuimelle tai *tutkimuksen tilanneelle* lastenvalvojalle. *Antaessaan uuden tutkimusmääräyksen tuomioistuimen on (poist.) asetettava määräaika, jonka kuluessa tutkittavan on osoitettava, että uusi näyte on otettu. Tutkimusmääräyksen antamiseen ja uuden näytteen ottamiseen sovelletaan, mitä 11 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 12 ja 13 §:ssä säädetään.*

-Z5 (13) §

Tutkimuksen tekijän on hävitettävä *13 tai 14 §:n* mukaan otettu näyte, kun kaksi vuotta on kulunut tutkimuksen tekemisestä.

75(14) §

Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta

Laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö saa pyynnöstä ottaa vainajasta näytteen mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan *lesken ja perillisten* suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen isyyden vahvistamista tai kumoamista varten. *Oikeus pyynnön esittämiseen on sillä, joka isyysslain mukaan voi ajaa kannetta isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.*

Edellä 1 momentissa tarkoitettu näyte saadaan hävittää, kun kaksi vuotta on kulunut sen ottamisesta, jollei näytettä hallussaan pitävälle sairaalalle, terveydenhuollon toimintayksikölle, yliopiston laitokselle tai terveydenhuollon ammattihenkilölle ole selvitetty, että isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on vireillä. Näin otettua näytettä ei saa tutkia ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta tai tuomioistuimen antamaa määräystä. (Uusi)

77(15) §

Näytteen hävittämiskielto

Tuomioistuin voi (*poist.*) sakon uhalla kieltää sairaalaa, *terveydenhuollon toimintayksikköä, yliopiston laitosta tai terveydenhuollon ammattihenkilöä* hävittämästä 5—8 tai 16 §:ssä tarkoitettua henkilöstä muuten kuin tämän lain nojalla otettua näytettä. Kielto voidaan määrätä hakemuksesta, jos hakija antaa selvityksen siitä, että näytteen säilyttäminen voi olla tarpeen todisteiden saamiseksi sellaisessa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jossa hakija on asianosaisena tai jonka hän aikoo panna vireille. *Hakemus on viipymättä annettava tiedoksi sille, jolle kieltoa haetaan annettavaksi. Kielto on tämän jälkeen väliaikaisesti voimassa, kunnes tuomioistuin on rat-*

kaissut hakemusasian. Tuomioistuimen määräämä kielto on voimassa, kunnes isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu. (2 mom. kuten HE)

Jos isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva oikeudenkäynti ei ole vireillä, tässä pykälässä tarkoitettun kiellon antamista koskevan asian vireillepanoon ja käsittelyyn sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään. Hakemus käsitellään siinä tuomioistuimessa, joka olisi toimivaltainen käsittelemään sen isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan kanteen, josta hakemuksessa on kysymys. (Uusi)

18(16) I

Oikeudenkäymiskaaren eräiden säännösten soveltaminen

Tässä laissa tarkoitettu uhkasakko asetetaan euromäärältään kiinteänä ottaen huomioon sakotetun maksukyky. Uhkasakko voidaan erityisestä syystä tuomita lieverri-pänä kuin se on asetettu.

Kun tutkittava on määrätty tuotavaksi näytteen ottamiseen, tuomisesta aiheutuvien kustannusten maksamiseen ja korvaamiseen (poist.) sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 32 §:ssä (poist.) säädetään. (Poist.)

Käräjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tämän lain nojalla tekemästä ratkaisusta saa erikseen valittaa siten kuin oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa säädetään. Valitus on käsiteltävä kiireellisenä.

79(17)§

Matka- ja toimeentulokustannusten maksaminen ennakolta

Kun tuomioistuin on määrännyt näytteen otettavaksi muusta kuin isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian asianosaisesta, tällä on oikeus pyynnöstä saada valtion varoista korvaus näytteen ottamista varten välttämättömistä matka- ja toimeentulokustannuksista. Tuomioistuin voi määrätä korvauksen suoritettavaksi etukäteen, jos tutkimukseen määrätty henkilö sitä pyytää.

Jos ennakkoa saanut on ilman laillista estettä jättänyt täyttämättä tehtävän, jota varten ennakko on maksettu, tuomioistuimen on määrättävä ennakko perittäväksi häneltä takaisin. Ennen määräyksen antamista tuomioistuimen on varattava ennakkoa saaneelle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen kustannusten maksamisesta ennakolta valtion varoista on soveltuvin osin voimassa, mitä valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa (666/1972) ja sen nojalla annetussa asetuksessa säädetään.

20 (18)§

Kustannusten maksaminen

Valtion varoista maksetaan korvaus:

1) 13 ja 14 §:ssä tarkoitettujen näytteen ottamisesta sekä 11 §:n 3 momentissa tarkoitettujen todistuksen antamisesta; (2 kohta kuten HE)

3) 11 §:n 1 momentissa tarkoitettujen lausunnon antamisesta.

21 (19) §

Maksettujen kustannusten korvaaminen

Edellä 19 ja 20 §:ssä tarkoitetut kustannukset jäävät valtion vahingoksi. Tuomioistuin voi kuitenkin velvoittaa asianosaisen korvaamaan valtion varoista suoritettut kustannukset tai osan niistä, jos oikeudenkäynti on ilmeisesti ollut aiheeton taikka jos tehdyllä tutkimuksella tai hankitulla lausunnolla ei ole ollut merkitystä asian selvittämisen kannalta ja kustannusten korvaamista voidaan olosuhteisiin katsoen pitää kohtuullisena.

22 (20) §

Taloudellisten menetysten korvaaminen

(Kuten HE)

21 §

(Poist.)

23 (22)§

(Kuten HE)

23 §

(Poist.)

24 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin: (lja 2

kohta kuten HE)

3) ii §:n 1 momentissa tarkoitettuun lausuntoon sisällytettävistä tiedoista; (4 ja 5 kohta kuten HE)

6) *(poist.)* näytteen ottamisesta, tutkittavalle annettavasta todistuksesta ja näytteen lähettämisestä *maksettavasta korvauksesta*;

7) *(poist.)* tutkimuksen tekemisestä, tutkimuksen perusteella annettavasta lausunnosta ja sen lähettämisestä sekä 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta ja lähettämisestä *maksettavasta korvauksesta*;

(8 kohta kuten HE)

9) toiminnassa käytettävistä lomakkeista;

10) lain muusta *(poist.)* täytäntöönpanosta.

25 § (Kuten

HE)

2.

**Laki
isyyslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun isyyslain (700/1975) 11 §:n 2 ja 3 momentti, 29 §:n 2 momentti, 35 §:n 2 momentti ja 42 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 42 §:n 1 momentti laissa 351/1980, sekä

lisätään 11 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

11 §

Lääketieteellisten selvitysten hankkiminen (2

mom. kuten HE)

Oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan isyyden selvittämisen yhteydessä tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte *on tarkoitus ottaa*. Jos tutkimus *aiotaan tehdä* vainajasta, joka ei ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, *siihen on saatava vainajan lesken ja perillisten suostumus*.

Jos tutkimus on tarkoitus tilata miehen tai äidin *molemmista vanhemmista, toisesta vanhemmasta* yksin tai muusta sukulaisesta kuin miehen tai äidin vanhemmista, *tutkimuksesta ja siihen annettavasta suostumuksesta on soveltuvin osin voimassa, mitä oi*

keusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 9 §:ssä ja 11 §:n 1 momentissa säädetään.

29, 35 ja 42 §

(Kuten HE)

Voimaantulosäännös

(Kuten HE)

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää, millaisia ongelmia isyyslain voimaantulosta annetun lain (701/1975) 7 §:n 2 momentista aiheutuu, ja antaa eduskunnan käsiteltäviksi tämän selvityksen perusteella mahdollisesti tarpeellisiksi osoittautuvat lakiehdotukset.

Helsingissä 1 päivänä huhtikuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Tuija Brax /vihr

vpj. Susanna Rahkonen/sd

Lasse Hautala /kesk

~~Tatja Karvonen /kesk~~

taanmäki /kesk Heli Paasio

/sd Lyly Rajala /kok Jukka

Roos /sd Tero Rönni /sd Petri

Salo /kok /~~Eertti Salovaara~~

~~kesk~~ Minna Simo" /vas

Timo Soini /ps Astrid Thors

Ix Marja Tiura /kok Jan

Vapaavuori /kok.

jäs. Esko Ahonen/kesk

Petr

i

Neit

ujw Seppo Lahtela
Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Risto Eerola.